

מתחברות

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

גליון רפי"ט
חג השבועות - נשא
תשפ"ז

מצורפים העלונים:

- תהו והוא עמ' י"ג
- איך לעדיק עמ' י'
- עמ' י"ט
- ובחרת בחיים עמ' ט"ז
- מכתלי בית ההוראה עמ' כ"ז
- ספיר ויהלום עמ' כ"ג

חדש בהיכל <<<

חפץ ה' המבואר שבת

ספר "חפץ ה'" על מסכת שבת. ספר זה הוא ספרו של רבינו הקדוש רבי חיים בן עטר זיע"א, בעל "אור החיים", על הש"ס. הספר יוצא במהדורה חדשה מפוארת ומבוארת, באותיות מאירת עינים, מוגה בהגהה מדויקת על פי דפוס ראשון, בתוספת אלפי מראי מקומות וצייונים, פתיחת ראשי תיבות וקיצורים, סימני פיסוק וניקוד, בתוספת כותרת משנה, והערות ביאור עם צייונים והשוואות לדבריו בספרים אחרים.

ספיר ויהלום שבועות

"ספיר ויהלום שבועות" מתוך שיעוריו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א, בתוספת משלים סיפורי הוד מצדיקי הדורות, הנהגות ופנינים מאירים. 595 עמודים מלאים זיו ומפיקים נוגה על עבודת התפילה, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו.

מדרש רבה המשולב מגילת רות כריכה רכה

מדרש רבה על מגילת רות בכריכה רכה, עם מדור ביאור משולב, שבתחתיתו הערות וצייונים 'עין המדרש', ועם מאסף ליקוטים 'אוצרות המדרש' שנלקטו משאר המדרשים שבכל חלקי התורה.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה: → השבוע בגליון: ← **אקטואלי:**

האור החיים הק':
שפע פרנסה ממקור קדוש
עמ' ב' |

סיפור של ניגון הגמרא שבקע חומות
עמ' ג' |

פניני אביר יעקב:
עמ' ה' |

בעניין אכילת מאכלי חלב ובשר בסעודה אחת
עמ' ט' |

פנינים ואמרות

פנינים תכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

סיוע מן השמיים ל"לא תחמוד"

לא תחמוד (יתרו כ, ג).
בגמ' (ב"מ ה, ב) מבואר כי אינשי לא חשידי בלאו דלא תחמוד.
והטעם שזוהרין בלאו זה יותר משאר לאוין, מבאר הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע, דהנה איתא בגמ' (פס, א) 'אמר רבי יהושע בן לוי כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא נתמלא כל העולם כולו בשמים וכיון שמדיבור ראשון נתמלא דיבור שני להיכן הלך הוציא הקדוש ברוך הוא הרוח מאוצרותיו והיה מעביר ראשון ראשון'.
נמצא כי הבשמים של הדיבור האחרונה שהיא 'לא תחמוד' נשארו בעולם ולא היה צורך להעבירה, ולכן כיון שנשארו בעולם יש סיוע להיזהר בזה.

(אמרי פנחס - יתרו)

מדוע זכתה רות למשיח יותר משאר גרים?

וְעַבְדָּה הַלֵּוִי אֶת יִשְׂרָאֵל הַלֵּוִי אֶת דָּוִד
(מגילת רות ד, כב).
כ"ק אבי אדמו"ר (בעל אבני נזר) זצ"לה, נתן טעם לשבח רות, שזכתה לכל חמדת ישראל, שיצא ממנה דוד המלך ע"ה, עד מלך המשיח, והלוא הרבה גרים מתגירין, וכבר היו גרים, שישבו בכבודו של עולם, והניחו הכל ובאו במסירת הנפש, להדבק בקהל ישראל, כשהם דוויים סחופים ומטורפין ויסורין באין עליהן, ולא זכו למה שזכתה.

ואמרו, הטעם שזכתה כל כך, משום שנעמי אמרה לה, ארבע מיתות נמסרו לבית דין, והשיבה, 'בְּאֶשֶׁר תָּמוּתִי אָמוּת' (רות א, יז), ולא השיבה, שתשמור עצמה שלא תתחייב מיתת ב"ד, אלא שמקבלת על עצמה, אפי' אם בשביל גירותה יתגלגלו עליה מיתות ב"ד, נמי כדאי לה להיות יהודית, וזה הרצון הוא בתכלית עומק הלב, בנקודה הפנימית, שהיא בחי' 'יחידה', ע"כ זכתה נמי לנקודה הפנימית שבישראל, שמישיח ישיג בחי' 'יחידה', ודפח"ח.

(שם משמואל - שבועות תרע"ב)

ניצול הזמן כראוי

כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה.
דבר פרקטי אמר רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל.
בישיבה בישיבה הוא אמר לבחורים, שצריך לחזור ולשנן את המסכת שנלמדה בזמן שעבר. ניגש אליו בחור, שהיה אחד המתמידים הגדולים בישיבה, ושאל: "אינני מבין, היכן אמצא זמן לחזור על המסכת שנלמדה, והרי יש בבוקר את השיעור בעיון ואחר הצהריים את השיעור בבקיות, וצריך לחזור על הכל ולהכין לקראת השיעור של מחר, ואם כן היכן ימצא זמן לחזור על המסכת שלמדנו בזמן

שעבר?"
ליד הגרש"ז היה מונח ספר עטוף עם נייר עטיפה וגומיה מלפפת אותו. מן הסתם זה הוכן להימסר כמתנה לבר-מצוה.
הגרש"ז הוריד את הגומיה, הניח אותה ליד הספר ושאל את הבחור: "אמור נא לי, מה גדול יותר הגומיה או הספר?"
הבחור לא הבין את השאלה והשיב בפליאה: "בוודאי שהספר גדול הרבה יותר, הרי הגומיה היא זעירה והספר גדול".
"מעניין מאוד", אמר הגרש"ז, "והרי רק לפני רגע הגומיה עטפה את כל הספר מבחוץ, ואם כן היא יותר גדולה מהספר, וכיצד אתה אומר שהיא יותר קטנה?"
השיב הבחור: "ראש הישיבה יודע, שכאשר מותחים את הגומי, הוא נהיה גדול יותר".

אמר לו הגרש"ז: "גם הזמן הוא 'גומי', צריך רק לדעת 'למתוח' אותו, ומי שידע למתוח אותו כראוי, יש לו זמן להכל..."
אומרים בשם המשגיח, רבי אליהו לופיאן זצ"ל, שאמר פעם בדרך משל, שחכמה גדולה היא לדעת כיצד לארוז מזוודה. הנה בחור נוסע לישיבה וארוז במזוודה את החפצים שיזדקק להם בשבועות שישנה בישיבה. הוא עורם את הבגדים, הנעליים, הספרים ושאר חפציו במזוודה, ותוך זמן קצר היא מתמלאת, כאשר מחצית מהדברים נותרים בחוץ, נראה לו שהוא יזדקק לעוד מזוודה או שתיים, כדי לארוז את כל מה שיש לו.

פתאום מגיעה האמא ואומרת לו: "בני יקירי, הוצא הכל מהמזוודה, ותראה איך מסדרים אותה". ואכן היא מסדרת את הבגדים בצורה ישירה, מנצלת כל פינה, כל שקע, כל רוכסן, וראו זה פלא, הכל נכנס. צריך רק לדעת לנצל את כל החורים והפינות...
אני מכיר תלמיד חכם מופלג, הוא סיפר לי שעשה פעם חשבון, שהוא מגיע לסדר מוקדם, ועד שהחברותא שלו מגיע, נשארת לו תמיד רבע שעה פנויה, ולכן הוא לקח חברותא ללמוד איתו באותה רבע שעה. תוך שנים ספורות, זכו השניים לגמור ללמוד את כל סדר מועד.

אם יודעים לנצל כל חור, כל דקה פנויה, אזי מגלים פתאום שיש זמן לכל. אפשר 'למתוח' את הזמן לפי הצורך ולנצל אותו ניצול מירבי. כך אפשר להתכונן לקראת קבלת התורה ולזכות להתעלות בה.

(הגאון רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א - דורש טוב שבועות)

אין לנו שיעור אלא 'כתר התורה הזאת'

ידועים דברי הגמרא (שבת פח), כי במתן תורה זכו ישראל לשני כתרים, ומשחטאו ניטלו מהם, וניתנו למשה רבינו. וכתב המהרש"א (שם) כי ענין הכתרים כאן

דבר האמונה:

החסד הנמצא בבחינת 'אלקים' שהיא דין (זוהר וישלח קעד.), שגם כאשר היה נראה כדין, בטחתי בחסד הטמון ונסתר בתוכו.

המתהלך באמונה זוכה לבנים צדיקים

אמונה זו היא הערובה לחינוך הבנים, כמאמר דוד המלך עצמו (תהלים קכח ג) 'בְּנֵיךָ פִּשְׁתִּי זֵיתִים סָבִיב לְשִׁלְחָנְךָ', וְיָרָא בְּנֵים לְבָנֶיךָ' (שם פסוק ו), שכאשר מתהלך האדם כזית רענן באמונתו, בניו הם בבחינת 'שתלי זיתים', שבהם מבורך ירא ה', כנאמר שם 'הֲנֵה כִּי כֵן יִבְרַךְ גְּבֹרַת יְרָא ה'', שכאשר מתהלך באמונתו מלמד את בניו דרך חיים, כיצד לקבל כל דבר הבא בעולם בתמימות ובאמונה, שכל דעביד רחמנא לטב עביד גמ כשנראה להפך, ומחדיר בהם כי 'אל אדון על כל המעשים' והוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, ובכך חיים הם בצלו של מקום בתורה ויראת שמים. ובפרושו של רש"י (תהלים נב ג) נמצא מפרש בדברי דוד 'ואני כזית רענן' וגו', ואלו דבריו: 'ואני הנרדף עתה בידך, אהיה 'כזית רענן' בבנים ובבני בנים בבית הקדוש ברוך הוא.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

דוד המלך ע"ה משתבח שמחזיק באמונתו

דוד המלך אומר בתהלים (נב ז) 'וְאֲנִי פְּזִית רַעְנָן בְּבֵית אֱלֹקִים, בְּטַחְתִּי בַּחֲסֵד אֱלֹקִים עֹלָם וְעַד'. פירושו המפרשים שדבריו הם על פי שאמר בגמרא (מנחות נג): למה נמשלו ישראל לזית, ככתוב (ירמיה יא טז) 'זֵית רַעְנָן יִפֶּה פְּרִי תֹאֲרַ קְרָא ה' שְׁמֹךְ', לומר לך, מה זית אין עליו נושרים לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, כך ישראל אין להם בטלה עולמית לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. ובמדרש בפרשת תצוה (שמ"ו לו א) בארו זאת על הפסוק (שמות כז ט) 'וַיִּקַּח אֱלִיָּהוּ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ', שאמרה תורה לקחת שמן זית זך כי ישראל נמשלו לזית. אם כן עלינו להתבונן במשמעות 'זית רענן' שנמשלו בישראל ונזכר בדוד המלך ע"ה.

מסבירים המפרשים, שאמר דוד 'וְאֲנִי פְּזִית רַעְנָן', כלומר, הרי אני מחזיק באמונה שלמה בחסד ה' כפי שעץ הזית רענן בכל ימות השנה, וכך אני 'בחסד אלקים בטחתי', חזק אני באמונתי תמיד, הן בקיץ המסמל תקופות רגועות ויפות, והן בחורף המסמל תקופות סוערות וחשוכות, בכל אלו כטחתי בחסד ה'. ולא זו בלבד אמר, אלא 'בַּחֲסֵד אֱלֹקִים הֵייוו

שייך לתורים המוזכרים במסכת אבות (פרק ד משנה יג): 'רבי שמעון אומר, שלשה כתרים הם, כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות'. כי במתן תורה נאמר לישראל (שמות יט ו) 'וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מְמַלְכֵת כְּהֻנָּה', הרי הובטחו ישראל שיקבלו כתר מלכות - 'ממלכת', וכתר כהונה - 'כהנים'. וכתר תורה ודאי קיבלו עם התורה.

והנה בעת החורבן איבדו ישראל את שני הכתרים - כתר כהונה וכתר מלכות, אולם כתר תורה נשאר בידם. ובאמת, גם כתרי הכהונה והמלכות באים מכח כתר התורה. ועל זה אמרו בגמרא כי כולן זכה בהם משה רבינו, ודרשו כן מן הכתוב (שמות לג ז) 'וּמִשָּׁה יִקַּח אֶת הָאֵהָלָה', כי אוהל משה - אוהל התורה הוא, ובו שוכנים כל הכתרים כולם, כי בה מלכים ימלוכו, ושפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו. ואפשר להוסיף על דברי המהרש"א מדברי חז"ל (תענית ט).

שזכו ישראל במדבר לבאר בזכות מרים, לעמוד ענן בזכות אהרן, ולמן בזכות משה. מתה מרים - נסתלקה הבאר, וחזרה בזכות שניהם. מת אהרן - נסתלקו ענני כבוד, וחזרו שניהם בזכות משה. מת משה - נסתלקו כולם.

והנה, אהרן והכהן נשא כתר כהונה, וממרים יצאו מלכים (ראה סוטה יא), הרי כאן מקור נוסף לכך שכתר כהונה וכתר מלכות שבו בזכות משה רבינו, וכל ימי חייו זכו ישראל גם לבאר ולמן בזכותו.

בין בנין זכותה, כי גם עתה שחסרנו את אור כתרי הכהונה והמלכות, נוכל לזכות להארתם בכח כתרה של תורה.

(עיניים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

ווארט מהאור החיים הק'

שפע פרנסה ממקור קדוש

יְבָרְכֶךָ ה' וַיִּשְׂמְרֶךָ (ו. כד.).

בעת שכיהן הגה"ק בעל ה'אבני נזר' זצ"ל כרב בעיר סוכטשוב, עמדו מוסדות החינוך הטהורים מול בתי ספר שרוח זרה נשבה בהם. רוב היראים הקפידו לשלוח את בניהם לחינוך על טהרת הקודש, אך לאוזני הרבי הגיעה שמועה על אדם שהחליט לשלוח את בנו דווקא לבית הספר המודרני.

קרא לו ה'אבני נזר' ושאלו: "מדוע בחרת בדרך זו עבור בנך?" השיב האב בלב נשבר: "רבי, אני מעולם לא למדתי מקצוע, וקשיי הפרנסה מעיקים עליי מאוד. כל רצוני הוא שבני ילמד אומנות ויוכל להתפרנס בכבוד וברווח".

נענה הרבי ואמר: "ואם אבטיח לך פרנסה, האם תוציא את בנך משם? האב הסכים מיד. ואכן, לא חלף זמן רב ובהשגחה פרטית נפגש האב עם אדם שהציע לו שותפות ברכישת יער, עסקה שהניבה לו עושר רב.

כששמעה הרבנית מסוכטשוב על הברכה

המהירה, תמהה בפני בעלה: "הרי אחד מקרובינו, אדם נעלה וירא שמים, מגיע שוב ושוב לבקש ברכה לפרנסה וטרם נושע. ודווקא לאותו אדם, שחטא בחינוך בנו, השפעת עושר כה גדול? וכי חוטא נשכר?!"

השיב לה ה'אבני נזר' בנקודה עמוקה: "מהמקום שבו לקחתי פרנסה עבור אותו יהודי, איני מוכן לקחת עבור שאר בשרנו..."

ביאר זאת הגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל: כיוון שאותו קרוב היה "בן עלייה", רצה הרבי שפרנסתו תגיע ממקור עליון וקדוש. לעומת זאת, לאותו יהודי ניתן היה להשפיע שפע גם ממקום נמוך יותר.

מדוע העושר עלול להזיק?

מתוך סיפור זה נוכל להבין את דברי רבנו האור החיים הקדוש על הפסוק: 'יְבָרְכֶךָ ה' וַיִּשְׂמְרֶךָ'. 'האור החיים' מפרש שהתורה מבטיחה לאדם שגם כאשר יתברך בשפע רב, הוא יישמר מן הרעה הכרוכה בכך, ולא יגיע חלילה לידי 'וַיִּשְׁמַן יִשְׂרוֹן וַיִּבְעַט'. כלומר, הברכה תהיה "יברכך ה'", והשמירה "וישמרך" - שלא ייוולד מהעושר חטא. האחרונים הקשו על כך: הרי יראת שמים היא

בבחירתו של האדם, וכמאמר חז"ל: "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", אם כן כיצד שייכת כאן הבטחה אלוקית?

אלא שהתשובה טמונה במקור הכסף. קלוקל המידות הנובע מעושר מגיע לרוב מסכף ששורשו במקום "נמוך", ובפרט כזה שהושג בדרכים לא ישרות. הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זצ"ל עמד על תופעה כואבת: כיצד ילדים שהיו מתמידים ויראים בקטנותם, משתנים לרעה בבגרותם? הרי הבל פיהם של תינוקות של בית רבן הוא קדוש וטהור!

והסביר: הסיבה היא שבאכילתם נוונו מממון שאינו כשר, שהושג במשא ומתן שאינו באמונה. הממון הפסול מטמטם את הלב ומוליד תאוות ומידות גרועות (כמובא באגרא דפרקא' אות קכו).

כאשר הממון אינו "כשר געלט", הוא עלול להביא לגאווה ולריחוק מהבורא. לכן, התורה מבטיחה בברכת הכהנים שהשפע יגיע ממקור הקודש, מ"שפע בריכה עליונה". כסף כזה לא רק שאינו מזיק, אלא הוא מוסיף לאדם קדושה וטהרה.

יהי רצון שנזכה כולנו לשפע ברכה והצלחה הנובעים ממקור הקדוש, אכ"ר.

זמני כניסת ויצאת שבת קודש:		ירושלים		בני ברק		ניו יורק		לונדון	
מסכת השבת	20:16	מסכת השבת	19:14	מסכת השבת	20:18	מסכת השבת	21:03	מסכת השבת	22:05
רבו חס	20:52	רבו חס	19:14	רבו חס	20:49	רבו חס	21:25	רבו חס	22:13

מחוברים
מחילים את היום!
הגזו היחיד נבנית עוז אהרן - אור לישרים
שירות לטליל האיש
הצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה
02-803-9999
או במייל: rav@abiryaakov.com
קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

מחוברים
ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפוי
"ספרי אור החיים"
הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ספרי אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל ניצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | הפך 7 חיים 8 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אלעזר בן הרוקנס 8 • ביתר עילית: 9 | חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 10 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

דְרָכָה דְרָכֵי נְעָם:

שעות ספורות לפני האירוסין, התגלה סוד רפואי שאיים לבטל הכל. סיפורו המדהים של השליח שנשלח למסדרונות בית החולים, נתקל בביזיון צורב מצד רופא בכיר, וגילה בסוף דווקא אצל פרופסור אחר את הכוח המזכך של התורה.

שמתאמץ לרדוף אחר הכבוד.

"פרופסור נכבד" - לא הצלחתי להתאפק עוד - "חבל שלא זכית להכיר את גדולי ישראל. הם היו קשובים לכל שאלה של ילד קטן שתפס אותם ברחוב..."

הפרופסור הפנה לי את גבו והלך. יצאתי גם אני ומחשבות געגוע הציפו אותי. נזכרתי בימי צעירותי, כשלמדתי בישיבת 'קול תורה' שבה הרביץ תורה רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל.

כמה פעמים הטרדנו את ראש הישיבה בשאלות נעוריים? ממרחק השנים התקשיתי לזכור זאת, אבל ידעתי בבירור שמעולם לא ראיתי אצלו קוצר רוח או חוסר סבלנות. תמיד היה משיב לנו במאור פנים, ומיישב את שאלותינו בטוב טעם ודעת. נזכרתי כי בימי זקנותו, כאשר בחורי הישיבה המבוגרים לא הניחו לאף בחור צעיר לגשת ולהטרידו בשאלות, ידענו כי הזמן היחיד שבו ניתן לתפוס את ראש הישיבה ולהתבשר מגדולתו ומקומת הענק שבו, היה ברדתו במדרגות, או בלכתו במסדרון...

שבתי הביתה ויצרתי קשר עם אותו עסקן רפואי. סיפרתי לו את קורותיי ועל כך שלא הצלחתי להיעזר בפרופסור הנכבד.

על אתר הפנה אותי לפרופסור אחר והורה לי להתקשר למרפאתו. הייתי מלא חשש כשהתקשרתי, כבר היטבתי לדעת מה אני צפוי לעבור.

מעבר לקו ענתה לי מזכירה, שמעה את בקשתי, ותוך רגע שמעתי צליל חיוג אל הפרופסור. התפלאתי, אך כשענה לי מעבר לקו אדיב במיוחד והתעניין לרצוני, הבנתי כי הפעם נכונה לי חוויה מסוג אחר.

הוא האזין לשאלה בקשב רב, ולאחר מכן אמר: "ברגעים אלו ממש אני יוצא לביתי. שלח את המסמך לביתי, לפקס שמספרו... כשאגיע בעוד שעה אעייין בו ואענה לך מיד".

מיהרתי לשלוח את הפקס והתקשרתי כעבור שעה.

הפרופסור החל להרצות לי בסבלנות על המחלה כולה, פרטיה ואופני הריפוי שלה. הוא התייחס אלי כאילו אני אב המעוניין לדעת כיצד מרפאים את הילד שלו. כשהשיחה התארכה הצצתי לעבר השעון. ברגעים אלו ממש מתפתלת משפחת הכלה בייסורים. הכלה אינה יודעת אם תהיה הערב כלה או לא.

חשתי אי נעימות גדולה, אך התערבתי בהרצאתו: "סלח לי, אדוני, אך מדובר כאן בבחור שכבר הבריא, אני זקוק לתשובה קצרה וחד משמעית - האם יש ממה לחשוש בעתיד? האם נכון שהוא כרגע ככל האדם?"

נימה של תרעומת השתרבבה לקולו: "האינך חושב שלכלה מגיע לדעת את כל הפרטים הללו?! נניח שאני עונה לך שהוא בריא, והאירוסין נחגגים, אבל הכלה נכנסת לדמיונות, ובכל בוקר היא קמה בבהלה לבדוק אם בעלה נושם או שמה חלילה חזרה מחלתו מן העבר לתקוף אותו..."

שתקתי - הצדק היה עמו. הוא סיים עוד שניים-שלושה משפטים, ולבסוף קבע: "הבחור בריא לחלוטין ואין שום סיבה לחשוש!"

הודיתי לו מקרב לבי, ובטרם סיימתי את השיחה, הוספתי: "אדוני הפרופסור, אני מעריץ אותך ואת היחס שלך".

השתררה שתיקה קצרה, ואחריה נשמע קולו: "אני מבין למה אתה מתכוון, ורוצה אני לומר לך כי יש סיבה להתנהגותי השונה מן הרופאים האחרים. בצעירותי למדתי בישיבה, וכאשר עזבתי לטובת לימודי רפואה הבטחתי, שלא יעבור עלי יום בלי לימוד דף גמרא. זה מה ששומר עלי עד היום!"

הוא נפרד ממני לשלום, ובעיני נצצו דמעות התרגשות.

מדהים היה להיווכח בפעם השנייה ליום זה, עד כמה מעדנת התורה את מדותיו של האדם!

(הגאון רבי פנחס ארלנגר שליט"א - דורש טוב שבועות)

בכח התורה לעדן ולזכך את מידות האדם. גם אדם שמצד מדותיו וטבעיו מתנהג באופן בלתי ראוי, או אדם שנחוני הסביבה שלו הטמיעו בו הרגלים מגונים, נעשה לאיש אחר מכח לימוד התורה, ולא ניתן כלל להשוות בינו לבין אדם אחר במצבו, אשר לא זכה לאור באור התורה.

בצהרי אחד הימים צלצל הטלפון בביתי. מעבר לקו פנה אלי מנהל מוסד לבנות וסיפר לי כי בשעה טובה ומוצלחת עומדת אחת הבנות הלומדת אצלו לבוא באותו ערב בברית האירוסין עם בן תורה ירא ה'.

שמעתי מיד בנימת קולו כי דבר מה טורד את מנוחתו, והוא אינו רגוע מן השידוך הזה. עד מהרה התבררה לי הסיבה לכך:

אמש יידע החתן את כלתו, כי בעבר סבל ממחלת לב, ובמשך מספר חודשים פרפר בין מוות לחיים. לבסוף הבריא לחלוטין וכיום אינו סובל ממאומה. בידו מסמך רפואי המאשר עובדה זו. מלכתחילה לא רצה לדבר, אך לאחר שהבין כי הרבנים שיבואו לאירוסין ישיחו אודות הנס שנעשה לו לפני שנים, החליט להקדים ולספר בעצמו.

נקל להבין שבני משפחה הכלה נלחצו מאד. הם לא ידעו מה לעשות, ופנו למנהל המוסד שבו לומדת בתם כדי להיוועץ עמו. המנהל שאינו יודע לקרוא מסמך רפואי, התקשר אלי לבקש את עזרתו.

המקרה נגע ללבי. מאחר וגם אני איני יודע איך קוראים מסמך רפואי, פניתי לאחד מעסקני הרפואה הידועים בירושלים. הלה חקר את פרטי המקרה, ולבסוף נתן לי את שמו של פרופסור בכיר ביותר. התקשרתי מיד, אך לא הצלחתי להשיגו. בכל פעם נענית על ידי אחת משלושת מזכירותיו כי הוא עסוק ביותר.

לאחר שחלפה מחצית השעה בניסיונות סרק, החלטתי לעשות מעשה. עליתי על מונית ונסעתי אל בית החולים, בתקווה שאצליח לאתר אותו שם בקלות. הגעתי לשם, והנה חלף על פני רופא שנראה כפרופסור. הצצתי אל תג הזיהוי שבחלוקו, והנה הפלא ופלא - זהו הרופא שאותו אני מחפש! יד ההשגחה זימנה אותי אלי!

נגשתי אליו ביראת כבוד וסיפרתי לו כי אני זקוק לו.

מדוע? - שאל הפרופסור תוך כדי שהוא ממשיך ללכת. הצטרפתי לצעידה ובינתיים סיפרתי על החתן והכלה העומדים לבוא הערב בברית האירוסין, ועל המידע שהתברר רק אתמול. הכלה ומשפחתה אינם יודעים כיצד להתייחס לעניין - סיימתי - והם מוכנים לשלם ככל שיידרש עבור חוות דעתו.

הפרופסור הקשיב וכשסיימתי שאל בקצרה: "לשם מה באת כעת?"

ראיתי בכך מעין הסכמה מצדו לעזור לי. שלפתי את המסמך הרפואי מכיס, פתחתי אותו לפניו, וכשראיתי שאינו פונה לעברו, בקשתי בעדינות שיואל בטובו להעיף בו מבט ולחוות את דעתו.

בחלומותי הגרועים ביותר לא פיללתי לתגובתו.

הרופא עצר את הליכתו והתפרץ לעברי בזעם: "חצוף שכמוך! פרא אדם! חסר תרבות!"

גרונו האדים. זעקותיו הרעידו את הפרוזדור, וכמה עוברים ושבים העיפו לעברנו מבטים סקרניים.

הרופא עדיין לא נרגע: "איך אתה מעז לפנות אלי כך במסדרון?! אינך מתבייש?...!"

"אבל, אדוני" - השתדלתי לשמור על קור רוחי למרות הסיטואציה המביכה - "ניסיתי לקבוע פגישה דרך אחת משלושת המזכירות, ולא הצלחתי. מדובר בעניין דחוף ביותר שחייב הכרעה מיידית".

הפרופסור מאן להירגע, וכשהערכתי שהסיכויים להרגיע אותו אפסיים, הסתובבתי ופניתי ללכת כלעומת שבאתי.

כשהייתי בקצה הפרוזדור שמעתי את קריאתו: "בוא הנה לרגע!"

נעצרתי במקומי. מן הסתם הוא התרכז מעט, וכעת יסכים לענות - סברתי לתומי. בצעדים מאוששים חזרתי על עקבותיי, וכשעמדתי שוב לפני הושטתי לעברו את הדף.

הפרופסור האדים בין רגע וכמעט לקה בשבץ מוחי בו במקום: "שלא תעז להראות לי את המסמך!... רציתי רק לשאול אותך שאלה".

נעצרתי והלה המשיך: אם היית בא לישיבה וניגש לשאול את ראש הישיבה שלך שאלה בתלמוד תוך כדי שהוא הולך בפרוזדור, האם הוא היה מסתכל עליך בכלל?!

בבת אחת התמלאתי ברחמים על היצור האומלל שמולי. פרופסור גאה

המקרה נגע ללבי. מאחר וגם אני איני יודע איך קוראים מסמך רפואי, פניתי לאחד מעסקני הרפואה הידועים בירושלים. הלה חקר את פרטי המקרה, ולבסוף נתן לי את שמו של פרופסור בכיר ביותר. התקשרתי מיד, אך לא הצלחתי להשיגו. בכל פעם נענית על ידי אחת משלושת מזכירותיו כי הוא עסוק ביותר.

עצות וסגולות:

ענייני קבלת התורה

ע"י אחדותם קבלו את התורה בהר סיני

אפשר לומר, דרבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין ק). דרשו על פסוק (לעיל יז ח) 'ויבא צמלק וילחם עם ישראל ברפידים', שרפו דיהם מן התורה, לפיכך נתגרה בהם צמלק, ועכשו שנתקברו להר סיני ורצו לקבל התורה, הסירו רפיון ידים וקבלו עליהם לקבל התורה ולשמרה בזריזות, ונתקדשו ונתטהרו ונעשו אהובים זה לזה בלב אחד כאיש אחד, ומצד קדשתם וטהרתם ואחדותם זכה משה שצלה אל האלהים, וזכות ישראל היא שהשלימה למשה מעלתו.

וזהו שאמר ויסעו מרפידים, דהינה נסעו מרפיון ידים שהיה בהם בתחלה, עכשו הסירו רפיון ידים ובאו למדבר סיני בזריזות, לקבל התורה בזריזות ולשמרה בזריזות, ויחן שם ישראל, נעשו בלב אחד כאיש אחד, כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה (מכילתא מט דבחדש א).

(פיתוחי חותם פרשת יתרו, ד"ה ויסעו מרפידים)

היודי בלשון רבים משום ערבות ישראל

במה שדודע דהודי נתקן בלשון רבים, 'אשמנו, בגדנו, משום דכל ישראל ערבים זה לזה, ואם אין בכל אחד ואחד אותו עון שהוא מתודה עליו, יש בחבורו, ומשום ערבנות נתפש עליו ונתחשב כאלו היה בו בעצמו.

(אלף בינה, אות א' פ' ג)

השווא לחבירו חושב שאין בכך עוול

אם שונא לחברו ואומר מה בכך, הרי איני עושה לו שום רעה ושום נזק, וגם אשמר פי שלא לדבר בו שום דפי, והוא לא התבונן מה אמרה התורה (דברים יט יא), 'כי יהיה איש שנא לרעהו וארב לו וקם עליו, עבר על לא תשא' (ויקרא יט יז) סופו לעבר על שפיתות דמים (ש"ש שם). ועוד, בטל מצות עשה גדולה הנקראת 'קבלה של תורה', כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי גריות ט ד), 'ואהבת לרעך כמוך' (שם פסוק יז) זה כלל גדול בתורה.

(אלף בינה, אות ה"א א)

אותיות התורה הם נשגבות וקדושות

מי שעוסק בתורה או מחזיק בידי לומדיה, גורם שישראל יהיו מתדבקים בספירות כראוי, ועל ידי זה יורד שפע מכל הספירות על הלומדים ועל המחזיקים.

(גני המלך, תיקון התשובה אות ז)

תומכי התורה ישבו לעתיד בצל הלומדים

דרשו רבותינו זכרונם לברכה (פסחים נג ויקר כה ב) דעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות צל וחסה למחזיקים בידי לומדי תורה אצל בעלי תורה, שנאמר (קהלת ז י) 'כי בצל החכמה בצל הכסף', ופרשו המפרשים זכרונם לברכה (ליקוטי ראובני פ' ראה, מעיל צדקה סי' אלף תש"ה אלף תס"ב), (דאיות) [דבאותו] עולם גם המחזיקים למדוד תורה, שלא יתבישו בין החכמים שיהיו הם קוראים ושונים ואלו דוממים, לפיכך גם הם יודעים תורה.

(פיתוחי חותם פרשת ויקהל, ד"ה ויאמר משה)

פנינים על הפרשה:

מעלת תפילת מנחה בערב שבועות

והקטיר הכהן את אזכרתה מגרשה ומשמנה על כל לבנתה אשה לה' (ויקרא ב טו). זה רומז גם כן כמו שאמרנו למעלה (פסוק ב) דהתפלה עולה על ידי המלאך, דקשוראה המלאך האדם המתפלל רצוי ותפלתו רצויה, או קושר התפלה כתר וצטרה בראש צדיק חי העולמים: והנה התפלה הזאת של מנחת ערב שבועות, אף על גב דהאדם המתפלל ראוי ותפלתו כראוי, צריכה עוד תנאי אחר, שלא בטל האדם הזה שום לילה מחשבון העמר [וכו.]. וזה שאמר והקטיר הכהן הוא המלאך כאמור, את אזכרתה גימטריא 'זו כתר', הכתר שקושר מהתפלה כאמור. מגרשה, 'גרש' הוא ראשי תבות גדלות ראשון שני כאמור, דהינה ששמר האדם הזה בימי העמר שלא בטל שום לילה:

(מחשוף הלכן פרשת ויקרא)

כל אחד מישראל נשאל האם מקבל התורה

ה' יתן אמר המבשרות צבא רב (תהלים סח יב). אמרו רבותינו זכרונם לברכה (מכילתא דרשב"י שמות כ טו), כי כשהקדוש ברוך הוא מוציא את הקול היו ישראל רואים עין בעין, כמו האדם הלוקח כלי מיד ליד, והיה בדבור ממש לקח, מה שלא היה בשום דבור מעולם. והיה הדבור הולך לישראל ואומר לו אני הדבור פלוני תקבלני אם לא, אומר לו הן. כמה וכמה אותיות יש בי ורמזים ודרשים וסודות ופשטים יש בי, תקבלני אם לא, אומר לו הן. עד שכל הדבורות היו מחזירים אחר ישראל כלם, וקבלו ואמרו (שמות כד ז) 'נעשה ונשמע':

וזה ה' יתן אמר, והיה צריך לומר 'איני אומר', אלא זה הקול היה בו ממש, והיה נתן ביד ורואים אותו ישראל, שנאמר (שם כ טו) 'וכל העם ראים את הקולות'. ועוד, הדבור היה הולך לכל ישראל, ואומר אני הדבור פלוני תקבלני אם לא, אומר לו הן, וזהו המבשרות הדבור לישראל, וזהו צבא רב:

(דרוש טוב, דרוש ב' למתן תורה)

קודם קבלת התורה היו צריכים להוסיף כל יום קדושה יתירה

במה יזכה נער את ארחו, לשמר כדברך. בכל לבי דרשתיך אל תשגני ממצותיך (תהלים קט ט-ז). עכשו בא לומר, דהנה למוד התורה וקיום המצות צריכים ראת שמים וטהרה ונקיות, שהם דבר רותני וקדוש, ולא שך שיחולו על גוף נגוף מלא אספקסוף, וכמו שמצינו בקבלת התורה כמה אזהרות הנהיר הקדוש ברוך הוא למשה רבנו עליו השלום שיהיר את ישראל שיקדשו את עצמם כראוי כדי שיהיו ראויים שתחול עליהם התורה, כמו שכתוב (שמות ט י) 'לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכו':

ע"י רבוי ותוספת הקדושה זוכים לתורה והנה ראוי להעיר, למה היה הצווי בלשון הזה שהצריך לפרט לו כל יום בפני עצמו באמרו (שם פסוקים י-יא) 'קדשתם היום ומחר, והיו נכנים ליום השלישי', היה לו לומר 'קדשתם שלשת ימים'. אלא הכונה לומר, שבכל יום צריך להוסיף קדושה יותר מיום שעבר, ולפיכך אמר להם 'קדשתם היום', ועוד 'ומחר', צריכים להוסיף קדושה יותר מיום ראשון, ועוד בה שלישיה 'והיו נכנים' בקדושה יתירה 'ליום השלישי'. וכל זה כדי שיהיו ראויים שתחול התורה עליהם, דלא שך שיהיה דבר קדוש על דבר שאינו קדוש, וכמו שאמר הכתוב (ויקרא יט ב) 'קדשים תהיו כי קדוש אני', הכונה, כיון שאני

קדוש, לא שך קדשתי עליכם אם לא תהיו קדושים (תנחומא קדושים ב-ה). וכמו שכתוב (תהלים לד טו) 'סור מרע ועשה טוב', דלא שך להתדבק בטוב עד שיסור מרע:

שאל כיצד יזכה המנוער מן המצוות להשנות התורה ויבא דוד המלך עליו השלום לומר: כל הדרכים המועילים להשנת התורה והמצוות, אני מכיר בהם, והריני מקבל עלי לקיים בכל יום ויום בתוספת מרבה על היום שעבר, ואני מחלה פניך שתעורני על השגתם וקיומם, ולא יהיה בי שום דבר המעכב מלהשיגם ומלקימם. וזהו אמרו תחלה כמה יזכה נער, נער נקרא המנער מן התורה ומן המצוות, וגם מי שיש בידו תורה ומצוות ואין עמהם יראה וקדושה, עדין נקרא נער שעדין מנער מן התורה והמצוות, כל עוד שלא קיים ביצאה ובקדושה, וכאמור התנא (אבות פ"ג מ"ז) אם אין חכמה אין יראה, אם אין יראה אין חכמה, ועוד אמר (שם ג ט), כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקיימת: עיקר ביאת האדם לעולם לטרוח להבין דברי תורה על אמיתתם

והינה שאמר, מי שמנער מן התורה והמצוות או מנער מן היראה והקדושה, כמה יזכה נער את ארחו עד שיזכה להשיג תורתך ומצותיך ולקיים כראוי בהלכתך, וזהו שאמר לשמר כדברך, דהינה להשיגם על אמתתם ולקיים כמתכונתם, כאשר צוית אתה ממש, בלי שום שגגה, ואני יודע בעצמי שגם אני עדין נקרא נער לענין זה, והריני מוכן ומזמן לקבל עלי כל הדברים המועילים להשגה ולקיום זה לעשותם כראוי, והנה הדבר הגדול המועיל לענין זה הוא שלמות הלב כראוי, תחלה, שיצוב האדם כל מחשבות ורהוריו רעים, וגם כן יצוב כל מחשבות עניני העולם הזה, כי הכל המה מצוה תעתיעים, ומתעים האדם מדרך חיים, ויהיה לבו פנוי תמיד לחשב ביראת הבורא ולעין בדברי תורה כדי לידע כל דבר על אמתתו, כי זה כל האדם ועקר ביאתו לעולם, כדי שיטרח להבין דברי תורה על אמתתם ולחדש דבר מתוך דבר, וכמו שכתבו רבותינו ז"ל (ברכות ח) אין לו להתקדש ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה:

(אלף בינה, תהלים קט אות ב)

במתן תורה פרסם הקב"ה חביבותם של ישראל

אי נמי יש לומר על פי מה שכתבנו בסמוך, דבאכילת הפן נשתונו עם המלאכים ובשביתת השבת השנו לבדודו יתברך, והנה הקדוש ברוך הוא יתברך שמו מרב אהבתו את עמו ישראל רצה לפרסם בעליונים ובתחתונים דיישראל חביבים לו יותר מן המלאכים, ובתורה רצה הקדוש ברוך הוא לפרסם הדבר הזה, דאין להתקדש ברוך הוא חביב יותר מן התורה, דבה ברא כל העולמות, וכל התורה כלה חביבתו של הקדוש ברוך הוא, משום דכלה סודות נפלאים:

וכשרצה הקדוש ברוך הוא לתן התורה, באו המלאכים ופרערו כדי לקבלה הם (שבת פח), כמו שנאמר (תהלים סח א) 'מלאכי' [מלכי] צבאות ידון ידון, וכמו שנאמר (א פ ח) 'אשר תנה הוודך על השמים', ופרעורם היה כי אם על סודות התורה (ליקוטי תורה האו"ט), אבל הפשט יודעים הם דלא שך בהם הטענה, כי הסוד אינו ראוי כי אם להם משום שהם קדושים דאין יצר הרע שולט בהם, וכל מה שטענו לא הועיל, ולא נתן הקדוש ברוך הוא התורה בסודותיה כי אם לישראל, ובהו הראה שהם חביבים לו יותר מן המלאכים:

(בגדי השרד)

הגאון רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א: בליל שבועות הננו ערים כל הלילה, מחכים ומצפים לקבלת התורה. אנחנו משקיעים כדי לזכות לכך, כי בלי השקעה אי אפשר לזכות. כלל ישראל נתבעו על כך שלפני מתן תורה הם הלכו לישון. לא כך מקבלים תורה. תורה כזו אינה יכולה להישאר לנצח. הלוחות הראשונות נשברו וההר לא התקדש. בלי להשקיע יהודי אינו יכול לזכות ואם חפצים אנו להשתנות, זה מחייב אותנו להשקיע.

השאלה ולכן השיב לו שלא ממין הטענה. הוא צעק לסטייפלר באוזן שיש לו בעיות חברתיות ולא בעיות בלימוד. אמר לו הסטייפלר: "שמעתי מה ששאלת, אבל אתה לא שמעת את מה שענית. תחזור על הגמרא שאתה לומד עשר פעמים!"

הבחור לא הבין את הקשר, אבל אם הסטייפלר אומר, אז לפחות בתור 'סגולה' זה בוודאי יועיל. ואכן הבחור עשה כמו שהסטייפלר הורה לו והנה ראה זה פלא, תוך זמן קצר נפתרו כל הבעיות החברתיות. התברר לבחור עצמו, שהבעיות שלו לא היו עם החברה אלא עם עצמו. לא היתה לו הנאה בלימוד. לא היה לו סיפוק וטעם, לכן כל דבר הכעים אותו והוא לא הסתדר עם סביבתו, כאשר הוא מאשים את כל העולם בבעיות שלו. ברגע שהוא חזר על לימודו שוב ושוב, הוא החל לקבל טעם בלימוד, בהירות בסוגיה, מתיקות בתורה, וכל בעיותיו נפתרו.

שאל פעם מגיד שיעור אחד את מורנו ראש הישיבה, שהוא חש שאין לבחורים מתיקות בלימוד, וביקש עצה. אמר לו ראש הישיבה, שאין להם מתיקות בלימוד, כיוון שאין הם חוזרים על תלמודם. בלי חזרה, הכל מעורפל, לא ברור, לכן אין 'געשמואק'. בחור שלומד דף גמרא טוב וחוזר עליו שוב ושוב עד שהכל מתבהר לו, אז יש לו רצון לדעת עוד דף ועוד דף ולגמור את המסכת. אבל אם הוא לא חוזר, הכל מבולבל אצלו, וממילא אין לו טעם להמשיך.

תלמיד חכם - הרגיל לחזור על גרסתו
בואו ונראה כיצד מסביר רש"י הקדוש מהו 'תלמיד חכם' בפעם הראשונה שהמושג הזה מופיע בש"ס.

בגמרא (ברכות ד ע"ב) איתא: "אמר רבי יהושע בן לוי: אף על פי שקרא אדם קריאת שמע בבית הכנסת מצוה לקרותו על מיטתו... אמר רב נחמן: אם תלמיד חכם הוא אין צריך". מבאר שם רש"י: "ואם תלמיד חכם הוא - שרגיל במשנתו לחזור על גרסתו תמיד דיו בכך".

הרי לנו הגדרה למושג תלמיד חכם: "שרגיל במשנתו לחזור על גרסתו תמיד". זהו תלמיד חכם. חזרה ושוב חזרה, עד שזוכים לבהירות בסוגיה.

מספרים ששאלו פעם את ה"חפץ חיים" זצ"ל מה חשוב יותר - ללמוד את התורה בעמקות, או לרכוש ידע רב יותר בתורה?

אמר ה"חפץ חיים": "אדם צריך להכיר את מה שיש לו מכל הצדדים. עליו לראות בתורה הקדושה, כמה היא עמוקה, כמה היא רחבה, כמה היא מקיפה. זה היופיו של התורה, האורך והרוחב. לחזור ולשנן, לדעת ולהבין. מי שעושה כן, זוכה להימצא בעולם של מתיקות התורה.

(הגאון רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א - דורש טוב שבועות)

השראת השכינה. זהו כח ההשפעה של עמל היהודי, וזו העבודה שלנו כיום להפוך את מתן תורה שלנו לעקידת יצחק, שלא תישאר זו בגדר מתנה גרידא, אלא דבר שמגיע מתוך עמל עצמי.

אין זכייה ללא השקעה!

בליל שבועות הננו ערים כל הלילה, מחכים ומצפים לקבלת התורה. אנחנו משקיעים כדי לזכות לכך, כי בלי השקעה אי אפשר לזכות. כלל ישראל נתבעו על כך שלפני מתן תורה הם הלכו לישון. לא כך מקבלים תורה. תורה כזו אינה יכולה להישאר לנצח. הלוחות הראשונות נשברו וההר לא התקדש. בלי להשקיע יהודי אינו יכול לזכות ואם חפצים אנו להשתנות, זה מחייב אותנו להשקיע.

נבין. בלי להשקיע אי אפשר לזכות! כדי להצליח בתורה נדרשת הכנה, ומהי ההכנה הראשונה ללימוד תורה?

ידוע בשם ראש ישיבת פוניבז', רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל, שהיה אומר: "הוא יפתח לבנו - בתורתו". איך נפתח הלב? 'בתורתו'. התורה היא המפתח של הלב. אם אדם רוצה לקבל מתיקות בתורה, ככל שילמד יותר בהתמדה, כך יקבל יותר 'געשמואק' בלימוד. מתיקות בתורה. כפי התעצמותו בתורה, כך מתעלה הלומד בדרגתו. זו עיקר העבודה שלנו בימים אלו, לקבל עוד תורה ולהתמיד בלימודה.

שאל אותי יהודי שאלה מעניינת: בתפילת שבת אנחנו אומרים "קדשנו במצוותיך ותן חלקנו בתורתך" - קודם מצוות ואחר כך תורה, ואילו בכל בוקר אומרים אנו "שתרגילנו בתורתך ודבקנו במצוותיך" - מקדימים תורה למצוות.

השבתי לו כי באמת, תורה חשובה יותר ממצוות, אבל "קדשנו במצוותיך" זו ההכנה לקבלת התורה. אם אדם מקדש עצמו, חלקו בתורה שונה לחלוטין. זה כעין "דרך ארץ קדמה לתורה".

אלו הם הימים של ספירת העומר, בהם אנחנו צריכים להתקדש ולהיטהר, כדי שנהיה ראויים לקבלת התורה.

טעם בלימוד - פתרון להרבה הבעיות
בואו ונשמע עצות קטנות במה להתחזק בימים אלו.

שמעתי מנכדו של מרן הסטייפלר הקדוש, שפעם נכנס אליו בחור ואמר לו שיש לו בעיות חברתיות, והוא אינו מסתדר בחברה. אמר לו הסטייפלר שיחזור על הגמרא שהוא לומד כמה וכמה פעמים.

ידוע שהסטייפלר היה כבד שמיעה, והבחור היה בטוח שהסטייפלר פשוט לא שמע את

הוא יפתח לבנו - בתורתו

ההבדל בין הר סיני להר המוריה

אחד הווארטים שמורנו ראש הישיבה הגר"א ל שטיינמן זצ"ל היה חי אותם מאוד, משתקף בתשובתו לשאלה מעניינת ביותר:

מכירים אנו שני הרים, בהם התחוללו מאורעות חשובים בתולדות כלל ישראל. ההר האחד הוא הר המוריה בו עקד אברהם אבינו את יצחק בנו, וההר השני הוא הר סיני, בו ניתנה תורה לישראל.

אם היינו צריכים להשיב על השאלה, איזה מבין שני ההרים חשוב יותר, לכאורה היינו אומרים שאין כל דמיון ביניהם, ובוודאי הר סיני חשוב ככל כפליים מהר המוריה. עם כל חשיבותו של המעשה הכביר שעשה אברהם אבינו, שהיה מוכן להקריב את בנו על פי ציווי של השי"ת, אבל הרי על הר סיני ירד הקב"ה כביכול בעצמו ועמו רבבות קודש, כל צבא השמים, בנותנו את התורה לכלל ישראל, אותה תורה שהפכה את עם ישראל לעם הנבחר וחוללה מהפכה בעולם כולו. אם היה אירוע מעין זה מתחולל אצל אומה אחרת מאומות העולם, אין כל ספק כי היה זה המקום המקודש ביותר לאותה אומה. הרי הבורא יתברך בעצמו ירד שם ונתן את התורה לעמו, וכי איזה מקום יכול להיות מקודש יותר?

וראו זה פלא, מיד עם תום מתן תורה, נאמר בכתוב (שמות יט, יג): "בַּמִּשְׁכָּן הִיבֵל הַמָּוֶה יַעֲלוּ בְהָרִי". מדי עם סיום קבלת התורה, פסקה קדושתו של ההר. מותר לעלות אל ההר, אין בו יותר קדושה, ועד היום אין זה כלל ברור היכן הוא מיקומו המדויק של הר סיני.

לעומת זאת, הר המוריה הוא המקום המקודש ביותר לכלל ישראל. שם נבנה בית המקדש ושם שורה השכינה לעולם. מה פשר הדבר?

אמר על זה הגר"א: "אמת, בהר סיני היה המאורע הגדול ביותר עלי אדמות. הקב"ה עצמו ירד ונתן תורה, אבל שם זה היה בגדר 'מתנה'. עם ישראל קיבל מתנה מידו יתברך, כדברי דוד המלך בתהלים (סח, ט): "עֲלִיתָ לְמִרוֹם שְׁבִיטִי שְׁבִי לְקַחֲתָ מִתְּנוּת בְּאָדָם". קיבלנו מתנה מידו יתברך, בלי שאנחנו מצדנו עשינו משהו, לכן המקום לא התקדש.

לעומת זאת, בהר המוריה נתן אברהם אבינו את כל מה שיש לו לבורא עולם. הוא הגיע להר המוריה כדי לעקוד את יצחק אבינו, היורש היחיד שלו, "את בְּנֵךְ אֶת יְחִידֶךָ אֲשֶׁר אֶהְבֶּתָּ", את הכל הוא נתן לבורא עולם. מאורע כזה משאיר רושם לדורי דורות. מסירות נפש שכזו מקדשת את המקום ועושה אותו קדש קודשים. היכן שיהודי עמל, משקיע, נותן את כולו להשי"ת - שם מקום

הגאון רבי שלמה לוינשטיין שליט"א: "תראה לאיזו סיעתא דשמיא עצומה זוכה אדם שרוצה לחזור בתשובה, סיים אותו יהודי. 'הקב"ה מסייע לנקות את השולחן' מהחובות הממוניים, כדי שהאדם יוכל לעזוב את העולם עם 'שולחן נקי' ולא יצטרך לחזור ולהתגלגל לעולם הזה..."

ארכיון 'עוז והדר'

מקום לבית הוריי. לאחר שהתארסי פגש אותי החבר ברחוב והזמין אותי לבקר בביתו. כשביקרתי אותו הוא סיפר לי שאמו חיברה ספר על ענייני שלום בית והציע לי לקרוא אותו לפני החתונה. כמובן שנענית בשמחה, והוא השאיל לו את הספר.

"קראתי את הספר והשארתי אותו בבית הוריי. התחנתתי ועברתי לגור בבני ברק, ולימים גם החבר שלי עבר דירה. חלפו השנים, הוריי נפטרו, הבית נמכר, והספר הלך לאיבוד. כשניקיתי את השולחן מכל החובות שלי, נזכרתי בספר ההוא. רציתי להשיג את אותו חבר ולשלם לו על הספר, אך לא ידעתי את כתובתו. אמרתי לבני לטפל בעניין ולהשיג את כתובתו של אותו חבר, אך הוא לא הצליח להשיג.

"לבני יש חברותא טלפונית ללימוד הדף היומי. בכל יום, בשעה קבועה, הם יוצרים קשר טלפוני ולומדים יחד את הדף היומי. יום אחד בני שהה בירושלים, וכשהגיע זמן הלימוד הטלפוני הוא חיפש בית כנסת קרוב שבו יוכל לשבת וללמוד. אחד העוברים ושבים כיוון אותו לאחד מבתי הכנסת בשכונת רוממה. הוא נכנס לבית הכנסת, התיישב ופתח את הגמרא, צלצל לחברותא והלימוד החל. בסמוך לו ישב אברך והקשיב ללימוד. בעודו מנסה להבין איזו נקודה קשה בסוגיה, פנה אליו אותו אברך אלמוני והציע לפנוי את ההסבר שלו לאותה נקודה קשה..."

"כשסיימו את הלימוד, פנה בני אל אותו אברך, אמר לו 'ישר כח' על ההסבר וביקש ממנו את שמו ואת מספר הטלפון שלו, אולי יום אחד ייעזר בו בלימוד... הוא נענה בשמחה ונתן לו את מספר הטלפון שלו וציין את שמו. כששמע בני את השם, הוא נדרך: הרי זה השם של החבר האבוד של אבי אשר לפני ארבעים שנה השאיל לו את הספר. בני שאל אותו: 'יש לך אמא או סבתא שחיברה ספר על שלום בית?' 'כן, זו סבתא שלי'..."

'אביך למד לפני ארבעים שנה בישיבת קול תורה?' 'כן'..."

"בני הנרגש אמר לו: 'אתה יכול להתקשר לאביך? יש לי בקשה ממנו...' הוא התקשר לאביו והעביר את הטלפון לבני. בני סיפר לו מי הוא והזכיר לו את עניין הספר האבוד. היהודי, כמובן, מחל לי על הספר. בני מיהר להתקשר אלי וסיפר לי בהתרגשות על כל העניין. אבן נגולה מעל לבי!"

"תראה לאיזו סיעתא דשמיא עצומה זוכה אדם שרוצה לחזור בתשובה", סיים אותו יהודי. "הקב"ה מסייע לנקות את השולחן מהחובות הממוניים, כדי שהאדם יוכל לעזוב את העולם עם 'שולחן נקי' ולא יצטרך לחזור ולהתגלגל לעולם הזה..."

(הגאון רבי שלמה לוינשטיין שליט"א - נאה דורש)

במוחו היו נוראות: אם תתממש התחזית של הרופאה, הוא אמור למות בחדרו, ללא נפש חיה לצדו.

אשתו הצדקנית החליטה להוציאו מהבידוד ולקחה אותו הביתה. אמרה: "נעשה כל מה שצריך, אבל לא ייתכן שתהיה מבודד מאתנו".

הוחלט לחדש את הטיפולים, אבל לפני כן היה צורך בבדיקת "פס-סי.טי", לבדוק את מצבו העכשווי. חלף זמן, התשובה של הבדיקה היתה אמורה להגיע לסניף קופת החולים שלו. כשהזכיר לאשתו את העניין, היא השיבה לו בתנועת ביטול: "בשביל מה צריך לשמוע את התשובה..."

הוא היה בטוח כי היא כבר יודעת את התשובה של הבדיקה, אך היא משתמטת מהעניין כי איננה רוצה לצער אותו... אבל הוא טעה, היא באמת לא ידעה את התשובה. יום אחד היא ביקרה בקופת חולים. שאלה אותה הפקידה: "כבר יש לכם את התשובה של בעלך?". היא השיבה בשלילה. הפקידה הוציאה את התשובה מהמחשב ומסרה לה את המסמך. האשה קראה את התשובה וכמעט פרחה נשמתה מרוב התרגשות ושמחה: המחלה בנסיגה משמעותית, יש צורך בעוד טיפול אחד וזהו.

היהודי השלים את הטיפול, וברוך ה' חזר לחיים. אחת לכמה זמן פעם נדרש ממנו לבוא לבית החולים לביקורת שכוללת סדרת בדיקות.

את כל הסיפור המופלא הזה סיפר לי היהודי בעת שביקרתי אותו, ואז הוא הוסיף וסיפר את החלק הנוסף של הסיפור, שהוא לא פחות מופלא: "תראה איזו סיעתא דשמיא יש לאדם שרוצה לחזור בתשובה", הוא אמר. "בתחילה, כשהודיעו לי על מצבי, שאלתי את הרופא: 'זו סכנת חיים?', הרופא השיב: 'לא מידית'. כלומר, המצב לא טוב, אבל זה לא אומר שמחר אני הולך למות, יש עוד מעט זמן... מה עושה יהודי במצב כזה? כמובן, מתעורר לעשות תשובה. הורדתי דמעות כמים. אבל אז עלתה בי המחשבה: מה אעשה עם החובות הממוניים שלי? ברוך ה' חיתנתי ילדים, יש לי חובות. אם ח"ו אעזוב בקרוב את העולם לא אספיק להחזיר אותם.

"החלטתי לעשות מעשה. אני חייב כסף לכמה אנשים טובים, אבל הצעד הראשון היה להרים טלפון לאדם שאני חייב לו את הסכום הגדול ביותר. הסברתי לו את המצב. הוא היה המום. אמרתי לו: 'אם לא אספיק להחזיר לך את החוב, אני מבקש ממך שתמחל לי מראש'. הוא אמר לי בטלפון: 'אני מוחל לך בלב שלם'. החלטתי לנצל את טוב לבו של אותו יהודי ואמרתי לו: 'יש לי עוד בעל חוב גדול ואני מתבייש לדבר איתו, עשה לי טובה, דַּבֵּר אתו במקומי ותשאל אותו אם הוא מוכן למחול לי על החוב אם לא אספיק להחזיר לו'. הוא, כמובן, נענה לבקשתי ועשה לי את השירות הזה..."

"ואז נזכרתי - ממשיך ומספר לי אותו יהודי - "שכשלמדתי בישיבת 'קול תורה', היה לי חבר בישיבה שהתחנן לפניי. הוא התגורר בקרבת

נקי בענייני ממונות - 'צדיק' פֶּר אֶחָד בְּךָ אֵיל אֶחָד פֶּשֶׁת אֶחָד בְּךָ שְׁנָתוֹ לְעֵלָה (ו, טו).

מדוע הנשיאים הקריבו פר אחד, איל אחד וכבש אחד?

אומר רש"י, כי קרבנות אלו היו כנגד שלושת האבות: "פר אחד - כנגד אברהם, שנאמר בו (בראשית יח, י) 'ויקח בן בקר', איל אחד - כנגד יצחק (שם כב, י) 'ויקח את האיל וגו', כבש אחד - כנגד יעקב (שם ל, יב) 'והכשבים הפריד יעקב'".

שואל הגאון רבי אריה פינקל זצ"ל, ראש ישיבת מיר-ברכפלד: הפר של אברהם מסמל את מסירות נפשו של אברהם לקיום מצות הכנסת אורחים, ובזכות אותה הכנסת אורחים זכו בני ישראל למן, ענני כבוד ובארה של מרים (בבא מציעא פו ע"ב). כמו כן, אֵילוֹ של יצחק מסמל את מסירות הנפש של עקידת יצחק, אשר מפירותיה נהנים ישראל בכל הדורות, כמובא במדרש (בראשית רבה יז): "כל אכילות ישראל אוכלין בעולם הזה - בזכות אותה המאכלת". אך מה מעלתם וזכותם המיוחדת של אותם כבשים שהפריד יעקב אצל לבן?

אומר הרמב"ם, כי חובתו של הפועל להיות מסור לאדונו ולנהוג עמו באמונה נלמדת, וחובה זו נלמדת ממסירותו ונאמנותו של יעקב אבינו בעת שעבד אצל לבן. וכך כתב הרמב"ם בסוף הלכות שכירות (י, י): "וכן חייב לעבוד בכל כחו, שהרי יעקב הצדיק אמר 'כי בכל כחי עבדתי את אביכן'".

אומר רבי אריה: לא מצינו בשום מקום שהרמב"ם מכנה את יעקב אבינו בתואר 'צדיק' אלא כאן. נמצינו למדים שאת התואר 'צדיק' מקבל האדם על ידי נקיות בענייני ממון!

וכך כתב בספר "קב הישר" (פרק נב), וזה לשונו "הכלל הזה נקוט בידך, מי שאינו רוצה להנות בממון של חברו, ומכל שכן שאין רוצה בממון של גזל או ממון של גניבה, ומשאו ומתנו הוא באמונה, הוא איש צדיק וישר בודאי... כי עיקר היראה והצדקות הוא בממון".

לפי זה יבואר, כי הכבשים שהפריד יעקב בהיותו רועה את צאן לבן מסמלים את צדקותו הגדולה של יעקב, ובוודאי בני ישראל בכל הדורות נהנים מצדקותו ומזכותו הגדולה.

סיעתא דשמיא בנקיות בממונות

בתקופת הקורונה ביקרתי יהודי שחלה במחלה הארורה ל"ע. הגידול התפשט בכל הגוף והוא עבר טיפולים קשים. באמצע הטיפולים תקף אותו חידק שגרם לקריסת המערכת החיסונית שלו, ה' ישמור ויציל.

הוא סיפר שבהיותו מאושפז בבית החולים השיקומי "בית רבקה", ביקרה אותו הרופאה המטפלת ואמרה לו: "אני מצטערת להודיע לך, לפי מצבך הרפואי ימך ספורים..." הוא שאל אותה: "לפי הערכתך, מתי זה אמור לקרות?", והיא השיבה לו: "באמצע הקיץ..."

כאמור, היה זה בעיצומה של מגפת הקורונה. הוא שהה בבידוד מוחלט. המחשבות שהתרוצצו

השבוע במדור:

תרם חליפות ללומדי כולל בוקר וללומדי כולל ערב, ואחד לומד בשניהם | בעניין אכילת מאכלי חלב ובשר בסעודה אחת בחג השבועות | צירוף לזימון של אוכלי בשר ואוכלי חלב

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק

ארכיון 'עוז והדר'

לרב שהוא המשולח מנוברדוק, ומיד הכניס הרב את ידו לכיס, הוציא כמה פרוטות, נתנם לו, וחזר לתלמודו.

המשולח לא מיהר לצאת. המחזה שלנגד עיניו היה נדיר ומהנה, לראות את הרב הישישי לומד בשקידה ועריבות כה מופלאה. חלפו כמה דקות, ושוב הרב מרים את עיניו ושואל את האיש מי הוא ומה הוא רוצה, והשיב הלה כי הוא משולח ואוסף כספים. הרב הכניס שוב את ידו לכיס, הוציא כמה פרוטות ומסרם

למשולח הנבון. עוברים עוד כמה דקות, והמחזה חוזר על עצמו. המשולח הבין שמשוהא כאן אינו כשורה, "הרב כבר נתן לי פעמיים תרומה. הסיבה שאני משתתה כאן היא משום שאני נהנה כל כך לראות את הרב לומד".

רבי דוד קארלינער התחיל לבכות, ואמר: "לעת זיקנותי אני סובל ממחלת השכחה. סלח לי שלא זכרתי שכבר אמרת לי מי אתה ונתתי לך כסף". וכאן הוסיף הגאון, כמסיח לפי תומו, דבר מופלא: "אבל ברוך ה' לא שכחתי דבר ולא חצי - דבר, אפילו ממה שלמדתי לפני חמישים שנה. ברוך ה' שדברי תורה איני שוכח..."

ויש לשאול במקרה שכזה, שהנותן צדקה חוזר ונותן מחמת השכחה, האם מותר למשולח ליטול את הממון, או שמא עליו להודיעו כי כבר קיבל ממנו?

וכתבנו על כך בחשוקי חמד עמ"ס מכות (דף כד ע"א) שהדבר תלוי, שאם העני ממשיך לחזור על הפתחים ולקבץ צדקה, אין לו לקחת פעמיים, וכמו שנאמר בירושלמי במסכת פאה (פ"ח ה"ה): "יצא מן העיר ונכנס לה, הנותן נותן והלוקח יחוש לעצמו", כלומר, העני עושה בזה עוולה שנוטל שוב מהנותן, אבל מכל מקום הנותן נותן.

אך באופן שהעני נצרך לממון, כי קשה לו להשיגו במקום אחר, יש ליתן לו פעם שניה, וכמו שמובא בספר מעשה איש (ה"ד עמ' קלח), שנשאל רבינו החזון איש האם צריך ליתן לעני כאשר בא לבקש כמה פעמים ביום, והשיב, שאם יש לנותן וגם המקבל צריך, בודאי שצריך ליתן, וכבר אמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש.

ובנידון שאלתנו, שבעל הבית שוכח ונותן פעם נוספת, נראה שאין זה הגון ליטול ממנו, שהרי 'הלוקח צריך לחוש לעצמו'. ועל כל פנים, כאשר מדובר בכמה פרוטות, מן הסתם הנותן אינו מקפיד כלל ומוחל על כך.

אכן כל זה אמור באוכל שהעני זקוק לאכול כל יום מחדש, אבל בעניינו הגביר אינו רוצה לתת

לקרוביו, ותדע לך שאני גם עני המחזור על הפתחים, גם לומד תורה, וגם קרובו של העשיר, ולכן באתי גם היום גם אתמול וגם שלשום.

והנמשל הוא, דאמנם לכינים נעשה משתה מיוחד בפני עצמו, אבל אמרו במדרש שבמכת ערוב היו חיות ועופות מעורבים עם שרצים ויתושים, וכן כתוב בספר הישר שכל המינים

שבעולם באו למכת ערוב, כל חיות השדה נחש ועקרב העכבר והחולד והצב עם כל זוחלי עפר זבוב וצרעה פרעוש וכו', ועל כן יש הצדקה שהכינים יבואו שוב וכאשר באה מכת ערוב.

זהו שאמר הכתוב "אמר יבוא ערוב כנים בכל גבולם", כי הם מחותנים גם במכה השניה, ולכן הם באו עוד פעם בגבול מצרים במכת ערוב, ע"כ דברי המגיד מדובנא.

ולפי זה יש לדון דלכאורה הוא הדין בעניינו, ויכול האברך לקבל שתי חליפות, חליפה אחת בגלל שהוא לומד בכולל בוקר, ועוד חליפה מפני שהוא לומד בכולל ערב.

אלא שיש לחלק בין הנידונים, כי שם העני צריך לאכול גם היום וגם אתמול, והאוכל של אתמול אינו משיע אותו היום, ולכן מותר לו לבוא פעמיים.

אבל בענין החליפות הדבר תלוי, שאם האברך באמת זקוק לשתי חליפות, כי גם החליפת שבת וגם החליפת חול שלו בלילות, אז נראה שדינו כמו האוכל הנ"ל.

אבל אם המצב של שתי החליפות שלו טובות, או עכ"פ אחת מהן במצב טוב, מסתבר שלא לזה התכוון הגביר, כי עיקר כוונתו היתה לשמח את האברכים, ועיקר השמחה היא על ידי כך שמקבל חליפה חדשה, והשמחה בשתי חליפות חדשות כשאינו זקוק להם אינה שמחה גדולה כל כך, ולזה היתה כוונת הנדיב.

לבקש צדקה פעמיים מאותו אחד

והנה מעשה שהיה עם המשולח מנוברדוק, שהיתה דמות ידועה מאד בליטא, ופעם אחת הגיע למעונו של הגאון רבי דוד פרידמן מקרלין, שהיה מגדולי הגאונים בליטא. הרב, שהיה כבר זקן מופלג, שקד על תלמודו בהתמדה נוראה, ולא העז המשולח להפסיקו, ולכן המתין בפינה. במשך דקות ארוכות המשיך הגאון ללמוד ולא הבחין במשולח. לפתע הרים את עיניו, הבחין בהלך ושאלו מי הוא כבודו ומה רצונו. סיפר האיש

תרם חליפות ללומדי כולל בוקר וללומדי כולל ערב, ואחד לומד בשניהם

שאלה: ראש הכולל ניגש ליבואן חליפות, וביקש ממנו שלכבוד חג השבועות, זמן מתן תורתנו, שיתרום חליפות מהודרות לאברכים הלומדים תורה. היבואן שאל כמה אברכים לומדים בכולל, וראש הכולל השיב ארבעים, והסכים מיד. כשראש הכולל ראה שזה עת רצון, הוסיף וביקש ואמר: אני מעיז לבקש אולי כבודו יוסיף לתרומה לעוד עשרה אברכים הלומדים אצלי בכולל ערב, והיבואן השיב בשמחה. ולמחרת ראש הכולל ביקש לאברכים בכולל בוקר ובכולל ערב שברוך השם ובחסדיו המרובים זכינו לקבל תרומה של חליפות עבור האברכים.

והנה ישנו אברך אחד שלומד גם בכולל בוקר וגם בכולל ערב, ושואל האם הוא יכול לקבל שתי חליפות?

תשובה:

לכאורה התורם רצה לתרום חמישים חליפות, ארבעים ללומדי הכולל בוקר, ועשר חליפות ללומדי הכולל ערב, וא"כ האברך הלומד בשני הכוללים צריך לקבל שתי חליפות. ויש להביא קצת ראיה לזה, מהמשל והנמשל של המגיד מדובנא דלהלן:

הנה דוד המלך אמר בתהלים (קה, לא): "אָמַר וַיָּבֵא עֶרְבֹ - פָּנִים כָּל־גְּבוּלָם", ולכאורה קשה, הרי כינים היתה המכה השלישית, והיא היתה לפני הערוב שהיא המכה הרביעית, ולמה הקדים דוד המלך ערוב לכנים?

והשיב המגיד מדובנא על פי משל כדרכו, עשיר גדול שידך את בנו האהוב עם בת גביר הנודע לתהילה בכל קצוי ארץ, וכאשר קרב יום כלולת חתונתו, עשה העשיר משתה לעניים שבעת ימים רצופים קודם החתונה, ובכל יום עשה משתה לאנשים שונים, ביום הראשון עשה משתה לעניים המחזרים על הפתחים, וביום שני לבני הישיבות, וביום שלישי לקרוביו, וציוה בעל הבית למשרתיו ולמנהלי ביתו, כי ישגיחו לבל יבוא איש אחד פעמיים.

והיה היום, והמשרת הכיר באיש אחד שהיה כאן לפני כן כבר, ניגש אליו המשרת ואמר לו: תסלח לי על שאלתי אליך, והרי כבר היית כאן פעמיים, ומדוע באת עתה בשלישית?

ענה לו העני אמת הדבר, שהייתי כאן אתמול ושלשום, וזאת משום שאתמול המשתה נעשה עבור העניים המחזרים על הפתחים, ושלשום נעשה המשתה ללומדי תורה, והיום המשתה הוא

חליפות לכוללים, אלא לאברכים הלומדים בכולל, וכיון שהאברך הזה כבר קיבל חליפה, הוא אינו יכול לקבל חליפה נוספת.

חיוב הגביר מדין נדר

עוד יש לדון לגבי הגביר שאמר שיתן חמישים חליפות, ולמעשה האברך החמישים אינו זקוק

רצה לשמח את האברכים בחליפה חדשה, ואם יש לו כבר חליפה, הוא לא התכוון לתרום לו כי בחליפה אחת סגי בשביל השמחה, ואולי יתנו את החליפה הנוספת לאברך המקורב ביותר לכולל. וכל זה באופן שהאברך אינו זקוק לשתי החליפות, אבל אם זקוק לשתייהן, כי שתי החליפות שלו בלוייתו, יכול לקבל את שניהם.

לחליפה וכו', שמצד אחד יתכן שהוא נדר בטעות, ולכן חייב ליתן רק ארבעים ותשע חליפות. ואם רוצה לחוש לנדרו, יש ליתן את החליפה הנוספת לאברך המקורב לכולל שלומד לפעמים בכולל, אבל לא יתנו שתי חליפות לאברך אחד. לסיכום: לאברך מגיע רק חליפה אחת, כי הגביר לא תרם לכוללים אלא ללומדי הכולל, והוא

הגאון רבי משה בראנדסארפער שליט"א גאב"ד היכל הוראה ובעל שו"ת היכל הוראה

ארכיון עוז והדר

לסעודה אם שנים שאכלו מאכלי בשר אם יכולים להצטרף לזימון.

תשובה: באופן שבו סועד אחד אכל מאכלי חלב ושני הסועדים האחרים אכלו מאכלי בשר (כמובן תוך הקפדה על הפסק מפה), הדין הוא כדלהלן: אם ישבו יחד לאכול ושלשתם אכלו "כזית" פת עוד קודם שהתחילו את סעודתם - זה בבשר וזה בחלב - הרי שהם מצטרפים לזימון. אולם, אם הקדימו אוכלי הבשר ואכלו מן הבשר קודם שאכל הסועד השלישי מן הפת, אזי אי אפשר לצרפם לזימון אחד.

ביאור הדברים: אף שכתב המשנה ברורה (סימן קצו סק"ט) שכאשר אחד אוכל חלב או גבינה והשניים האחרים אוכלים בשר - מצטרפין, והטעם הוא שהאוכל גבינה יכול לאכול מלחמם של אוכלי הבשר (אף על פי שהוא מלוכלך בבשר) אם יקנח פיו וידיחנו; אין להסיק מכאן שאין צורך להקדים ולאכול פת יחד. דברי המשנה ברורה הנ"ל, המקילים בצירוף, נאמרו אך ורק לגבי גבינה רכה. אולם, אם הסועד אוכל גבינה קשה, סובר המשנ"ב שאין מצטרפין. וזהו לשונו שם:

"היות שהמנהג שלא לאכול בשר אחר גבינה קשה על ידי קינוח והדחה... אותן שנוהרין מבשר ואוכלין חלב אין מצטרפין עם אוכלי בשר, דהרי אין יכולין לאכול זה עם זה. אלא אם כן אכלו כזית פת קודם שאוכלי בשר התחילו לאכול בשר בלחמם, שאז עדיין היו יכולין לאכול ביחד. או שאחד מבני הסעודה אכל כזית לחם אחר שאינו מלוכלך לא בבשר ולא בחלב, שזה מצרף את כולם שהרי כולם יכולים לאכול מלחמו." (עכ"ל).

מסקנה לדין: מדברי המשנה ברורה עולה כי טעם הצירוף באוכל חלב או גבינה רכה הוא האפשרות המעשית לאכול מלחמם של אוכלי הבשר מיד לאחר קינוח והדחה. לפיכך, באופן שבו הסועדים אינם יכולים לאכול מיד מלחמם של האחרים - כגון אלו המקפידים (על פי מנהגם או על פי הדין) שלא לאכול בשרי אחרי חלבי אלא רק כעבור שעה - בוודאי שגם לדעת המשנ"ב אין הם מצטרפים לזימון. דבר זה נלמד מהמשך דבריו שם לגבי גבינה קשה, שהמניעה מלאכול בשר אחריה בקינוח והדחה היא שמעכבת את הצירוף לזימון.

כזוהר, והפר"ח היקל בשר עוף אחר גבינה לאכול... וכבר נהגו להקל ע"י סילוק ובהמ"ז, והיינו כל שאין גבינה קשה, אבל גבינה קשה ראוי להחמיר שש שעות, עכ"ל.

הרי דגם בגבינה רכה בענין סילוק ובהמ"ז. ויותר מפורש כתב הפרמ"ג במשב"ז ביו"ד (שם סק"ג) וז"ל:

"אבל בתר גבינה רכה ראיתי מקילין קצת וסומכין על קינוח והדחה, ואפילו מאן דמחמיר מברך (בשבועות) ברכת המזון על סעודת חלב ומכניסם עצמן לאכול בשר אח"כ, כיון שהוא גופא חומרא הוה דלא לוספי". ובהכרח שעיקר דעתו של המשנ"ב כהפרמ"ג ביו"ד - דגם בגבינה רכה צריך להפסיק בבהמ"ז. ובסקט"ז שם רק העתיק דברי המג"א, וע"ז הביא בשער הציון בשם הפרמ"ג דגם מש"כ המג"א הוא בגבינה רכה דוקא. ובאמת דאין להלכה כן, אלא כמש"כ הוא עצמו בסקט"ז צריך לזוהר בזה כמו כל השנה, דהיינו שיפסיק בבהמ"ז. [ועיין מש"כ א"א זקני בשו"ת "משנה שכיר" (ח"א סימן נט בדפוס הישן) מ"ש בביאור שיטת המג"א].

ואל תשיבני למה כתב המשנ"ב בסקט"ז דא"צ להפסיק (כדעת המג"א והפמ"ג באו"ח) אם באמת אין דעתו כן להלכה - דאין זה תימה, שכן דרכו של המשנ"ב שהרבה פעמים הוא מביא כמה דעות והוא סומך על מש"כ לבסוף, או בס"ק שאחר זה, את דעתו הלכה למעשה.

ואף שיועד אני שיש כמה מבני ארץ ישראל שסומכים על דברי המשנ"ב בסקט"ז ונוהגין לאכול בשר וחלב בסעודה אחת, שמן הבאר היא ישקו כל העדרים, וכמו שכתבתי ב"היכל הוראה" (ח"א הוראה ח) במילי דהוראה גודל יקרת ספר המשנה ברורה שהלכה כמותו בכל מקום - מכל מקום ככה"ג נראה לענ"ד דאין לנהוג כן, דגם המשנ"ב עצמו לא פסק כן להלכה וכמש"כ. ועל פי זה אני מורה לשואלים שאין לעשות כן, אלא יעשו הפסק בברכת המזון, ורק אחר כך יטלו ידיהם ויאכלו סעודת יו"ט בבשר.

צירוף לזימון של אוכלי בשר ואוכלי חלב

שאלה: אחד שאכל מאכלי חלב וישב

בענין אכילת מאכלי חלב ובשר בסעודה אחת בחג השבועות

שאלה: בחג השבועות, שנוהגים לאכול בו מאכלי חלב, האם אפשר לאכול מאכלי חלב ומאכלי בשר באותה סעודה.

תשובה: על דבר מה שנשאלתי כמה פעמים אודות חג השבועות, שנוהגים לאכול בו מאכלי חלב, האם אפשר לאכול מאכלי חלב ומאכלי בשר באותה סעודה? כידוע, פסק המג"א (סימן תצד סק"ו) דמותר לאכול בסעודה אחת גבינה (לא קשה) עם בשר, ורק שיחליף המפה בין אכילת הגבינה לאכילת הבשר, וכן מבואר במשנ"ב (שם סקט"ז).

אמנם לפי מה שנראה מן הפוסקים בשו"ע (יו"ד סימן פט בש"ד סק"ה), דבסעודה אחת אסור לאכול בשר וחלב אפילו אם יפסיק ביניהם כל היום כולו, נראה דאין לעשות כן. ועיין במשנ"ב (סימן תצד ס"ק יז) שכתב בשם הפמ"ג דבשבועות צריך לזוהר בענין מאכלי בשר וחלב בכל מה שנוהרין כל השנה כולה, כמבואר ביו"ד (סימן פח וסימן פט), ושלא לצאת שכרם בהפסדם. וכן הוא בחק יעקב (סימן תצד ס"ק יא) דכתב ששומר נפשו ירחק מהם, וכן הסכמת האחרונים שגם בחג השבועות יש לזוהר כמו בכל השנה. וכן כתב בכף החיים (שם ס"ק סה).

אלא דיש להבין, דלכאורה דברי המשנ"ב סתרי אהדדי (סותרים זה את זה): דהרי בס"ק הקודם (סקט"ז) כתב דאין צריך להפסיק בברכת המזון אלא יקנח פיו יפה וידיח, ואילו בס"ק שאחר זה (סק"יז) כתב דגם בחג השבועות צריך לזוהר בכל מה שנוהרין כל השנה כולה, כהכרעת כל הפוסקים שהבאנו לעיל.

על כן נלענ"ד דבדואי דעתו להלכה כמו שכתב בסקט"ז - שאין לאכול בשר וחלב בסעודה אחת. ואחר שהביא דברי המג"א בס"ק ט"ז, סמך על מה שכתב בס"ק שאחר זה; שהרי בס"ק י"ז כתב כמה הלכות והנהגות ששייכים לחג השבועות על אף שאין שייכות ישירה ביניהם.

ואחר העיון נראה דצדקו הדברים. דהנה מש"כ המשנ"ב בשער הציון (אות טו) בשם הפרמ"ג לחלק בין גבינה רכה לגבינה קשה, הוא על פי דברי הפמ"ג באו"ח שם (א"א סק"ו) שהעתיק דברי הבי"ה והת"ח. אמנם הפרמ"ג עצמו ביו"ד סימן פ"ט כתב להדיא הלכה למעשה דגם בגבינה רכה צריך להפסיק בברכת המזון, שכתב בשפ"ד (אות טו) וז"ל:

"עיינ ש"ך ושאר אחרונים החמירו בשש שעות

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מעטי הצדיקים ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של מרנן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם אוצר בלום וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אורה

לפניך

**אור שבנת הימים,
מזן הבעל שם טוב
הקדוש זי"ע**

יומא דהילולא - חג השבועות תק"כ

השמועה עשתה לה כנפים, רצה לה במהירות בין סמטאותיה הקטנות של העיירה, "צדיק בא לעיר! הבעש"ט הקדוש הגיע לשבות בעיירתנו". יודעי דבר ידעו לספר על הנהגתו התמוהה של הצדיק, "מסרב הוא להתארח בבית ראש הקהל, ביקש לעשות את השבת בבית הכנסת הגדול של העיירה".

בהתרגשות עצומה הגיעו תושבי העיירה לבית הכנסת לתפילת ערבית, וכי קלה היא בעיניכם! צדיק שובת בעיירתנו. תפילה קדושה ומרוממת. לקבלת שבת ותפילת ערבית שכזו לא זכו בני העיירה זה זמן רב. הרגישו את קדושת השבת, חשו מעין עולם הבא ממש.

לאחר תפילת ערבית קודם שהתפזרו המתפללים לבתיהם לסעוד את סעודת השבת, עלה הבעש"ט הקדוש על בימת בית הכנסת ופניו להבים, "אנא הישארו עימי בבית הכנסת זמן מה ולאחר מכן תלכו לבתיכם", וללא אומר ודברים ניגש הבעש"ט אל העמוד ופצח באמירת תהילים נרגשת. זמן רב עמדו בני העיירה והתפללו לפני בוראם, פרק אחרי פרק, מזמור אחרי מזמור, חשו שאין זה דבר של מה בכך, יש כאן דברים רמים ונשגבים שאינם יכולים להשיג.

סמוך לשעת חצות עצר הבעש"ט והסתובב לקהל הרב ואמר "סורו כל אחד לביתו, אכלו את סעודת השבת, אולם אחר מכן שובו הנה, נמשך יחדיו באמירת תהילים עד אור הבוקר". רחש עבר בין המתפללים, הבינו שמהו גדול מתרחש. במהירות עזבו המתפללים את בית הכנסת לסעוד עם בני משפחותיהם את סעודת השבת, אולם לא התמהמהו, מיד לאחר ברכת המזון שבו אל בית הכנסת והמשיכו באמירת תהילים עד אור הבוקר. מיד לאחר שהאיר השחר ניגש החזן והחל לומר ברכות השחר, ובהתרוממות הרוח החל כל הקהל כולו בתפילת שחרית. תפילה מרוממת שכזו לא חוו בני הקהילה מימיהם, כאשר השיא היה בתפילת נשמת כל חי, חשו רגש עצום של הודיה לבורא עולם, הודיה על החיים, הודאה על האיברים, הודאה על כל הטוב אשר אופף אותם בכל חייהם, 'נשמת כל חי תברך, ורוח כל בשר תרומם!'

לאחר סיום התפילה פנה הבעש"ט הקדוש לראש הקהל אשר בביתו היה מתאכסן בקביעות וביקש לבוא לסעוד בביתו את סעודת שבת כפי שנהג מימים ימימה. וכמובן שגם הפעם רבים מהציבור לא וויתרו, והלכו גם הם יחד עם הבעש"ט כדי לחזות בנועם עבודת הקודש, ובעריכת השולחן הטהור בצפרא דשבתא.

רבי ישראל בעל שם טוב זי"ע נולד בשנת תנ"ח בעיירה קטנה אשר אוקופ שמה, לאביו רבי אליעזר, ולאמו הרבנית שרה. הבעש"ט הקדוש נולד להוריו לעת זקנותם בהיותם קרובים לגיל מאה. כאשר היה הבעש"ט בגיל חמש התייתם משני הוריו, וכבר בגיל צעיר השכיר עצמו ושימש כעוזר למלמד תינוקות. להביאם לבית תלמודם, ולהוליכם לבית הכנסת לאמירת אמן יאה שמייה רבא וקדושה.

בסביבות גיל חמש עשרה נשא הבעש"ט אשה בת העיירה אוקופ, אולם למרבה הצער האשה נפטרה זמן קצר לאחר מכן ולא הותירה ילדים. לאחר שהתאלמן התיישב בקהילה הסמוכה לעיר ברודי שם שימש כמלמד תשב"ר, ובאותה תקופה נשא את הרבנית חנה בתו של רבי אפרים רבה של העיר ברודי ואחותו של רבי אברהם גרשון מקיטוב. שנים אלו היו שני התבודדותו של אור שבעת הימים הבעש"ט. מנהגו היה להתבודד ארוכות בהרים שבין קיטוב לקוסוב.

בהיותו כבן שלשים ושש החלה התגלותו של הבעש"ט, אורו זרח בתחילה בעיירות הסמוכות לקוסוב אולם עד מהרה זרחה שמשו בכל פולין אוקראינה וגלילותיה. בסביבות בשנת תק"מ התיישב הבעש"ט בעיר מעזיבוז' ובנה את בית מדרשו, אשר הפך במהרה למקום הסתופפות עבור תלמידיו הקדושים. מלבד עסקו של הבעש"ט להפיץ את תורתו הקדושה עסק רבות בהצלת יהודים מכל צד, והשפיע עליהם רבות בגשם וברוח.

בשנת תק"כ בחג השבועות עלתה נשמתו של הבעש"ט הקדוש בסערה השמימה נקבר בבית החיים במעזיבוז'. הבעש"ט הקדוש לא השאיר את עם ישראל יתום, הרבי השאיר אחריו את תלמידיו הגדולים, המגיד ממזריטש, רבי יעקב יוסף מפולנאה, בעל התולדות יעקב יוסף, רבי מנחם נחום מטשרנוביל, בעל המאור עינים, רבי מאיר הגדול מפרישלאן, רבי פנחס מקוריץ, רבי נחמן מהורדנקה ועוד רבים וגדולים אשר הפיצו את תורת הבעש"ט בכל רחבי אירופה כולה, שפכו טללי תחייה על עם ישראל בעומק הגלות המרה.

אהבת ישראל היא השער הראשון!

רבות עוסקים בתורתו של הבעש"ט הקדוש, ובמופתים העצומים אשר התגלגלו סביבו. בדאגתו של הבעש"ט לכל יהודי, ובעיסוקו הרב בהצלת ישראל מיד צד. אולם ישנו היבט נוסף שלא עוסקים בו רבות, ואנו נתבונן בו כעת.

יהודי העיירה הקטנה הופתעו למראה פניו של רבינו הבעש"ט, לא הייתה זו הפעם הראשונה אשר הגיע הבעש"ט לעיירתם, מפעם לפעם זכו לטעום מקדושתו של הצדיק אשר הגיע לשבות בעיירתם. אלא שבכל פעם ידעו בני העיירה ימים מספר קודם, התכוננו וזכנו את הלב, הכינו מקום עבור הצדיק בביתו הגדול והמרווח של אחד מעשירי הקהל.

היו אלו ימים נעלים ומרוממים, תושבי המקום היו מנצלים כל רגע בצלו של הבעש"ט הקדוש, סופגים מתורתו וקדושתו, אוספים בימי הוד הללו אוצרות של תורה קדושה ויראת שמים שתלווה אותם במשך כל השנה.

אלא שהפעם הכל היה שונה, אנשי העיירה הופתעו לראות את הבעש"ט מגיע לעיירתם ללא כל הודעה, ללא כל הכנה, אולם עד מהרה התעשתו ונגשו אל הצדיק וקבלו את פניו בחרדת קודש. אבל הפתעתם לא תמה, במקום לפנות לאכסנייתו הקבועה בביתו של ראש הקהל, עשה הבעש"ט את דרכו לכיוון בית הכנסת המקומי, שם הניח את מעט חפציו והתכונן לשבת המלכה הממשמת ובאה.

זריחת השמש בעומק הגלות

היו אלו שנים קשות לעם ישראל, יהדות אירופה כולה הייתה מבלבלת ומפולגת ושרויה בייאוש עמוק, היו אלו הימים לאחר התנפצות משיחיותו של משיח השקר שבתי צבי. התגלותו מילאה לבבות של יהודים רבים בתקווה עצומה, הנה משיח הגיע, זהו הסוף לכל הצרות. יהודים רבים כבר החלו בהכנות לעלייתם לארץ ישראל. ולפתע הכל נגדע, שבתי צבי התגלה במערומיו והתאסלם, התקווה התנפצה, הייאוש חלחל לכל מקום, מי יודע עוד כמה שנים, צרות, גלויות ושמדות נעבור עד ביאת משיח.

באותן שנים קשות זרחה שמשו של אור שבעת הימים הבעש"ט הקדוש, תורתו הייתה כצרי וכמרפא על לבבות של יהודים רבים. הבעש"ט הסתובב מעיירה לעיירה ומכפר לכפר והפיח רוח חיים בלבבות. לראשונה שמעו כפריים פשוטים שהקב"ה אוהב אותם, מחכה לתפילתם. לראשונה מזה זמן רב זכו יהודים להיכנס לפנימיות התורה לזכות לאור הגדול, לתת לתורת הנסתר לרפא את הפצעים, לחבוש את הלבבות.

הבעש"ט ותורתו החיו את נשמת היהדות כולה, החזיר את הסומק ללחיים, שוב בערה האש, חיממה את הלבבות. עם ישראל חש שיש תקווה, חש קרוב ואהוב, בנו יחידו של מלך מלכי המלכים הקב"ה.

באמצע הסעודה נפתחה לה הדלת לפתע, ואל הבית נכנס גוי גדול ומגושם, ודרש שיתנו לו כוסיט של י"ש, משקה חריף. "רעב אני, תנו לי ממאכלי השבת, יודע אני שבשבת יש בבתים של היהודים מטעמים רבים". בני העיירה נדהמו, ובקשו ליטול את אותו שייגץ ולזרוק אותו החוצה, גוי במחיצתו של הבעש"ט הקדוש!

"הניחו לו", ציווה הצדיק, "תנו לו את מבוקשו, י"ש ומאכלים ערבים". לאחר ששתה הגוי כמה לגימות טובות מהמשקה החריף ומילא את כריסו ממיטב מאכלי השבת, פנה אליו הבעש"ט ואמר: "גוי, אולי תספר לנו קצת חדשות, שתף אותנו במתרחש בעולם".

"אכן כן", נענה הגוי, "ישנם חדשות מעניינות מאוד, דברים מסעירים ביותר! אדון הכפר, הפריץ המקומי, אסף בליל אמש בחשאי את כל הכפריים תושבי הסביבה, צייד אותם בכלי נשק, סכינים, גרזנים ומקלות, ותכננו להתנפל בליל שבת קודש על העיירה השלווה, לעשות פוגרום בתושבי העיירה המסכנים. במשך כל הלילה עמדו הגויים דרוכים, מוכנים לצאת למסע ההרג, מחכים לפקודה מאדון הכפר לצאת ולפשוט על העיירה רח".

באשמורת הבוקר נשמע רעש מרחוק, דריכותם של האיכרים עלתה, מי מגיע הנה בשעת לילה שכזו? כרכרה גדולה ומפוארת נעצרה בפתח ארמונו של הפריץ וממנה ירד אדם נכבד ביותר, ניכר עליו שהוא שר חשוב ועשיר. זמן מה שהה השר הנכבד בארמון הפריץ ולאחר מכן יצא ונסע לדרכו. דקות ספורות לאחר מכן יצא אליו הפריץ וצווה עליו לחזור לביתו.

"זוהי ממש תעלומה", סיים הגוי, "אף אחד מבין הכפריים לא הבין מדוע כה כעס הפריץ על היהודים, מה גרם לו לתכנן להורגם".

"ובנוסף אינני מבין מה גרם לפריץ לבטל את תכניתו בשעת האפסו! קרא הגוי בזעם וחזר כוס המסקה והמשיך ולהתענג על הקוגל השבתי.

רעד אחז ביהודי העיירה, הבינו שנצלו מפוגרום אכזרי, חייהם נתנו להם במתנה! הבעל שם טוב העביר את עיניו הטובות על היהודים שבחדר ופנה אליהם בקול רך "שמעו נא, בואו ואספר לכם את אשר התרחש כאן, בשל איזו סיבה הגעתי הנה בפתאומיות שכזו, ומדוע אמרנו תהלים יחד כל הלילה".

"הפריץ המקומי הינו איש רך וטוב לב, מעולם לא נודע כשונא ישראל, להיפך, תמיד השתדל להגן עליכם מכל צריכם. אלא שתקופה ארוכה מנסים יועציו להסית אותו נגד היהודים, ולאחרונה הדבר עלה בידם. פריץ זה ידוע בכל הסביבה כעקשן גדול מאוד, עומד על דעתו ואינו מוכן להתפשר, זוהי תכונה גרועה, אולם גרועה היא שבעתיים במשא ומתן. קשה מאוד עד בלתי נסבל לנהל אתו משא ומתן, ברגע שהחליט על מחיר הסחורה לא ניתן היה להזיזו ממנו.

שדות רבות ישנן ברשותו של הפריץ אשר הניבו תבואה משובחת ביותר, ואי לכך למרות המחיר היקר תמיד נמצאו קופצים על סחורתו. אלא שבשנים האחרונות סחורתו של הפריץ כבר איננה כבעבר, הארץ כחשה מעט ומוציאה תבואה בינונית וגרועה.

סוחרים רבים בקשו לקנות את התבואה, אלא שהפריץ באאותו לא היה מוכן להודות שהתבואה איננה כבכל שנה, שזו לא סחורה מסוג הראשון במעלה, והמשיך לדרוש על סחורתו מחיר מלא.

כמובן שהסוחרים סירבו לקנות, תבואה שכזו ניתן לרכוש בכל מקום במחצית המחיר. ובינתיים

כדרך כל דבר בעולם התבואה החלה להתקלקל מעט, מעט תולעים, קצת ריקבון, לא נהרסה כליל אבל מחירה ירד עוד יותר, ואילו הפריץ בגאווהו רק הגביר את עקשנותו, סירב להוריד ממחיר הסחורה אפילו פרוטה אחת!

מחשניו של הפריץ מלאו עד אפס מקום בתבואה מרקיבה, סחורה אשר אין לה דורש.

כאן נכנסו לתמונה יועציו הרשעים של הפריץ, האשימו את היהודים! כיצד היהודים קשורים לכך? אין זה משנה! היהודים אשמים בהכל... סיפרו לפריץ שיהודים הם אלו שפרסמו שהסחורה אינה טובה, הסיתו את כל הסוחרים לא לקנות את תבואתו של הפריץ. רק בגלל היהודים נשארה הסחורה במחסנים, בגללם הפסיד הפריץ הון רב!

חמתו של פריץ בערה בו, מצא קרבן לנתב את כעסו וגאווהו הפצועה, החליט להשמיד ולהרוג את כל היהודים של העיירה. ואף תכנן זאת בחשאי כדי שאף אחד לא יוכל להימלט...

"נאלצתי למשוך לעיירתכם פגר מת! אדם שמת לפני עשרות שנים. אותו שר חשוב הינו ידד נעורים של הפריץ שהיה גר במדינה רחוקה. בפתע פתאום נכנס לביתו של ידדו אשר התרגש ביותר למראה חברו הטוב. דקות ארוכות שוחחו השנים, מחליפים רשמים, מנסים לגשר על שנים הרבות שחלפו. לפתע פנה הידד לחברו ושאל אותו "מהו הרעש הגדול באישון לילה! מהם הצעקות ששמע אני מבחוץ?"

זעם מילא את עיני הפריץ, "היהודים! סין, "עד אור הבוקר לא יהיה יהודי אחד בכל הסביבה..." "ככה?", תמה החבר, "כיצד הצליחו היהודים להכעיס אותך כל כך?"

"היהודים משימצים את הסחורה שלי", ענה הפריץ, "מסיתים את הסוחרים לא לקנות ממני את תבואתי הטובה והמשובחת, בגללם כל מחסני מלאים עד אפס מקום בסחורה משובחת אשר מתקלקלת בכל יום שעובר".

"מה אתה שח", קטע אותו חברו, "מכיר אני את היהודים שנים רבות, תמיד ניהלתי עמם קשרי מסחר עמוקים, מעולם לא היו בעיות. "שמע לי", רכן החבר לאוזנו של הפריץ, "שמע לעצה של ידיד, אל תמהר, על תעשה החלטות פזיזות, עכשיו שבת אצל היהודים הם לא עוסקים במסחר, אולם במוצאי שבת שלח להם הצעה טובה וטראה שהם יקנו ממך את כל הסחורה שיש לך במחסנים. את כל התבואה ירכשו ממך! עד הגרגר האחרון!"

"הפריץ השתכנע", סיים הבעש"ט את סיפורו המצמרר, "קם ויצא אל ההמון הנבער שעמד בחוץ והורה לו לחזור לביתו, והידיד קם ונסע ותיכף ומיד חזר לעפרו. אולם אתם זכרו! זכרו מה סיכם השר עם הפריץ, וכך תעשו אחרי השבת, עליכם לרכוש מיד הפריץ את כל תבואה במחיר שיחפוץ".

מעשה נפלא זה סיפר הרבי הקדוש רבי אברהם יעקב מסדיגורא, מעשה נפלא המלמד אותנו על כוחו הגדול של הבעש"ט להחיות מתים ולהוציא פגר של גוי מקברו ולשלוח אותו למסע ארוך כדי להציל קהילה שלמה מאסון.

אולם מעשה זה טעון התבוננות מעמיקה, הנה עמדנו על כוחו הגדול של הבעש"ט הקדוש אשר מצודתו הייתה פרושה מסוף העולם ועד סופו. אם כן מדוע הוצרך הבעש"ט לטרוח ולבוא בעצמו לאותה עיירה כדי לפעול את הישועה, הרי יכול היה באותה המידה לשבת בבית מדרשו במעוזיבו' ולשלוח את אותו פגר מת בצורת השר אל ארמונו של הפריץ!?

מלמד אותנו הרבי הקדוש מסדיגורא יסוד נורא

ושומה עלינו להטות אוזן ולשמע את הדברים משום שטמונים בהם יסודות עצומים בתורת החסידות. 'עמם אנכי בצרה!' לא מספיק לעשות מופת, לשלוח גוי להציל יהודים, אהבת ישראל אמיתית הינה להשתתף עם האחר. לכך טרח הבעש"ט והגיע לאותה עיירה קטנה משום שאם הדבר יצליח ותבוא הישועה, מה טוב, אהיה עימם יחד בשמחתם! אולם אם חלילה לא, אם חס וחלילה יתרגש אסון על אותה קהילה קטנה אהיה עמם יחד גם בשעה קשה זו!

'עמם אנכי בצרה', זוהי אהבת ישראל אמיתית, זו הייתה אהבת ישראל הנפלאה של רבינו הבעל שם טוב הקדוש. ועלינו לדעת שרבים רבים דנים מה חידשה תורת החסידות, אולם זאת קבלה בידינו בשמו של הבעש"ט: אהבת ישראל היא השער הראשון המוביל אל חצרות השם!

זהו הדבר הראשון לפני כל המעלות הנשגבות! כעת לאחר שהבנו מהו השער הראשון של תורת החסידות, יכולים אנו להתבונן ולהעמיק בכמה יסודות גבוהים מרוממים.

שלושת הניקרים בעבודת השם

מעשה נפלא סיפר רבי ברוך ממעוזיבו' נכדו של הבעש"ט בספרו בוצינא דנהורא (ח"א עמ' לא), "שאלו את זקני הקדוש - הנה מנהג אנשי מעשה בכל הדורות לעסוק בכל ימות השבוע בתשובה ותחנונים תוך סיגופים ותעניות. ואילו אתם, ביטלתם זאת, אמרתם שאין זו הדרך".

"אם כן כיצד במה יקנה האדם את השלימות וההתעלות בעבודת ה'?"

נענה הבעש"ט הקדוש ואמר: "אכן, אכן בימינו אין זו הדרך, אין להתענות ולצום. הדרך לעבוד את השם ולהתקרב אליו הינה על ידי אהבת ה', אהבת ישראל, ואהבת התורה".

"ושמעו נא מעשה נפלא אשר אירע עם זקני הקדוש", המשיך רבי ברוך ממעוזיבו'.

מעשה ביהודי פשוט מבני הכפרים, יהודי טוב שמשדל לעשות את רצון בוראו. הרבה הוא לא ידע, אולם בכל זאת נוהג היה להתענות בימי השובבי"ם, חשב שרק כך יוכל לתקן את עוונותיו. התעניות לא היו דבר קל עבורו, אולם יהודים כשרים רוצים להתקרב לאביהם שבשמים ועושים כל מאמץ לחזור בתשובה ולתקן את עוונותיהם.

באחת השנים, שמועה הגיעה לאוזניו, אור חדש נגה על העולם. בעיר מעוזיבו' יושב צדיק גדול ורבי ישראל בעל שם טוב שמו, דרך חדשה יש לו, 'חסידות!' שמע שמנהגו של הצדיק לעבוד את הקב"ה מתוך שמחה, ואף דורש ומלמד זאת לרבים כיצד לעבוד את השם בשמחה ובטוב ולבב ולא על ידי סיגופים ותעניות.

הדברים חלחלו ללבו של הכפרי, נטל את רגליו ושם את פעמיו לעבר מעוזיבו', אל מעונו של הבעש"ט הקדוש. "רבי קדוש", פתח היהודי מיד כאשר נכנס, "ברצוני לשאול מהי עיקר העבודה, מהי חובתו של האדם בעולמו? אבותי לימדוני כי בימים הקדמונים היו אנשי מעשה מתענים משבת לשבת, ומי שלא היה בו כוח להתענות כה רבות היה מתענה בימי שני וחמישי. ומי שלא עמדו כוחותיו גם לזאת, היה צם לכל הפחות בימי השובבי"ם, מפני שאז הוא זמן מסוגל לתקן את החטאים".

"אלא שלאחרונה שמועה הגיעה לאוזני" המשיך הכפרי, "שמעתי שהרבי ביטל את עניין התעניות, אמר שיש לעבוד את הקב"ה בשמחה בטוב לבב, ולא זו בלבד, שמעתי שהרבי אמר שאדם המתענה

עתידי ליתן על כך את הדין! משום שנקרא חוטא בכך שהוא מענה את גופו.

"מדרך רחוקה באתי", סיים הכפרי, "ברצוני לדעת מהי העבודה השלמה, כיצד כן ניתן לעבוד את הקב"ה, מהי הדרך לכפר על כל העוונות?"

הבעש"ט הביט בו בעיניו הטובות, שמח לראות את דבקותו של יהודי פשוט, יהודי אשר כל רצונו וחשקו להתקרב לבוראו. "דע לך", אמר לו, "כל ביאתי לעולם הינה כדי להראות לאנשים דרך אחרת בעבודת השם, ללמד את עם ישראל שעיקרה של עבודת השם הינה אהבת ה', אהבת ישראל, ואהבת התורה. אלו הם שלושת עיקרי עבודת האלוקים, זוהי הדרך להתרומם ולהתקדש ולהתקרב לקב"ה".

"כאשר אדם מקבל על עצמו את שלושת הדברים הללו, אינו צריך להתענות!"

"אולם דעו לכם", סיים הרבי הקדוש ר' ברוך ממעזיבוז את סיפורו, "אלו הם דבריו של סבי הקדוש, אבל אני אומר, אני אומר שלושת העיקרים הללו אהבת ה', אהבת ישראל ואהבת התורה, אינם דברים של מה בכך. קשה לאדם לקיים את שלושת הדברים הללו מבלי להיכשל בהם."

זוהי דרך קשה יותר מאשר דרך הסיגופים! נקל יותר למשוך את ידו ואת פיו מהאוכל, מאשר גם לאכול ומצד שני גם לסגף את עצמו בעניינים האלו!

יש לקנות דרגה גבוהה ביותר כדי לזכות לאלו הדברים!"

וידועה אמרתו של המגיד הקדוש ממזריטש תלמידו הגדול של רבינו הבעש"ט: 'לא ניתן לשער ולתאר את מידת אהבת ישראל של רבינו הבעש"ט, והלוואי שהיו נושקים את הספר תורה באותה האהבה שהיה מורי מנשק את הילדים בהוליוכי אותם אל היחודי' כשהיה עוזרו של מלמד תינוקות!

לא יעלה על הדעת שבן ישראל יקום באחייו!

"רבי, הושיע! צרה גדולה רובצת עלי", התאונן יהודי בפני רבי משה חיים אפרים מסדילקוב בעל דגל מחנה אפרים, נכדו של הבעש"ט הקדוש. "שכני רודף אותי ברשעות ובאכזריות, כלו כל הקיצין, מבקש אני מהרבי הקדוש שיפעל שהלה יסתלק מן העולם!"

"היתכן?! יהודי עושה רעה ליהודי אחר? והיתכן שיהודי יבקש במותו של יהודי אחר?" תמה הרבי. "מה אעשה?" נאנח היהודי, "שכני עושה לי צרות נוראות, רבי, אנא תביא סוף וקץ לצרותי".

"שמע נא יהודי יקר, הקשב למעשה שאירע אצל זקני הקדוש הבעש"ט".

זונדל וחיים דרו בשכנות בכפר קטן בין הגויים, מלבדם לא היה בכפר יהודים נוספים. אלא שבמקום שביניהם תשרור אהבה ורעות זונדל הרבה להציק לחיים, היה יורד לחייו ממש. באחד הימים כשל כוח סבלו של חיים, נטל את רגליו ונסע לבעש"ט, ובקשתו בפיו, "רבי התפלל נא ששכני יסתלק מן העולם".

סבי הקדוש הביט בו בחומרה ואמר לו "כיצד יהודי יכול לעשות צער ליהודי אחר, איך יתכן שיהודי יבקש את מותו של חברו? בפסוק בחומש ויקרא נאמר (יח ט) 'לא תקום ולא תטור את בני עמך', אומרים חז"ל הקדושים (ירושלמי פ"ט ה"ד) נתאר לעצמנו אדם חותך ירקות עבור הארוחה, לפתע בחוסר זהירות ידו הימנית חתכה את ידו

השמאלית, דם החל לזלוג מן האצבע. האם יתכן שאותו אדם יטול את הסכין יחתוך את ידו הימנית, ינקום את נקמתה של יד שמאל..."

כך לא יעלה על הדעת שבן ישראל יקום ויטור לאחייו, כל ישראל הם יחידה אחד, גוף אחד. לא יתכן שאיבר אחד ירצה ברעת חברו!"

"חז"ל הקדושים בתורת כהנים (קדושים ד) "המשיך הבעש"ט, "מלמדים אותנו יסוד נפלא, רבי עקיבא אומר ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, 'בן עזאי אומר 'זה ספר תולדות אדם' (בראשית א), זה כלל גדול מזה."

"חז"ל מלמדים אותנו שכלל ישראל הם כקומת אדם, גוף אחד שלם, וזהו שורש האהבה בין בני ישראל, וכמו שהראש אוהב את הידיים ואינו מסוגל לחשוב על רעתם, כך לא שייכת שנאה בין בני ישראל, בין איש לרעהו."

"דע לך שאין אפשרות אפילו להתפלל שליהודי אחר לא יהיה כוח, מאחר שזהו ממש כמו להתפלל על אחד מאיבריו שלא יהיה לו כוח. זאת אינני יכול לעשות, יכול אני להתפלל ולפעול לפני השם יתברך שיהפוך את לבו של שכנך ומשונא ורודף יתהפך לאוהב, וכך ממילא יפסיק לצער אותך ולרדוף אותך."

"שמע נא", פנה הדגל מחנה אפרים ואמר ליהודי אשר לפניו "גם אני אומר לך כדברי זקני הקדוש, כה גדולה היא מצוות ואהבת לרעך כמוך, לא אוכל להתפלל שיקרה ליהודי דבר רע."

"רבי", בכה היהודי "מה אעשה, אינני מסוגל לשאת זאת עוד". "האם תוכל לפעול בנפשך לאהוב את שכנך, לחבב את זונדל?"

"אכן רבי, אוכל לאהוב אותו, איני חפץ כלל ברעתו, רק שיעזוב אותי במנוחה."

"כמים הפנים אל הפנים כן לב האדם אל האדם", אמר הרבי, "אם תוכל לאהוב אותו אוכל גם לפעול שיתהפך ללבב לאהוב אותך."

"ובלבד..." זוהיר אותו הרבי "בלבד שכאשר תפגוש אותו תקבל אותו באהבה כאחיך ממש!"

כדבריו של הרבי הקדוש בעל הדגל מחנה אפרים כן היה, חיים זונדל נעשו אוהבים זה לזה, דרו בשלום ובאהבה ובאחוה עד שברבות הימים נעשו מחותנים!

שוב למדים אנו על גודל מעלת אהבת ישראל, עד שלא יתכן שיהודי ירצה ברעת חברו, ועד כמה הדבר חשוב לפני הקב"ה יתברך, עד שזהו עיקר חובתו של אדם בעולמו. וכפי שאמר הקב"ה לישראל 'בני אהובי כלום חסרתו דבר שאבקש מכם, ומה אני מבקש מכם? אלא שתהיו אוהבין זה את זה, ותהיו מכבדין זה את זה, ותהיו יראים זה מזה'. (תנא דבי אליהו רבה פרק כח).

שמע בין אחיכם ושפטתם צדק

באותם השנים בהם התגלה שמשו של הבעש"ט הקדוש היה באירופה גוף יהודי אשר נקרא 'ועד ארבע ארצות' אשר היה מופקד על ניהול חיי היהדות בפולין וסביבתה. כאשר הגיע שמעו של הבעש"ט לאוזניהם החליטו לשלוח שליחים לנסות ולהבין במה מדובר. רבות ניתן להאריך באותה הפגישה אולם אנו נתמקד במה שאמר להם הבעש"ט. בפסוק בחומש דברים (א טז) נאמר 'ואצוה את שופטיכם בעת ההוא לאמור, שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו'.

שלושה פירושים ישנם למילות הפסוק 'שמע בין אחיכם'.

הפירוש הראשון: 'שמעו' - מי שיש בו חוש

שמיעה רוחני, שומע עד כמה גדולה היא אהבת הבורא לכל יהודי, כיצד כל יהודי יקר לפני הקב"ה, איש זה הוא 'בין אחיכם', 'בין' מלשון הבנה ובינה, איש זה מבין גדולתם של ישראל.

הפירוש השני: 'שמעו', מי שיש בו חוש שמיעה רוחני, הוא 'בין אחיכם', קשור הוא בקשר בל ינתק בעם ישראל, מרגיש עונג רוחני בכל חיבור עם יהודי.

והפירוש השלישי: 'שמעו', כיצד יכול האדם לרכוש לעצמו חוש שמיעה רוחני, היאך יכול האדם להרגיש גדולתם של ישראל? 'בין אחיכם!' על ידי התחברות לעם ישראל, להיות קשור, לאהוב כל אחד מישראל אפילו הפשוט שבפשוטים, על ידי כך ניתן לזכות לאותו חוש שמיעה רוחני.

"אולם הצד שווה לכולם" סיים בעש"ט הקדוש את דבריו, "הצד השווה שבכולם הוא מעלתם של כל בני ישראל, מהאיש החשוב ביותר, ועד האיש הפשוט ביותר!"

זוהי אהבת ישראל, זוהי הדרך להשיג רוממות וקרבת אלוקים.

'כל תורה שאין עמה מלאכה - סופה בטלה'

בשנת תק"כ ביום מתן תורה בחג השבועות עלתה נשמתו של אור שבעת הימים הבעש"ט הקדוש לגנזי מרומים, אולם הצדיק לא השאיר אותנו לבד בעולם, הבעש"ט הקדוש השאיר לנו את תורתו הקדושה ואת תלמידיו הגדולים אשר הפיצו והנחילו את תורתו לכלל ישראל. תורת החסידות היא זאת שעמדה לכלל ישראל בגלות המרה.

המשנה במסכת אבות (פי"ב מ"ב) אומרת 'כל תורה שאין עמה מלאכה - סופה בטלה'. הרבי הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב מבאר פירוש נפלא ששמע מהבעש"ט הקדוש, מהי המלאכה הנדרשת מיהודי שיושב ועוסק בתורה? ההתעסקות במידה טובה זו של אהבת ישראל.

ואכן הרבי הקדוש מברדיטשוב היה ידוע באהבתו לכל יהודי עד שנודע בכינוי 'סניגורין של ישראל', וחייש בכל הזדמנות כיצד ניתן ללמד זכות על עם ישראל. וכל זאת מכוחו של אותו הסבר נפלא שקיבל מהבעש"ט המבאר מהו חיוב המלאכה המוטל על איש ישראל - מלאכת אהבת ישראל.

דברים אלו טעונים ביאור, וכי אהבת ישראל קרויה מלאכה? מהי שייכות של אהבת ישראל ל'מלאכה'?

למדים אנו מכך שאכן אהבת ישראל הינה 'מלאכה', אהבת ישראל אינה מידה קלה, שהרי לא תמיד קל לאהוב מאן דהוא, ולפעמים אף בצדק, זה הזיק לי, זה הציק לי. אולם כל הסיבות הללו לא פוטרות אותנו מאהבת ישראל. אכן אהבת ישראל נחשבת מלאכה, זוהי עבודה שיש להתייגע רבות על כך.

וידועה אמרתו של רבינו הבעש"ט ש'צדיק גמור שאין בו שום שמץ רע כלל, אינו יכול לראות שום רע באדם, ובעיניו הכל זכאין וצדיקים, ולכן הוא אוהב את ישראל מאוד. אבל כשעדיין לא תיקן לגמרי, יראה בעיניו איזה שמץ רע לחייב את הרשעים, אבל ידע כי את נפשו הוא מחייב' (נתיב מצותיך, נתיב התורה שבי א אות יג).

הבה נתחזק גם אנו בדרכו של הבעש"ט, לאהוב כל היהודי, להרגיש שכל יהודי הינו חלק מאתנו, חלק מאיברינו ממש. וכך נזכה לתורה כפי שאומרת המשנה, ויחד עם מלאכת אהבת ישראל נזכה לכל המעלות הגדולות והמרוממות.

נהרות

אורות של אמונה לדרך החיים

החזרת

מלוקט מדברות
קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי
אביחצירא שליט"א

גיליון ט
חג השבועות - פר' נשא תשפ"ו

פניני דעת לנתיבות חיי היום

חג השבועות - זמן בניית היציבות האמיתית של העולם

בדיוק לשם כך נבראו שני העמודים הנוספים כעין מערכת של "גלגלי הצלה" או תיקונים המבטיחים שהעולם לא יקרוס גם בשעת חטא. אם חטא האדם בשוגג ונהג בחוסר זהירות הוא זקוק לעמוד העבודה שהיא עבודת הקורבנות ותפילה המכפרת עליו ומשיבה את היציבות לעולם. אך אם חלילה חטא האדם במזיד ובשגט נפש שם כבר לא תועיל עבודת הקורבנות הרגילה. במצב כזה כל זכות קיומו של העולם נשענת על מידת החסד עמוד גמילות החסדים.

חסד כקרח הצלה בתוך הסערה

זוהי העצה הנפלאה למי שמרגיש שמעד חלילה במזיד שעליו להרבות מאוד בעשיית חסד עם הזולת. במעשיו אלו הוא מעורר הנהגה מקבילה בשמיים שלפיה יגמלו אותו ועם העולם חסד לפנים משורת הדין ויעניקו לו זכות קיום למרות הכל. יוצא אם כן שבעוד שהתורה היא העמוד המרכזי שעליו עומד העולם הרי שהעבודה והחסד הם התיקונים המאפשרים להשיב את העולם אל עמידתו המקורית בכל פעם שיציבותו מתערערת.

בכך מובן מדוע התנא מדיגש את המילה "על" בנפרד לפני כל עמוד. הוא מלמד אותנו ששלושת העמודים הללו נותנים מענה למצבים שונים בחיים. מי ששומר על תורתו בטוהרה נשען על עמוד התורה החוטא בשוגג נסמך על עמוד העבודה והחוטא במזיד מוצא תקווה ומשענת בעמוד החסד. לכן נקט התנא לשון הווה "העולם עומד" כדי ללמדנו שבכל רגע ורגע אנו זקוקים למערכת התמיכה המשולשת הזו כדי להבטיח את קיומו וחיותו.

ההוראה למעשה:

לקראת חג השבועות אנו מקבלים על עצמנו להתחזק ולהתבסס בעמוד התורה שהוא שורש הכל. אך לצד זאת עלינו לזכור שהבורא ברחמינו נתן לנו דרכים נוספות לשמור על היציבות הרוחנית שלנו. אם אתה מרגיש שמעדת או שהקשר שלך עם העמוד המרכזי מעט רעוע אל תיפול לייאוש. הדרך המהירה ביותר להחזיר את האיזון לחיים היא לפתוח את הלב בחסד ובנתינה לזולת. ככל שנתחזק בגמילות חסדים כך נעורר רחמי שמיים שיבססו את קיומו ויאפשרו לנו לקבל את התורה מתוך שמחה וטהרה בלב שקט ובוטח.

החיפוש אחר משענת בטוהרה

כמה פעמים בחיינו הרגשנו שהקרקע רועדת תחת רגלנו. בימים שבהם נראה שסדרי עולם משתנים והוודאות נעלמת. אנו מחפשים איזה עוגן חזק שייתן לנו תחושת יציבות וביטחון. אנו זקוקים לידיעה שיש משהו יציב שעליו הכל נשען, משהו שלא יתמוטט גם בסערות הגדולות ביותר של החיים. חג השבועות זמן מתן תורתנו מזכיר לנו שהעולם אינו עומד בחלל הריק אלא נשען על שלושה עמודים איתנים שבבורא עולם הציב עבורנו כדי לשמור על קיומו בכל עת.

העולם שצנעך על רגל אחת

התנא במסכת אבות מלמד אותנו כי על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. האלשיך הקדוש ע"ה (ויקרא ט, כג-כד) חושף בפנינו זווית מרתקת על ההיסטוריה של יציבות העולם על פי דברי המדרש (מדבר יב, ג). מתברר שבתחילה היה העולם עומד על רגל אחת בלבד היא רגל החסד. במשך עשרים ושישה דורות קודם קבלת התורה זן הקדוש ברוך הוא את העולם בחסדו הינם מבלי שהייתה תורה בעולם.

כאשר קיבלו ישראל את התורה בסיני עבר העולם לעמוד על שתי רגליים אך הוא עדיין היה רותת ורועד משום ששתי רגליים אינן מספיקות ליציבות מוחלטת. רק כאשר הוקם המשכן והתווספה הרגל השלישית של עבודת הקורבנות מיד נתבסס העולם ועמד על מכונתו בשלמות. כאן עולה שאלה טבעית אם בעבר הצליח העולם להתקיים על עמוד אחד בלבד מדוע כעת לאחר שניתנה התורה הוא זקוק לשלושה עמודים ואינו יכול להתקיים אם יחסר אפילו אחד מהם.

התורה כיסוד והטאר כתיקון

מבאר האלשיך הקדוש ע"ה יסוד עמוק המאיר את העניינים. באמת עמידת העולם נשענת על התורה שהיא המטרה והיסוד להכל. אלא שמרגע שניתנה התורה הגיעו איתה גם הניסיונות והמפריעים לקיום העולם. קודם מתן תורה לא הייתה מציאות של חטא המחייב עונש וממילא לא נפגעה זכות הקיום של העולם. אך לאחר שקיבלנו את התורה ואנו מחויבים לקיים את הכתוב בה נוצר מצב שבו חטאים עלולים לערער את עמוד התורה וממילא לסכן את קיום העולם כולו.

בצל האמונה

פרקי חיזוק לחיים של רוגע ושלווה

תורה ופרנסה - כיצד מוצאים את שביל הזהב בין האמונה להשתדלות?

לבטי הלב בין הובת ההשתדלות להשק התורה חג השבועות מעורר בכולנו את הכמיהה הפנימית להתחבר לתורה הקדושה ולהקדיש לה את כל עיתותינו. כולנו היינו רוצים לשבת באוהלה של תורה ברוגע ובשלווה ללא טרדות העולם הזה. אך במציאות אנו נאלצים להתמודד עם שגרת החיים העמוסה, עם הדאגות ועם הצורך להביא פרנסה הביתה. המאבק התמידי הזה שבין הרצון להיות שקוע בתורה לבין החובה לעסוק בפרנסה הוא מנת חלקו של כל אדם. היכן באמת עובר הגבול ומהי הדרך הנכונה שסללו לנו חז"ל.

סתירות לכאורה בדברי חכמים

על פניו אנו מוצאים בדברי חכמינו זיכרוןם לברכה הדרכות הנראות כסתורות זו את זו. מצד אחד קובעת המשנה במסכת אבות יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שפגיעת שניהם משפחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה ונוקרת עון. מכאן משמע בבירור שהאדם חייב לעסוק במלאכתו כדי להתפרנס. וכך אכן פוסק השולחן ערוך (אורח חיים סימן קט) שהאדם צריך ללכת לעסקיו לאחר התפילה אך עליו לעשות את מלאכתו עראי ואת תורתו קבע וכך שניהם יתקיימו בידו.

אך מאידך גיסא אנו מוצאים את דברי רבי נהוראי במסכת קידושין (פג א) המצהיר מניח אני כל אמונת שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה. ועוד אמרו חז"ל במכילתא (בשלח מסכתא דויה) לא נתנה תורה אלא לאוכלי הפן כלומר שתורתם אומנותם ופרנסתם מזומנת להם מן השמיים מבלי שיצטרכו לעמול עליה. כיצד מיישבים את שתי הגישות הללו למעשה.

הכל נמדד בכוח האמונה והביטחון

בעל המקנה ע"ה (קדושין פג א) שופך אור בהיר על סוגיה זו, ומבאר שאין כאן סתירה כלל והכל תלוי במדרגתו הרוחנית של האדם ובכוח האמונה שלו. אדם שמסוגל לקבל על עצמו עול תורה באמת ומאמין באמונה שלמה שהקדוש ברוך הוא הוון מקרני ראמים ועד ביצי כינים בוודאי לא יעוּבו אותו. הרי שהוא יכול לעסוק רק בתורה ומלאכתו תיעשה על ידי אחרים. אנשים אלו הם בבחינת אוכלי הפן הזוכים לכתרה של תורה ופרנסתם מובטחת להם מלמעלה.

אולם מן העבר השני מבהיר המקנה כי אין כל הכוחות שווים. מי שליבו נכון ובטוח בהשם יתברך ללא צל של המשך בעמוד הבא

סוד ההשתדלות - מדוע שקע הרבי משינאווא בעולם בלימוד במקום לדאוג להוצאות החתונה

החתונה שהתקרבה ללא תקציב

מעשה פלא מסופר על הרה"ק רבי יחזקאל משינאווא ע"ה בעל הדברי יחזקאל. באותם ימים עמד הרבי לפני נישואי בתו ונוקק להוצאות החתונה והנדוניה שהסתכמו בסכום עתק. ככל שהתקרב מועד השמחה והכסף לא היה בנמצא הפצירה בו הרבנית שיפעל ויעשה איזו השתדלות בדרך הטבע להשגת הממון. אך להפתעתה ככל שגבר הצורך, כך הרבה הרבי יותר ויותר בלימודו שקע בתורה והוסיף זמנים ארוכים לעבודת השם בהתבודדות ובתפילה.

סכום גדול דורש השתדלות רוחנית

באחת ההודמנויות כאשר הגיע אחיו של הרבי לבקרו פנתה אליו הרבנית וביקשה שמה יצליח הוא לשכנע את בעלה הצדיק שיעשה דבר מה בדרכי העולם כדי להביא את הוצאות החתונה. נכנס האח ושאל את הרבי לפשר הנהגתו.

השיב לו הדברי יחזקאל תשובה מאירה ושופעת אמונה. הוא הסביר כי מאחר שישנן הוצאות כה רבות הוא מבין היטב שהשתדלות רגילה לא תועיל כאן כלל. אילו היה זה סכום קטן עוד היה אפשר לומר שהקדוש ברוך הוא דורש ממנו להשתדל בהשגתו בדרך הטבע ולהביא את הממון. אך מכיוון שעל פי דרך הטבע והשכל האנושי אין שום מציאות שיצליח להשיג סכום אדיר שכזה באמצעות השתדלותו הרגילה, הרי שכל שעליו לעשות הוא להוסיף קדושה וקרבה לבורא העולם הון ומפרנס לכל, כי זוהי ההשתדלות הטובה והיעילה ביותר שיש בידינו לעשות.

הטעות בחשבון ההשתדלות

ממעשה זה אנו למדים יסוד עצום לחיים. טעות נפוצה ושגורה יש בעולם לחשוב שכאשר אדם נזקק לסכום כסף גדול או ניצב בפני הוצאה כבדה עליו להכפיל ולשלש את מאמצי ההשתדלות הפיזיים שלו. הסיפור הזה מעניק לנו משקפיים טהורים ומלמד אותנו שככל שהאדם נצרך לממון רב יותר עליו להבין כי כליו של העולם הזה קצרים מלהושיע, ורק הון ומפרנס לכל יכול לדאוג להצטרבותו האמיתיות. ההשתדלות עצמה אינה מביאה את הכסף אלא היא רק דרישה שמבקש השם מכל אחד מאיתנו לעשות כמעט טבעי לברכה.

הנקודה לחיים:

עליו להחזיר בקרבנו נצימה את ההכרה הברורה הזו. גם בדברים קטנים ושגרתיים שבהם עלולה לחלוף במוחנו מחשבה סוררת כי ההשתדלות שלנו היא שהביאה לנו את ההצלחה, עליו לעצור ולהזכיר לעצמו כי רק ברכת שמיים היא המועילה למלא את כל משאלותינו לטובה ולברכה, וללא הברכה הזו שום מאמץ לא יישא פרי.

בצל האמונה

המשך מעמוד קודם

ספק עליו נאמר (דמיה י"ג, ט) בְּרוּךְ הַגֵּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּה' וְהָיָה ה' מִבְּטָחוֹ. כיוון שביטחוננו כה חזק יזמין לו הקדוש ברוך הוא פרנסה ברווח. אך מי שביטחוננו אינו מוחלט וליבו מסתפק ודואג מהיכן יביא לחם לביתו אסור לו לסמוך על הנס. אדם כזה מחויב לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי ואז תשרה ברכת השם במעשה ידיו.

זהו עומק כוונת הגמרא במסכת ברכות (לה"ב) שהרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי שהתמסרו רק לתורה ולא הועילו. הסיבה שלא הועילו היא שלא היה להם את אותו ביטחון עצום שהיה לרבי שמעון בן יוחאי. הם רצו לעשות כמותו בחיצוניות אך ליבם לא היה בטוח לחלוטין ולכן נפלו. מידת השפע נקבעת בדיוק לפי ערך וחזק האמונה, ולפיכך הדרך האדם מן השורה היא לשלב מלאכה מתוך הכרה כי ההשתדלות היא רק כלי לברכת השם.

עדיף לשכוח משנה אחת מאשר להיות עם הארץ

כדי להמחיש את החשיבות העליונה של ההתמסרות לתורה מעל כל החשבונות כדאי לציין את אשר פסק הרמב"ם ע"ה (תלמוד תורה י"ג, ט) שאם אדם יאמר בלבו שיקבוץ ממון תחילה כדי שלא יחסר לו דבר, ורק אחר כך יתפנה לעסוק בתורה הרי שאינו זוכה לכתרה של תורה לעולם. על כך מובא מעשה צחות על חתן וחותנו

הדרכה מעשית בפרשת השבוע

ההשקעה הבטוחה בעולם - פוליסת הביטוח של התורה לממון שלנו

איך שומרים על מה שהשגנו

כל אדם שעמל ויגע למחייתו ומצליח לחסוך מעט כסף מבקש למצוא את הדרך הטובה ביותר לשמור עליו. אנו משקיעים בחסכונות בביטוחים ובאמצעי מיוון שונים כדי להבטיח שהממון שצברנו ביועצת אפילו לא ילך לאיבוד. תורתנו הקדושה מציעה לנו בפרשתנו את פוליסת הביטוח הרווחית והבטוחה ביותר בעולם, שאינה רק שומרת על הכסף אלא אף מצמיחה אותו ללא גבול.

הנתינה שמצמיחה ומשמרת

הפסוק אומר (במדבר ה' ט) וְאִישׁ אֶת קִדְשׁוֹ לוֹ יִהְיֶה. רש"י מביא על כך את דברי מדרש האגדה המגלים כי מי שמעכב את מעשרותיו ואינו נותן לצדקה לו יהיו המעשרות, כלומר סוף ששדהו לא תוציא אלא אחד מעשרה ממה שהייתה רגילה להוציא, וכך ישאר בידו רק שיעור המעשר. אך מאידך מי שנותן לכהן ולעני את המתנות הראויות להם זוכה להתברך, ולו יהיה ממון הרבה.

כך היה נוהג הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב ע"ה לברך בעשירות אנשים שבאו אליו, ורבים מהם אכן התעשרו עושר רב. כשראה זאת הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ ע"ה ביקש מרבי מנחם מנדל שילמד אותו את סוד הברכה כדי שגם הוא יוכל להשפיע שפע למבקשיו. השיב לו הרבי מרימנוב כי האמת היא שהוא עצמו מברך רק בעשירות רגילה אלא שהאדם עצמו במעשיו גורם שיתעשר ללא גבול. כיצד עושה זאת האדם. ברנע שהוא מתחיל להעניק מממון לצדקה בעין יפה וללא חשבון, הוא מפעיל את סוד המילה וְנָתַן (שמות ל"ב) עליה רמז בעל הטורים ע"ה, שהיא נקראת משני הכיוונים באותו אופן, כדי ללמדנו שמה שאדם נותן יחזור אליו והוא לעולם לא יחסר מכו. מאחר שהאיש מפורז ממנו לצדקה הוא מקבל מן השמיים מידה כנגד מידה ומתעשר ללא גבול.

השומרים של העיסה

הרה"ק החוזה מלובלין ע"ה האיר באור מופלא את המשמעות של ברכת כהנים (בפרשתנו י' ד) בְּרַכְךָ ה' וְיִשְׁמְרְךָ. הוא פירש את המילה וישמרך מלשון שמרים. כשם שכמות קטנה של שמרים מכניסה חיות ומתפחה את כל העיסה כולה כך ברכת השם מרוממת את האדם מעלה אחר מעלה. על פי דברים אלו נוכל לומר שכך פועלת בדיוק מצוות הצדקה. גם כאשר אדם נותן רק חלק קטן ומעט מממון, אותו מעט פועל כמו שמרים שמתפחים שומרים ומברכים את כל שאר הממון שנשאר אצלו בבית.

רמז נאה לעניין המעשר המביא עשירות מצא הרה"ק רבי ברוך ממעזיבוז ע"ה בעל הבוצינא דנהורא בפסוק המופיע בהמשך הפרשה (במדבר י' ט) כִּף אַחַת עֲשָׂרָה וְהֵב מִלֶּאֱהָ. הפסוק רומז כי אם אדם נותן כף אחת מעשרה, כלומר שהוא מפריש מעשר הרי שבזכות כך מובטח לו שיתקיים בו וְהֵב מִלֶּאֱהָ וכל ידו תתמלא בשפע.

היכן למקם את הנקודה?

בספר שפתי צדיקים מובא בשם רבו הגדול מרן האוהב ישראל מאפסא ע"ה רמז נפלא על ההבדל בין עֲשָׂר (עשירות) לבין עֲשֵׂר (מעשר). ההבדל במילה הכתובה הוא רק במקומה של הנקודה שעל גבי האות ש"ן אם היא במקום או בשמאל.

דבר זה רמזו בדברי אברהם אבינו ע"ה ללוט (בראשית י"ט ט) אִם הַשְּׂמָאל וְאִמְנָה וְאִם הַיְמִין וְאִשְׁמְאֵלָה. אמר הקדוש ברוך הוא לאדם, אם אתה תבחר לקבוע את הנקודה בשמאל ותפריש את העֲשֵׂר שלך לצדקה הרי שאני אימניה אשים את הנקודה בימין ואשפיע עליך עֲשֵׂר ורווחה. אך אם אתה תדאג רק לימין כלומר לעֲשֵׂר שלך ולא תיתן לאחרים אזי אני אשמאילה ואכביד עליך עול מיסים וכדומה עד שעל כורחך תפריש את העֲשֵׂר מתוכו. זהו גם סוד דברי חז"ל שהרוצה לעשיר יצפין כלומר שייקח את הנקודה של השי"ן לצד שמאל שהוא צפון וייתן מעשרות וכך יזכה לעשירות.

ההוראה למעשה:

הרבה פעמים היצר הרע מנסה לעשות איתנו חשבונות קטנים ולהסביר לנו שכל שקל שאנחנו נותנים חסר לנו בחשבון הבנק. המאמר הזה מגלה לנו שמתמטיקה של שמיים עובדת בדיוק הפוך. הצדקה אינה הוצאה אלא ההשקעה המשתלמת ביותר היא השמרים שמתפחים את כל מה שיש לנו. כשאתה פותח את היד לעזור לשני ללא חשבונות, אתה מזיז את הנקודה של השי"ן למקום הנכון ומבטיח שהשפע שלך יתברך וישמר ויתרבה פי כמה וכמה.

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק חמישי: במסילה העולה "חפץ ה" - משחר נעוריו

בדרך לימודו זו התהלך רבינו כבר מגיל צעיר מאד. את חידושי העלה רבינו על הכתב אלא שהוא נהג תמיד שלא לרשום כל מה שהתחדש לו כי אם את המבחר שבמבחר, סולת מתוך סולת. גם בדרך זו נהג משחר נעוריו, עת העלה את ראשית ביכוריו עלי גליון. חידושים שכינס לימים לספר שאת שמו קרא "חפץ ה".

הורתו ולידתו של "חפץ ה", הוא אומר חידושי הש"ס של רבינו וכתבתם, החלו אצלו עוד בגיל בר מצוה [!]. ומשאלה כמוסה היתה זו בלבו מאז ולתמיד.

"... כי ארכו לי הימים מיום היותי בן י"ג שנים עד היום, והן היום ידעתי כי ידיעתי מכרחת לדעת חכמה ותבונה בהמה שמים לרום וארץ לעומק..."

באהבתה ישגה תמיד

היתה נפשו של רבינו יוקדת בקרבו באהבה לזהטת לה, לתורתו, ולקיום מצוותיו. תשוקה נפלאה שלימים באה לידי ביטוי ובצבצה מכל עבר בספריו, ובפרט בספרו הנודע, ה"אור החיים" הקדוש על התורה.

דברו על אהבת ה' ודבקו, ממש יצאה נפש רבינו בדברו, ומתוך הדברים נמצאת למד כי מעולמו הוא מדבר. שהרי אין אדם כותב דברים שכאלו אלא אם כן עומד הוא במדרגה זו.

"יש לך לדעת שאין תשוקה בעולם עריבה וחביבה ונחמדת ונאהבת ונתאבת ומקוות לנבראים ובפרט לחלקי הרוחני המכיר ויודע בחינת אור האלהות כהדבקות באורו יתברך ואליו יכספו כל נפש חיונית המגעת להכיר קצת מנועם אורו יתברך חצא נפשם לחזות בנועם ה'..."

ברום המעלה

לא יפלא איפוא, כי העפיל רבינו למעלות רוחניות נעלות ונשגבות כל כך, עד אשר התקדש שמו בקרב תפוצות ישראל, כאחד מן הראשונים אשר בארץ. כשצייץ פעם מישהו לפני הרה"ק רבי שלמ'קה מזוועהיל זי"ע שרבינו כותב בהקדמת אחד מספריו כי תורתו תורה לשמה היא, בלתי לה' לבדו, נענה הרבי מזוועהיל וקרא: "האור החיים הקדוש היה הרבה יותר גבוה ממדרגה זו!"

"...ורבינו הקדוש אור החיים אמר עליו מרן הבעש"ט שנשמתו מרוח דוד של אצילות ובכל לילה שמע תורה מפי הקב"ה ורוב קדושתו אי אפשר לכתוב, והיה מיורדי המרכבה וגילוי נשמות ומדריגות רוח הקודש באמת..."

פניני אור החיים

מעבירה צריך לברוח

דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעל מעל בה' ואשמה הנפש ההוא (במדבר ה' 1)
בפרשת השבוע מפרטת התורה את דינו של אדם שגזל, ונשבע שלא גזל. אומרת התורה כך: 'איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם למעול מעל בה'.

אנחנו מבינים שלהיטבע בשם ה' על שקר, זה נקרא למעול בה', וידוע החומר של איסור שבועת שוא.

אך הלשון 'למעול מעל בה' אומרת דרשני. זה נשמע כאילו הנגיבה הייתה על מנת למעול בה' חלילה. האם זה אכן כך?

הוא גול - כי פחו עליו יצרו, כי גברה עליו חמדת הממון, חשב שיוכל להתעשר בקלות. אחר כך כאשר התהדקו עליו החשדות, נפל בבור-היצר ונשבע על שקר. לפי זה יכלה התורה לכתוב 'ומעלה מעל בה'. ומדוע מתייחסת אליו התורה כאחד שעשה 'מכל חטאות האדם' גזל את תבירו. 'למעול מעל בה' כאילו הייתה זו תכניתו מלכתחילה.

אומר האור החיים הקדוש:

יעיר הכתוב כי משעת מעשה החטא שהוא הגול וכפירת ממון, יחשוב הוא למעול מעל בה' בתוך תוכו, כבר מרגע הגזילה הוא מוכן נפשית לאפשרות שהוא ישבע לשקר. הוא הרי יודע שהעניינים עלולים להסתבר מבחינתו, וכבר מעכשיו ישנם בלבו ניצנים של הסכמה ליפול לחטא הבא של שבועת שקר, אם ירגיש צורך בכך.

בתוך העבירה הראשונה, מונחת הסכמה עקרונית. אפילו אם היא חבויה בתוככי הלב, לעבירה השניה של שבועת שקר.

עבירה גוררת עבירה!

יברכה ה' וישמרך

יברכה ה' וישמרך (במדבר ו' כד)

בפרשת השבוע כתובה פרשת ברכת כהנים, ועל כך שנצטוו הכהנים לברך את בני ישראל. חז"ל מפליגים במדרש אודות כוחה של ברכת כהנים המונעת מזיקים, וכך דרשו 'הנה מיטותו

שלשלמה ששים גבורים סביב לה - אלו שישים אותיות שבברכת כהנים'. האור החיים הקדוש מאיר את עינינו בפירושי הברכות.

בפסוק הראשון של ברכת כהנים כתוב 'יברך ה' וישמרך'.

כל אחד מאיתנו חפץ להתברך.

אך האם הברכה בהכרח תגרום לו להיות טוב יותר? והרי הטובה יכולה חלילה להדיח את האדם מהדרך הטובה, כעין שכתוב בפסוק 'וישמך ישרון ויבעט'.

זה הקשר בין תחילתו של הפסוק לסופו, אומר האור החיים הקדוש:

יברך ה' אתה תתברך. תשרה עליך הברכה. ועם זאת, לא תהא לך הברכה לרועץ חלילה. וישמרך!

יחד עם הברכה ישפיע עליך ה' יתברך שמירה. תהא מבורך, וגם שמור. אמן.

יאר ה' פניו אליך

יאר ה' פניו אליך ויחנך (במדבר ו' כה)

הקב"ה משפיע אור.

אם אדם לא זוכה לקבל את השפע, הבעיה היא בו. העבירות הן החוצצות בין ישראל לאביהם שבשמים, כמו שכתוב בפסוק 'עוונותיכם מבדילים ביניכם ובין אלוהיכם'.

העוונות, רוח הטומאה, הם האויב החוצץ.

אומר האור החיים הקדוש:

יאר ה'. אין הכוונה שה' יתחיל להאיר עליכם מכאן ולהבא. האור נמצא.

הברכה היא שלא יהיה מסך המבדיל בין ישראל לאביהם שבשמים.

אם אין מסך מבדיל, ממילא יאר ה' פניו אליך - יאיר אור שכינתו על ישראל.

ויחונך!

יאר ה' פניו אליך ויחנך (במדבר ו' כה)

בברכת כהנים אנו מוצאים את הברכה 'ויחונך'. יתן לך ה' חן.

מציון האור החיים הקדוש ועיין מה שפירשתי

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

תורה תחת עושר

ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר (יח, יז).

כתב רבינו האור החיים הקדוש זיע"א: "הקדים שבט יששכר לראובן הבכור, משום היותו בן תורה, ולא זו בלבד, אלא גם זבולון המחזיק בידו ללמוד, ככתוב (דברים לג יח) 'שמח זבולן בצאתך ויששכר באהלך', ישב בצלו של יששכר וקדם לראובן".

עוד כתב: "ובשמו הזכיר זכרון התורה ואמצעות קניינה, זכרון התורה 'נתנאל' - נתן אל, על דרך אומרו (משלי ד ב) 'לקח טוב נתתי לכם'. אמצעות קניינה 'בן צוער', שאין התורה נקנית אלא על ידי יסורין, כך היא דרכה של תורה, 'אדם כי ימות באוהל' (במדבר יט יד). ואולי כי מחמת כן גם כן הקדים להזכיר שמו לפני התואר 'נשיא' שלא כבשאר הנשיאים, לומר כי מחמת המפעל הרשום בשמו שהיה בו, זכה להיות נשיא לבני יששכר יודעי בינה לעיתים".

למדנו מדבריו, כי הדרך הנכונה והבדוקה לקניינה של תורה, ולהקמת בית של תורה, היא דווקא על ידי יסורים וקושי. ועל כך יעיד המעשה הבא.

גביר אדיר ובעל נכסים היה ר' משה סולובייצ'יק, יערות ענק אותם רכש בזה אחר זה סיפקו נכרתו מדי שנה וסיפקו לכל קצווי תבל עצים לבנייה, לנגרות ולהסקה, ועסקאות חובקות עולם היו נחתמות מדי יום על שלחנו של ר' משה - עסקאות שרק הכפילו ושילשו את הונו העצום משנה לשנה.

לצד היותו בעל המאה, היה ר' משה גם בעל דעה, במוכן הפשוט והיהודי ביותר של המילה, חכם לב היה, דעתו ישרה ולבו פתוח, והוא הבין לנכון כי העולם הזה אינו אלא פרוזודור לפני הטרקלין וכי לאחר מאה ועשרים שנותיו לא ילווהו לא כסף ולא זהב, כי אם מעשיו הטובים הם שיילכו לפניו ויטיבו לנשמתו.

משכך, פתח ר' משה את כל שערי לבו לכל עני ורש והיה ראש וראשון לכל דבר שבקדושה. רודף צדקה וחסד, תומך רבנן ומחבבם וכתובת מתבקשת לכל גבאי צדקה או נצרף מאחיו בני ישראל היה ר' משה, ולא פלא אפוא שהוכתה יהדות ליטא בהלם וצער רב כשביום מן הימים ירד ר' משה מנכסיו.

החלטה עסקית שגויה גררה אחריה אחת נוספת, הלוואה כושלת הוסיפה להתדרדרות המצב הכלכלי ומיום ליום רק הלכו העניינים והסתבכו, עד שלא נותרה לו ברירה כי אם להכריז על פשיטת רגל ולהודות כי יצא נקי מנכסיו.

הדבר היה לפלא בעיני רבים, ואף גדולי הדור השתוממו ביותר - הייתכן שדווקא ר' משה, הידוע בצדקת פורונו, יירד מנכסיו וייוותר ללא כלום?

הושיבו גדולי הדור וחכמיו מושב בית דין בראשות גדול הדור הגאון ר' חיים מוולוז'ין זצ"ל, אשר ביקר עד לאחת את מעשיו של ר' משה וניסה לעמוד על חקר הדבר, להבין על

מה יצא הקצף ומדוע נגזר על ר' משה לאבד באחת את כל ממונו.

העיון היחיד שנמצא בר' משה, הדופי האחד שניכר היה במעשיו, זו העובדה שעל אף הקפדתו על קלה כבחמורה - על דבר אחד לא הקפיד ר' משה, בגודל חביבות מצות הצדקה בעיניו, התקשה ר' משה להקפיד על קיום הוראת חכמינו (כתובות ג): "המבזבז - אל יבזבז יותר מחומש". זהו, לא יותר מזה.

אולם בכך לא היה די, לדעת גדולי הדור, כדי להביא לגזירה כה חמורה. השאלה נותרה אפוא ללא מענה, כחידה סתומה שאין לה פתרון. הבינו הדיינים כי אל להם להתערב בדברים מכבשונו של עולם, והניחו לענין תוך כדי שהם פולטים אנחה של השתתפות בצערו של ר' משה.

מח חריף היה לו לר' משה, תפיסה מהירה ויכולת ניתוח מבריקה ביותר.

אם עד עתה שימש אותו כשרון עז זה כדי להצליח בעולם העסקים ולנהל את נכסיו על הצד הטוב ביותר, הרי שכעת קיבל על עצמו בהחלטה איתנה כי הוא מתעתד להקדיש את כל אונו וזמנו לעמל התורה הקדושה, וכאן עמד לו כשרונו הרב והוא עשה חיל בלימודו, עד שנחשב לאחד מטובי הלמדנים ולארי שבחבורה.

חלפו שנים ספורות, ואט אט שקע בתהום הנשייה שמו של ר' משה כגביר ובעל ממון, ותחתיו קמה והיתה דמותו החדשה - דמות של עילוי אדיר שיראתו קודמת לחכמתו, והינו שולט ובקי בכל מכמני התורה.

אף לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא היה כוחו רב, ולא חלף זמן רב עד שפנתה אליו אחת הקהילות החשובות שבליטא - קהילת קובנא המעטירה, והפצירה בו כי יאות לקחת על עצמו את עול הרבנות בעיר, לשמש כמנהיג וקברניט הקהילה.

כעבור שנים מעטות, כאשר זכה ר' משה להשתדך עם גדול הדור ולהשיא את בנו הגאון ר' יוסף - אשר צעד בדרכי אביו והיה לגדול בתורה בפני עצמו - עם בתו של ר' חיים מוולוז'ין, כבר לא היה הדבר לפלא. משפחת סולובייצ'יק, כבר אז התברר, מהווה אבן בנין ועמוד יסוד היהדות ותורתה של ליטא כולה בפרט, ושל העולם היהודי בכלל.

לימים זכה ר' חיים מוולוז'ין והספיק לראות את הדור הרביעי במשפחה זו, הלא הוא רבם של כל בני הגולה הגאון ר' יוסף דב סולובייצ'יק זצ"ל, בעל 'בית הלוי', אשר כבר בינקותו הוכיח לפני זקנו הגדול את כוחו הגדול בתורה.

או אז התבטא ר' חיים כי זה עתה התחזרה לו סוגיית עתיקה זו, נודע לו פשר ירידת ר' משה מנכסיו.

'משמים בחרו להעניק לר' משה שושלת של גדולי ישראל וענקים בתורה, כשכר על צדקותיו הרבות' אמר ר' חיים, 'אלא שבלתי אפשרי לגדל בית שכזה מתוך עשירות. אי לכך בחרו לקחת ממנו את העשירות, להביא

לכך שיעסוק בתורה מתוך הדחק, ורק אז יכול היה להקים שושלת מפוארת שכוז ולהפוך לאכסניא של תורה!

עמל מול עמל

אכן רבינו האור החיים הקדוש זיע"א אומר לנו כאמור שאין התורה נקנית אלא על ידי יסורים. הוא מציין גם את מאמר חז"ל במשנה (אבות פ"ו מ"ד): **כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל, אם אתה עושה כן אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.** וכן הוא מזכיר את הפסוק (במדבר יט יד) **'אדם כי ימות באוהל'**, שממנו דרשו חז"ל (ברכות סג): שאין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה.

עם כל זה, עצם הלימוד ביגיעה אמיתית, וכן עבודת ה' יתברך בעמל לא-מבוטל, יש בהם את היכולת להקל על ייסורי העמל אף הם, ולהמתיק את הדרך והמאמץ עשרת מונים, וכפי שיתבאר.

שכן בספר איוב, המתאר אדם שהיה לו הכל מכל כל ובאחת איבד זאת וירד מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, מסוכם במילים ספורות המביעות הכל מהי תכלית החיים (איוב ה ז): **'כִּי אָדָם לְעִמְלָא יוֹגֵד'**.

זו לא רק מטרה ויעד, ציווי או משימה שעל האדם להשלים בהיותו עלי חלד, ודאי שלא המלצה כזו או אחרת, כי אם מציאות חיה ונושמת, קיימת ובלתי ניתנת לערעור. האדם נוצר, נולד וחי בעולו של הבורא לתכלית מסוימת, ומארג חייו כולו מבוסס על עמל בלתי פוסק ומחוייב המציאות.

על העובדה הזו כשלעצמה אין מקום לדון או להתווכח, אולם בהחלט - כפי שלימדונו חכמינו זכרונום לברכה, ביד האדם לקבוע איזה עמל יהיה מנת חלקו.

וזה לשון הגמרא (סנהדרין סט): **'כל אדם לעמל נברא, שנאמר 'כִּי אָדָם לְעִמְלָא יוֹגֵד'**. איני יודע אם לעמל פה נברא, אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר (משלי טז כ): **'כִּי אָכַף עֵלְיוּ פִּיהוּ'** - הוי אומר לעמל פה נברא. ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר (יהושע א ח): **'לֹא יְמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ'** - הוי אומר לעמל תורה נברא".

לאחר חידוד נקודת יסוד זאת, יש לתת את הדעת להיבט נוסף וחשוב לא פחות.

העמל, מטבעו, כרוך בתסכול ועוגמת נפש. אכזבות חוזרות ונשנות, מהלומות קטנות וגם גדולות לאורך הדרך, טרדות המסיחות את הדעת ואף כאב לב משמעותי מפעם לפעם, כל אלה כלולים באותה עסקת-חבילה המכונה 'עמל'.

כיצד ניתן אפוא להתמודד עם זה?

ניחא העמל כשלעצמו, אולם מה ביד האדם לעשות ככל שמדובר באותו חלק מייסר וכאוב הכרוך בכך?

על כך כבר משיבים חז"ל, תוך התייחסות להמשך הפסוק: **'כִּי אָדָם לְעִמְלָא יוֹגֵד וּבְנֵי רֶשֶׁף**

בפסוק ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד וגו'.
 שם, בפרשת מקץ, מבאר האור החיים הקדוש כך:
 כאשר ישנה השראת שכינה על האדם, ממילא יש לו חן, כי הקב"ה שהוא מקור החן שוכן עליו. אלא, שלא כל אחד יכול לחוש את הדבר. למשל, יוסף הצדיק הסתובב בין רשעים, והרע לא מסוגל להרגיש את הטוב. הוא מדי מגושם כדי לחוש את מתיקות החן. זה רחוק ממנו. אומר שם האור החיים הקדוש, זה מה שכתוב 'ויט אליו חסד', שהקב"ה היה צריך להרכיב בעין של שר בית הסוהר 'אמצעי' כדי שיוכל להרגיש בחן שעל הצדיק. צריך לתת לו משקפיים מיוחדות. העיניים שלו אינן מסוגלות לראות את החן שמושפע מהשראת השכינה. זו הכוונה גם כאן, 'ויוחן'. ברכה מיוחדת, שגם אלו שלא שייכים לחן הזה, יוכלו להרגיש בו. חן וכבוד יתן ה'!

להיות 'נחשון'

ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למשה יהודה (במדבר זיב)

בפרשת הנשיאים, שהביאו את קרבנם לחנוכת המזבח, היה הנשיא הראשון נחשון בן עמינדב למטה יהודה. לא רק כאן הוא הראשון, גם בים סוף, בעת שעמדו בני ישראל על שפת הים, היה זה נחשון שהתנדב לקדש את שם ה' בקפיצתו הראשון לים, ובעקבותיו נבקע הים. אומר האור החיים הקדוש, אכן זה מרומז בשמו. ידוע כי אותיות נו"ן ולמ"ד מתחלפות. אם כן נדרוש כך: **נחשון** – הגם שהיה 'נחשול' של ים נובר והפריע לישראל שנראים 'עמי' – כלומר עם ה'. למרות זאת, **נדב**, הוא נידב עצמו לקדש את שם ה' וירד לים.

אשריכם תומכי תורה

ביום השני הקריב נתנאל בן צויער נשיא יששכר (במדבר זיח)

ביום השני של חנוכת המשכן הקריב נשיא זבולון. ביום השלישי הקריב נשיא יששכר. אנו יודעים כי מעלתו של זבולון בהיותו מחזיק תורה, שהיה יששכר יושב ולומד, וזבולון ששכן לחוף ימים – תמך באחיזו לומד התורה. ראו את מעלתם של לומדי התורה ותומכיה, אומר האור החיים הקדוש: יששכר קדם לראובן הבכור מפני שהוא לומד תורה. ולא רק יששכר אלא גם זבולון, מפני שהיה תומך-תורה גם הוא נמצא עם יששכר במעלתו הגדולה, וגם הוא קדם לראובן. וכפי שנאמר: שמח זבולון בצאתך – ויששכר באוהלך!

יכול אדם ליתן חלקים מחלקו לעולם הבא גם למאה אנשים, ואילו ממנו ומחלקו לא יגרע על ידי זה כלום, כי כל חלק וחלק הנהו עד אין קץ ועד אין תכלית ועד אין שיעור.

והוסיף רבי ירוחם להביא ראיה לענין זה שאין בהסכם יששכר וזבולון שום הפסד ליששכר מחלקו בעולם הבא, שכן אמרו חז"ל ששבת וזבולון יוצא לפרקמטיא ולמסחר ושבת יששכר יושבים ועוסקים בתורה, ושבת וזבולון זן ומפרנס את שבת יששכר ונוטל חלק עמו בתורה. ולכאורה, מה השתכר בזה יששכר, והלא בזבז בכך חמשים אחוזים מחלקו מהעולם הבא שלו, וכי ותרן הוא על עולם הבא? אתמהא! אלא ודאי שעוה"ב אינו ענין של גרעון וחסרון, שכן לעולם הבא אין תכלית וגבול ויכולים ליתן מהם מתנות באדם באין שיעור.

וענין זה מפורש בדברי רבינו ה'אור החיים' הקדוש זיע"א בפרשת כי תשא (שמות ל ג):
לומר תיקון למי שאינו בן תורה, במה יתן כופר נפשו, כי הוא בור ריק אין בו מים, לזה אמר 'כל העובר וגו' יתן מחצית השקל' כיששכר וזבולון, ושמעון אחי עזריה (סוטה כא), ורבים כהם אשר יחצון כספם לעמלי תורה. ואומרו 'בשקל הקודש' פירושו בעד שקל הקודש שהוא התורה, או ירצה שבזה ישוה הוא לנותן אמרי ספר כאומרו (קהלת ז יב) 'בצל החכמה בצל הכסף'. עוד ירצה על דרך אומרים ז"ל 'שקל הקודש כפול היה, ובא להודיע כי מה שיטול מהקודש בעד מחצית כספו, לא שיתנכה מחלק הלומד ונמצא כל אחד אין בידו אלא מחצית שכר, לא כן הוא כי שקל הקודש כפול היה, ונמצא כל אחד בידו שקל שלם, והבן.

גם בספר 'מדרש פנחס' הביא: "הנה שמעתי אומרים בשם הגאון הגדול החסיד המפורסם אב"ד דק"ק אפסא נ"י, וכפי הנראה הכוונה היא להרה"ק **האוהב ישראל** זיע"א, ולאחר שהוא פותח בשאלה כיצד יתכן שיששכר יסכים לתת חלק משכרו אשר מזומן לפניו לעולם הבא בעד ממון בעולם הזה, הוא קובע: **'דבודאי לא חיסר את יששכר משכרו כלום, רק לא היה אלא כמדליק מנר לנר, דאין אור נחסר מהנר השני שאנו מדליקים ממנו, כן משכרו לא יקופח אף אפס מעט, רק מחמת התחברות יהיה גם לשני שכר'.**

ומתוך כך הוא מפרש את הפסוק בפרשתנו (במדבר ה'): **'ואיש את קדשיו לו יהיו איש אשר יתן לבנהו לו יהיה',** שיש כאן הבטחה לכל אלו שעושים כמעשי יששכר וזבולון ותומכיהם בממונם בתלמיד חכם העוסק בתורה, שאין אחד מהם מפסיד כלום מחלקו, שהתלמיד חכם 'איש את קדשיו לו יהיו', שחלקו המקודש בעולם הבא ישאר לו בשלימות, ואף המסייע בממונו ונותן לכהן, הוא התלמיד חכם, לו יהיה כל צרכו, כי אין אדם מעני מן הצדקה ואין כל הפסד בא ממנה.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

יגביהו עוף, ואלו דבריהם ז"ל (ברכות ה): "כל העוסק בתורה - יסורין בדילין הימנו, שנאמר: 'ובני ר'שף יגביהו עוף', ואין עוף אלא תורה... ואין רשף אלא יסורין".

סוד זה גילו לנו רבותינו הקדושים, וכפי שהעיד על עצמו הרה"ק ר' **נחמן מברסלב** זיע"א ואמר: 'לימודי בא לי ביגיעה גדולה'. בתחילה, כפי שתיאר לימים, היה לומד משניות בלבד, אולם אף זאת לא עלה בידו בקלות ואף לא הצליח לעמוד על בוריי של המשניות הקלות-ללמידה.

מה עשה? פתח את מעיין דמעותיו והיה מעתיר בתחינה לני אביו שבשמים שיזכה ללמוד וללמד, להבין ולהשכיל את דברי תורתו ולעסוק בהם באהבה.

תפילתו אכן נשאה פרי, אולם כשהתקדם ר' נחמן שלב הבא והחל לעסוק בגמרא - חזרה החוויה הכאובה על עצמה כמו ריטואל קבוע. ייסורי חוסר ההבנה, התסכול הנובע מהקושי להשכיל בעומק דברי תורתו יתברך, ותפילה מלב רותח.

כך נשנה הדבר שוב ושוב, בכל חלקי התורה ורבדיה הרבים, עד שזכה לבוא בסוד ה' ואף להיכנס להיכלו של רשב"י ולהתבשם לאורו של האר"י הקדוש, להתבונן ולהעמיק חקר בדבריהם הקדושים הרחוקים מהשגת מרבית בני האדם.

לתפילה, מסתבר, יש כח אדיר לא רק בהשגת צרכי וחפצי האדם הגשמיים, כי אם כמענה אמיתי ומלא לאדם הנבון ברעיוניו ומבקש לזכות בקרבת אלקים ולהתחבר לאור התורה והעבודה.

זהו כח אדיר המניע את התהליך כולו, ואשר מאפשר לכל יהודי באשר הוא להתעלות ולהתרומם טפח וטפחיים מעל הווי החולין בו הוא שרוי, לצאת מקטנות וצרות המוחין ולהתחבר לתורת ה' ועבודתו השלימה.

הסכם יששכר וזבולון

סיפר הגאון הצדיק רבי ירוחם הלוי ליבוביץ זצ"ל, המשגיח של ישיבת מיר, בספרו **'דעת תורה'** (פרשת בראשית): היתתי פעם אצל הגאון הצדיק רבי נפתלי אמשטרדם זצ"ל, מגדולי תלמידיו של הגאון הצדיק רבי ישראל סלנטר זצ"ל, כשסיפרו לפניו מעשה באדם אחד שביקש מחבירו שיעשה לו דבר זה וזה, נענה אותו חבר ואמר לו: מסכים אני לעשות לך ככל אשר ביקשת בתנאי קודם למעשה, אם תתן לי חלק מחלקך בעולם הבא. אלא שהמבקש לא הסכים לעיסקה הזו, כי היה מפחד להעביר לו ולהפסיד חלק מתוך חלקו בעולם הבא. וכששמע רבי נפתלי את חילופי דברים אלו נענה ואמר: אותו אדם שסירב לתת מחלקו לעולם הבא, אינו מבין! הוא עם הארץ וכסיל! כי מה איכפת לו אם גם לחבירו יהיה חלק בעולם הבא? הרי יש בעולם הבא מספיק די והותר גם בשבילו וגם בשביל חבירו, אין זה אלא לפי שאותו אדם אינו מבין מה זה עולם הבא! הנה זה ממש 'עם הארצות' פשוטה, שכן

מתיבתא אור החיים

פירוש שיאמר אלעזר ולאיתמר, והכוונה בזה כדי להקדימם בלימוד קודם, כדתיא (עירוין ג.ד.) בסדר הלימוד. ואולי שנתכוון להצריכם להורות בני ישראל על דרך (מלאכי ב ז) 'כי שפתי כהן וגו', ואשר על כן סמך לזה דברו וגו'. עוד יתבאר אומרו 'לאמר אליהם' לפי מה שפירשתי במקומות אחרים (יתרו כ א) כי טעם אמרו 'לאמר' כי הדיבור היוצא מפי אל עליון היה נוצר ממנו מלאך והוא היה מדבר עם משה, ופירוש 'לאמר' הוא הדיבור יאמר למשה, וכמו כן אמר כאן 'לאמר אליהם' פירוש הדיבור יאמר למשה ולאחריו. ואין פירוש זה מכחיש דברי רז"ל שאמרו (תו"כ א) לא היה הדיבור אלא למשה ולא לאחריו, כי גם לדרכינו לא היה שומע דברי ה' אלא משה, אלא שהמלאך המתהווה מהדיבור היה מדבר לשון רבים, ומשה היה מניע הדברים לאהרן.

ובספר יוגד יעקב (להגאון רבי יעקב גרינוואלד) כתב לפרש בזה לשון הכתוב 'את הקול', שבא לרבות בתיבת 'את' את המלאך הנוצר מהקול.

עוד כתב שם לפרש על פי פירוש בעל שם טוב בפסוק 'לעולם ה' דברך נצב בשמים', דדיבורו יתברך אין לו הפסק, דכח דיבורו ית' שאמר 'יהי רקיע' קיין לעולם כאילו עדיין מדבר והוא נצב בשמים, דזהו חיותו וקיומו של שמים כמבואר בספ"ק תניא, וי"ל גם כאן 'את' לרבות דפעולת הקול היה קיים גם אחרי כן בלי הפסק, ובכח הקול הזה היה משה רבינו מוסר הדברים לישראל, דבשעה שאמרם לישראל היה קול ה' עדיין מדבר, כמבואר בספ"ק דהיתה שכינה מדברת מתוך גרונו של משה.

ובספר זה השער (הג"ר זיידא אברמוביץ) הוסיף: וי"ל דהנה תיבת לאמ"ר ר"ת מלאכיו רוחות משרתי אש להט (תהלים קד ד), הרי דבתיבת לאמ"ר מרומז מלאכים, וי"ל דאלו הם שנבראים מדיבורו של הקדוש ברוך הוא והם המדברים לנביאי ונראה דזה מרומז גם בפסוק דילן בתיבות הקול מדבר אליו אם תיקח הלמ"ד מס"ת הקול ור"ת וס"ת מתיבתא מדבר ואל"ף מתיבתא אליו הן לאמ"ר, נמצא שרומז כאן בפסוק תיבת לאמר, ור"ל ששמע קולו של הקדוש ברוך הוא מדבר אליו, ואפשר שלזה הטעם על וישמע את הקול' הוא קדמא ואזלא, ר"ל שקודם היה דיבור ה' שנברא ממנו מלאך, ואח"כ אול המלאך הוא המדבר לנביא.

דיבור שהיה יוצא מפי ה' היה נוצר ממנו מלאך, והיה עומד על האדם ואומר לו אתה מקבלני וכו' והיה מחבקו וכו' ע"כ. וכפי זה יתבאר הכתוב על נכון, 'קול דברים', פירוש, הדברים אשר דיבר ה' שהיו נבראים מהם מלאכים, 'קול' אותם מלאכים שנקראים 'דברים' אתם שומעים'. ועיין מה שכתבתי בפרשת יתרו שלא שמעו ישראל מפי הגבורה אלא 'אנכי' וגו' ולא היה לך וגו', אבל השמונה דברות הגם שיצאו כאחד יחד עשרת הדברות, לא יכלו לסכול לשמוע אלא שנים, והשמונה עמדו המלאכים שנחצבו מקולו יתברך בהם עד שחזרה נשמתם, וחזרו ושמעו מפי המלאכים שהם הדברים עצמן, והיתה כל מצוה ומצוה שהוא מלאך ומלאך עומד על האדם ואומר לו אתה מקבלני וכו'.

וגם בפרשת ברכה (להלן ג א) כתב רבינו: עוד ירצה אומרו 'ישא מדברותיך', על דרך אומרם ז"ל שכל דיבור ודיבור שהיה יוצא מפי הקב"ה היה מדבר עם כל איש ואיש מישראל ואמר לו אתה מקבלני עליך, והוא אמר לו הן, היה נושקו וכו' ועולה ומתעטר לראשו. והוא אומרו 'והם תוכו' וגו' 'ישא' כל אחד ואחד מהם 'מדברותיך' על ראשו. ודקדק לומר 'מדברותיך', ולא אמר 'דברותיך', לפי שהדברים עצמם היו מדברים להם ואמרו לכל אחד אתה מקבלני וכו' כאמור, עיי"ש.

וראה עוד מה שכתב בפרשת שמיני (ויקרא יא א): 'לאמר אליהם', רבותינו ז"ל אמרו (בתו"כ) 'אליהם'

כתב רבינו (במדבר ז פט): 'הקול מדבר אליו'. לפי מה שכתבנו במקומות אחרים (שמות כ א), כי דיבור היוצא מה' היה נוצר ממנו מלאך והוא המדבר לנביא, ועל פי זה ישבתי כל תיבת 'לאמר' האמור בדיבורי ה' והוא אומרו 'הקול מדבר אליו' פירוש קולו של הקדוש ברוך הוא מדבר לו, והגם שהתיבה דגושה כמו מתדבר, לצד שהקול הוא עצמו הדיבור יוצדק לאמר כסדר זה, והמשכיל יבין:

וראה מה שכתב רבינו בפרשת יתרו (שמות כ א): אכן יתבאר על דרך אומרם ז"ל (מכות כד.) 'אנכי ו'לא יהיה לך' מפי הגבורה שמעונו, פירוש, בתגבורת הדיבור, יובן כי כאשר דיבר ה' עשרת הדברים בדיבור אחד כמו שכתבנו בסמוך, אין האוזן יכולה לשמוע כל הגבורות, וכשהשמיעם לישראל השיגו הם שמוע שתי דברות מהם, שהם דיבור 'אנכי' וגו' ודיבור 'לא יהיה לך', ויצתה נשמתם, כאמור (שיר השירים ה ו) 'נפשי יצאה בדברי', ולא יכלו הבין עוד, ושאר הדברות נחצבו להבות אש מקולו יתברך ועמדו סדורים על הר סיני, עד שחזרה נשמת ישראל בטל חיים, באו הדברות שהם קולות האדיר ברוך הוא והיו מדברות לכל אחד מישראל. ולזה תמצא ש'אנכי' ולא יהיה לך' נחלקו בתורה כסדר שאמרם ה', 'אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך', כי האלוהה בכבודו מדבר נוכח לישראל בעד עצמו ברוך הוא, וכמו כן במצות 'לא יהיה לך' גם כן ידבר כסדר זה, אבל משם ואילך ידבר קולו יתברך בעד מלאכו, כאמור 'שבת לה' אלהיך', כי ששת ימים עשה ה', 'על כן ברך ה' וגו', וכן כולם, כי אינו יכול הקול לומר 'שבת לי' וגו', 'עשיתי את השמים' וגו', ו'נתתני' וגו', כי אינו אלא מלאכו יתברך, והבן ויערב לחכך. והגם שאמרו ז"ל (נחזומא וילך ב) כי משה אמרם לישראל, אפשר כי משה היה בו כח ושמע כולם, וכשבאו הקולות לדבר לישראל, היה קולו של משה גם כן מדבר. ואולי כי לזה רמו הכתוב באומרו (שמות יט ט) 'משה ידבר והאלהים יענו בקול'. ותמצא שאמרו ז"ל (שיה"ר א ב) שכל דיבור ודיבור היה עומד על כל אחד ואחד מישראל ואומר לו תקבלני עליך, והוא אומר לו הן, ומחבקו ומנשקו ועולה ומתעטר על ראשו.

ובפרשת ואתחנן (דברים ד יב) על הפסוק 'קול דברים' אתם שומעים', כתב רבינו: אומרו 'קול דברים', יתבאר על פי דבריהם ז"ל (שיה"ר א ב) שאמרו שכל

גם אתם זכיתם לישועה? זכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדריים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

ניתוח לב שהתבטל בזכות האור החיים הקדוש

לכבוד מערכת העלון היקר, המפיץ את מעלת לימוד תורת האור החיים הקדוש, שלום וברכה. אחד מבני משפחתי סבל תקופה ארוכה מכאבים עזים בחזה, עד שהתקשה לצאת מביתו ולתפקד כרגיל. לאחר בדיקות מקיפות, קבעו הרופאים כי שלושה מעורקיו סתומים באופן חמור, וכי עליו לעבור בדחפיות ניתוח מעקפים - ללא כל חלופה אחרת. כידוע, מדובר בניתוח מורכב הכולל כליית כהרדמה כללית ובהליך שיקום ממושך. הרופאים לחצו עליו לחתום על אישור לניתוח, והוא נותר מאושפז בבית החולים, אחוז פחד וחרדה, כאשר כל משפחתנו עוברת באותה תקופה ימים לא פשוטים. נוכח המצב שלא יכולתי לראות בסבלו, נסעתי לציונו הקדוש של האור החיים בהר הזיתים והתפללתי מכל הלב שהצדיק יפעל ישועה עבורו בן משפחתי. קיבלתי על עצמי, שבעזרת השם, אם הכול יסתדר לטובה, אפרסם את תורתו של האור החיים הקדוש זיע"א ואקפיד ללמוד בספרו מדי יום במשך חמש דקות. לפליאתנו, כעבור ימים ספורים התקשר אליי בן משפחתי ובישר לי כי עבר בדיקות נוספות, והפרופסור האחראי על מחלקתו שב ובחן את מצבו. לתדהמתו, התברר כי אין צורך בניתוח המעקפים! במקום זאת, ניתן לפתור את הבעיה בצנתור בלבד, ללא ניתוח וללא צורך בשיקום ממושך. יתרה מזאת, הרופאים ציינו כי קיים סיכוי שישוחרר כבר באותו היום, ואכן, הצנתור בוצע בהצלחה, ובחסדי שמיים הוא שוחרר מבית החולים עוד באותו יום כשהכול הסתדר לטובה. אין ספק שכוחו של הצדיק פעל בעבורו רפואה וישועה מלמעלה. בהוקרה ובשמחה על הזכות לפרסם את הנס.

מחוברים לחיים

לשמיעת שיעורים ודרשות

חייגו: 03-617-1077

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פוזרניץ שליט"א
(רעוא דרעוין
פרשת נשא תשפ"ה
ביהמ"ד באר ישראל)

גיליון ל"א
פר' נשא
תשפ"ו

עבודת השירה

בני קהת - בכתף ישאו

שלוש משפחות לוויה עמדו לישראל - גרשון קהת ומררי. וכל אחת מקבוצות הלויים ממונה היתה על חלק אחד מן המשאות, וקבוצה היתה בעבודה זו.

בני קהת היו מזמונים לעבודה המקודשת ביותר - היא משא הארון וכלי הקודש, ובכתף ישאו, על כן לא ניתנו להם עגלות, כמו שנאמר (במדבר ז ט) 'ולבְּנֵי קֹהֵת לא נָתַן כִּי עֲבַדְתָּ הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בְּכַתְּפֵי יִשְׂאֹו'.

לפי פשוטו - 'ישאו' מלשון משא, כי כיון שנושאים את הכלים על כתפיהם, אינם צריכים לעגלות. אולם בענין השיר שהיו הלויים אומרים בבית המקדש, דנו חז"ל (ערכין א.) מנין המקור לעבודה זו, ואחת הדרשות היא מפסוק זה, כי לכאורה די היה לומר 'בכתף', ומזה היינו יודעים שישאו, ומה תלמוד לומר 'ישאו' - אין ישאו אלא לשון שירה, כמו שנאמר (תהלים ג א) 'ישאו זמרה ותנו תוף', וכן (ישעיה כד יד) 'ישאו קולם ירונו' וגו'.

נשיאת עול הקדושה - מביאה לידי שירה

נעמדה נא ונתבונן בילפוטא זו.

השפת אמת בפרשתנו (במדבר, נשא תרמ"א) תמה על כך, כי אף אם נקבל את הטענה כי תיבת 'ישאו' מיוותרת היא, מכל מקום היאך יתיישב פשוטו של מקרא לפירוש זה, הא אם נאמר ש'ישאו' הוא נשיאת קול בשיר, מה ענינה לכתף, וכי יש לך אדם השר מתוך כתפו.

אלא, מביא רבינו דוגמא לדבר ממה שמצינו כי לקחו פלישתים את הארון בשביה, ולאחר שנגרמו להם כמה צרות בעטיו עמדו והשיבוהו על גבי עגלה הנישאת על ידי שתי פרות, ונאמר שם (שמואל א' ו יב) 'וַיִּשְׂרְקָה הַפְּרוֹת בְּדַבְּרָן'. פשוט ענין הלשון הוא שהיו הפרות מהלכות בישר, אולם חז"ל (עבודה זרה כד:) דרשו תיבה זו מלשון שירה, ואמרו שהיו הפרות הולכות ומשוררות בכל משך הדרך. וכפי שפירשו ב**בוהר הקדוש** (ח"א דף קכג.) שהארון שנשאו על גביהן הוא שגרם להן לשיר שירה.

ומזה לומד השפת אמת יסוד גדול ולימוד עצום הנוגע לכל עובד ה'. כי בוודאי כל המקבל עליו את עול העבודה צריך לאמץ את לבבו בכל כוחו כנגד יצרו הרע, ואין לך אדם שאינו ניצב בפני קשיים ומהמורות, אך עומד הוא ומתגבר והולך ללמוד ולהתפלל כרצון ה', וזוהי קבלת עול האמיתית. ואם יעשה כן, אזי יזכה בכל פעם ליהנות ולשמוח יותר בעבודתו, עד שיקל ממנו טורח המשא. אך עם כל זה, אין העבודה נפסקת לעולם, ובכל פעם שיפסיק וירצה לחזור לתלמודו ינער עצמו מכל העיניים האחרים וישוב לעבודת ה'. ובכל פעם ופעם ירגיש ביתר שאת וביתר תוקף את התענוג הגדול והנפלא הניתן לעובדי ה' באמת, וישורר וישא קולו ברינה יותר.

יספרו שבחו ברינה

ומוסיף רבינו, כי כך הוא בכל עובד ה', שמתמלא זיו ושמוחה על ידי עבודת אמת. ועל זה נאמר (ישעיה מג כא) 'עַם זֶה יִצְרָתִי לִי תִהְיֶה לִי יִסְפְּרוּ', כי העובד בתורה ובמצוות מתמלא פיו שירה וזמרה.

ודבר זה עצמו עדות הוא מאין כמותה על הקשר בין

יציר לנוצר, והאמת עד לעצמו, כי עובד ה' מרגיש ומבין כי דבוק הוא בעבודתו בשורש האמת, ועל כן ישמח לבו, נכון לבו בטובו בה'.

מטעם זה, אומרים אנו בכל יום תפילות ושירות, וחלק גדול מן התפילה עוסק בשיירי זמרה, כי על ידי העבודה שבתפילה באים אנו לידי שירה.

לעמל תורה נברא

זאת תורת העולה, כי דווקא המקבל עליו עול - הוא הזוכה לשמחה, ומתוך כך עומד ושר שירה.

ומעתה מתבאר, כי 'בכתף ישאו' מתפרש מלשון שירה, כי רק הנושאים את משא הקודש בכתף - הם הזוכים לשאת קולם בשיר. ולא זו בלבד, שאף אינו צריך להשמיע את קול השירה, אלא מתוך משא העול והעמל עולה השירה מאליה.

דבר זה - נתייחד לעבודת ה' לבדה, ולא לעבודה אחרת. הן כשנשתעבדו ישראל לפרעה במצרים בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, לא נשאו קולם בשיר, אלא קול זעקת שוועתם עלתה השמימה. כי זהו עמל שאינו טוב לאדם, אלא עמל של צער ועינוי הגוף והנפש. אך העמל הראוי והנכון הוא עמלה של תורה, אשר קראוהו חז"ל (סנהדרין טז:) "עמל פה", והוא המביא לידי שירה.

מבקשים בני האדם להסיר מעליהם כל עול עבודה, כי תכבד העבודה עליהם, אולם העבודה הרוחנית היא המביאה לשמחה ולשלמות הנפש, למנוחה ולשירה. אימתי אדם שר - כשליבו טוב עליו, ואימתי ליבו טוב עליו - כשמקבל עליו עול מלכות שמים.

ככל שיקבל האדם על עצמו עול מלכות שמים, וישבע רצון מלשמוע את דברי ה' ולקיים מצוותיו, לבטל רצונו מפני רצונו יתברך - כך תתגבר השמחה בלבו.

על כן זכה דוד המלך להיות כולו שירה, בזכות מסירות נפשה של רות זקנתו, וכדברי הגמרא (ברכות ז:): "רות - מאי רות, אמר רבי יוחנן, שזכתה ויצא ממנה דוד שריהוה לקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות". כי כך הוא טבעו של העול הרוחני, עול תורה ומצוות, המביא את האדם לומר שירה.

אנעים זמירות

ומדי דברנו בכח שירתו המופלא של אדוננו דוד המלך עליו השלום, נבקש לעמוק על נקודה אחת בענין זה.

הנה נקרא דוד המלך בפי כל 'נעים זמירות ישראל', אולם מצינו בגמרא (סוטה לה.) שנענש על שקרא לדברי התורה 'זמירות', כאשר יבואר לפנינו. ועל דבר זה יש להפליא, אחר שנתבארה המעלה הגדולה בקבלת עול התורה אשר על ידה זוכים לשירה וזמרה, אם כן במה יגרע איפוא מה שנקראו דברי תורה זמירות בפי דוד המלך.

ועוד יש להפליא הפלא ופלא, כי כשלונו זה של דוד המלך בא בענין 'בכתף ישאו', וכדלהלן.

הארון נושא את נושאי

בתחילה מובא שם בגמרא כי הארון נושא את נושאי.

על כך אמרו שם: "ועל דבר זה נענש עוזא, שנאמר (דברי הימים א' ג ט) 'ויבאו עד גורן כידון וישלח עוזא את ידו לאחוז את הארון', אמר לו הקדוש ברוך הוא, 'עוזא, נושאינו נושא, עצמו לא כל שכן', (שמואל ב' וז) 'ויחר אף ה' בעוזא ויכהו שם... על השל'".

ראה עוזא כי שטמו הבקר את הארון והנה הוא עומד ליפול, וביקש לאחוז בו, אך תביעה היתה עליו בדבר זה, שלא נתן לבו לכך שהארון נושא את נושאי, ובוודאי את עצמו ישא ולא יפול.

כמה דעות הובאו שם בגמרא לגבי הטענה שהיתה על עוזא, אך על כל פנים מבואר שם שמזומן היה לחיי העולם הבא.

אתה קורא אותן זמירות

ועל כך מובא שם, כי ידע דוד שמחמתו נגרם הדבר ונענש עוזא, יען כי קרא לדברי התורה 'זמירות', שאמר (תהלים קיט נד) 'זמרות היו לי חֲקִינִי בְּבֵית מִגְדָּוִי'. כי כמה וכמה הרפתקי עדו על דוד המלך, אך גם בהיותו במקום פחד ומגור - הוא 'בית מגור' - משתעשע היה בדברי התורה, והיו נעימים לו כזמירות שירות ותשבחות.

אמנם נתבע דוד המלך על הדבר, ואמר לו הקדוש ברוך הוא, כי דברי התורה שנאמר עליהן (משלי כה ה) 'הִתְעַרְפֵּי עֵינַיִךְ בּוֹ וְאֵינְךָ', שאם יעצום אדם עיניו לרגע אחד מיד ישכח את תורתו - אין ראוי לקוראן 'זמירות'. בנוהג שבעולם, כי דבר שאדם שר ומזמר אינו נשכח מאיתו, כי כך הוא טבע השיר המועיל לזכרון, ואין מסיחין דעת מן הזמירות. אך התורה יקרה היא משהו יקר וספיר, ויש להפוך בה ולהפוך בה, לשמרה ולחזור עליה.

מחמת כן נענש דוד, והכשילו הקדוש ברוך הוא בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו. כי פסוק מפורש הוא בפרשתנו (במדבר ז ט) שאין לשאת את הארון בעגלה אלא רק בכתף, כמו שהבאנו למעלה, 'ולבְּנֵי קֹהֵת לא נָתַן כִּי עֲבַדְתָּ הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בְּכַתְּפֵי יִשְׂאֹו'. שלא ניתנו לבני קהת העגלות שהביאו הנשיאים, כי כל משאם בכתף היה, כי את כלי הקודש נשאו, ובהם הארון. אלו הם דברי הגמרא.

שורש טעותו של דוד

אך הנה, נראה שעיקר מה שנכשל דוד היה במה שנשא את הארון על גבי עגלה. ואמנם מי שנענש בפועל היה עוזא, כיון שנהג בארון קלות ראש, ושגג בכבודו. אך לכאורה, כדי לבאר את טעם העונש לכאורה די היה בטענה זו, שלא קיים דוד מקרא מפורש בפרשתנו, ומדוע הוצרכו חז"ל להוסיף ולומר כי היה כאן עונש על שקרא לדברי התורה 'זמירות'.

אלא, ודאי באו חז"ל לגלות כאן את שורש הדבר, כי לא על חינום טעה דוד בדבר שגם תינוקות של בית רבן אינם שוגים בו, אלא שורש הטעות היה במה שקרא לדברי התורה זמירות.

אך את כן הדבר צריך ביאור, מה ענין זה לזה, ומפני מה נכשל דוד דווקא במצוה זו, המורה על דרך נשיאת הארון.

הן אמת, כי הארון הוא סמל לתורה, ובו נתונים ספר התורה ולוחות הברית, אך לכאורה אין די באר בזה כדי לפרש את המידה כנגד מידה כאן, ומפני מה העונש על קריאת התורה 'זמירות' הוא טעות בדרך משא הארון.

נציות הארון בימי אישיו

אכן, קודם שנבוא ובאר את קישור הדברים, נציגה נא בזה סוגיא אחרת בגמרא, השייכת גם היא לענין נשיאת הארון על הכתף.

במסכת יומא (דף נב:) מובא, כי בימי בית שני לא היה הארון בבית המקדש, ועבודת יום הכפורים היתה נעשית על אבן השתיה, כי נגנז הארון בסוף ימי בית ראשון, בימי אישיו המלך.

וכמוקד הדברים הובא בגמרא פסוק **בדברי הימים** (ב' לה א): **"וַיֹּאמֶר לְלוֹיִם הַמְּבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוּשִׁים לָהּ תָּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵין לָכֶם מִשָּׂא בְּכַתֵּף עֲתָה עֲבֹדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְאֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל".** 'הלויים המבינים' הם יודעי התורה המלמדים אותה לעם בני ישראל, ומלבד זאת גם מבינים הם את מצבם של בני ישראל הקרובים לימי הגלות, וכן מבינים היכן מקומו של הארון, אשר לא היה ידוע לכל, ומבינים את אשר יעשו עתה.

למדנו מכאן, כי לא בימי דוד המלך בלבד - אשר עמד ומלך עוד קודם שנבנה הבית הראשון, היו הלויים נושאים את הארון בכתף; אלא אפילו בימי אישיו - שמלכותו היתה בסוף ימי הבית, כאשר קרבו כבר ימי הגלות, ועסקו בהכנות לקראתה - נזכר משא הארון בכתף.

כי לא תשכח מפי זרעו

עתה נוכל לשים פעמינו אל היישוב, ולתרוץ קושייתנו על הגמרא בסוטה.

קושייה זו מקורה טהור בספסוף **"ק ערבי נחל** (פרשת ויצא דרוש שני), שם הביאה בשם ספר **זרע ברוך** (חלק שלישי, **ברכות ב**), אשר היא היכן היא הנהגת מידה כנגד מידה במה שנכשל דוד במשא הארון בכתף שתינוקות של בית רבן יודעין אותו, כעונש על מה שקרא לדברי התורה 'זמירות'.

ותירץ שם על פי דברי הגמרא הידועים (**שבת קלח**): **"תנו רבנן, כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה אמרו, עתידה תורה שתשתכח מישראל וכו', תניא, רבי שמעון בן יוחאי אומר, חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שנאמר (דברים לא כא) 'כי לא תשכח מפי זרעו'".**

האם כל התורה נקראת שירה

וביאר כי המחלוקת נעוצה ברישא דקרא, שכך הוא לשון הפסוק שם, **"וְעִנְתָּה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעַד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי יִזְרְעוּ"**. ולדעת רבי שמעון בן יוחאי נקראת התורה כולה 'שירה', ואם כן מובטח להם לישראל שלא תישכח מפי זרעם. אולם חכמים סוברים כי שירה האמורה כאן היא שירת האזינו, וממילא אין כאן ראייה שלא תישכח התורה.

ואם כן, דוד המלך שקרא לדברי התורה 'זמירות', סבר כרשב"י שכל התורה נקראת 'שירה', ואם כן בטוח היה שלא תשתכח התורה. ורצה הקדוש ברוך הוא להוכיח לו שאין הדבר כן, לכן הראה לו כי הנה הוא שוכח דבר שתינוקות של בית רבן יודעין אותו, ובה יודע איפוא שעתידיה תורה להשתכח מישראל, כי אין כולה קרויה שירה - אלא רק שירת האזינו קרויה שירה, ושוב אין ראוי לקוראה 'זמירות'.

זה תורף דברי 'זרע ברוך'. אמנם דברים אלו צריכים תבלין רב, וכי איך אפשר לפרש שבא הקדוש ברוך הוא לומר לדוד שלא כרבי שמעון בר יוחאי, ובא לבשרו בשורת איוב, שעתידיה התורה להשתכח.

ברכות הטובה

אכן, בערבי נחל שם מובאים הדברים כחלק ממהלך רחב יותר, ומבארם על פי דרכו. על כן נביא את דבריו, ובעז"ה גם נוסף נופך משלנו בהם, ומשם נבוא למהלך הנוגע לדרך העבודה ולהבנת מציאות כלל ישראל בעולם ותפקידים עלי אדמות.

בתחילת דבריו מביא רבינו משל נפלא השופך אור

על כל הענין, והאריך הרבה בדרוש. אולם לאהבת הקיצור נביא כאן רק את מסקנות דבריו, והרוצה יקחנה משם.

בי קולך ערב

הנה, הקדוש ברוך הוא ברא עולם ומלואו, משמי השמים העליונים וצבא השמים ועד הברואים השפלים ביותר, והוא יתברך יוצר משרתים ולפניו עומדים מלאכי רום בעולמות עד אין מספר, וכולם אומרים שירה לפניו בכל עת ובכל שעה, משבחים ומהללים בלי הפסק, שירה נעלה ונפלאה עד אין קץ.

אמנם, תענוג תמידי - אינו תענוג, ואף כי בוודאי אין לנו השגה בתענוגים של מעלה, אך כלל נקוט ביינו כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא, וכשם שנתבאר כי כך הוא רצונו של מלך בשר ודם, להתענג בכמה וכמה מיני תענוגים - כך הוא גם כביכול רצון ה' יתברך.

משום כך, מלבד השירה נפלאה הנשמעת בשמים, ציוה ה' לישראל עם קרובו, עם סגולה, בניו אהוביו של מקום - לשורר גם הם לפני ה', ולקראו קריאת שמע פעמיים בכל יום, ערב ובוקר בכל יום תמיד באהבה, וקיום מצוה זו היא תענוג גדול ונפלא לפני ה' יתברך. הלא באמירת 'שמע ישראל' מקבלים ישראל על עצמם למסור את נפשם על יחודו יתברך, ומכריזים ואומרים כי יש בורא עולם ואין עוד מלבדו. ודבר זה גורם נחת רוח עצומה לפני ה' יתברך.

לעשות רצונך הפצתי

כאשר ראו הצדיקים בעלי רוח הקודש אנשי כנסת הגדולה עד כמה גדול התענוג העולה מקריאת שמע של ישראל בניו אהוביו, נתמלאו אהבה ורצון להרבות ולהגדיל את השמחה לפני מלך מלכי המלכים. ואמרו, כי

מבקשים בני האדם להסיר מעליהם כל עול עבודה, כי תכבד העבודה עליהם, אולם העבודה הרוחנית היא המביאה לשמחה ולשלמות הנפש, למנוחה ולשירה. אימתי אדם שר - כשליבו טוב עליו, ואימתי ליבו טוב עליו - כשמקבל עליו עול מלכות שמים

אם כל כך גדול הוא הרצון העליון בקריאת שמע העולה מפיופיותיהם של ישראל, הבה ונוסיף עוד אמירות נשגבות מדעתנו, לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו. על כן עמדו החכמים ותיקנו שמונה עשרה ברכות, והוסיפו וסידרו את כל חלקי התפילה, אף שלא ציווה הקדוש ברוך הוא על כך, אלא מכח אהבת ה' הבוררת בקרבם, והרצון להרבות בכבודו ושמחתו.

תוספת שאינה כעיקר

אך הנה, קריאת שמע שציווה ה' יתברך, מקבל הוא אותה מפי כל אחד מישראל, אף אם אינו בן דעת, אשר בפיו ובשפתיו מכבד את ה' אך ליבו רחוק ממנו. ואם אמר בפיו 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד', אף אם ליבו בל עמו - יצא בזה ידי חובה, ורוח פיו הממללת מעלה ריח ניחוח לה', כי זהו רצון ה' יתברך.

אולם לענין תפילה אינו כן. תפילה אינה מצוה שציווה הקדוש ברוך הוא, כי אם תוספת שבאו בניו אהוביו והוסיפו מתוך אהבתם הגדולה אליו. אם כן, העומד בתפילה ומכוון ליבו למקום, וזכה בזה לחדש חידושים נפלאים לפני ה' יתברך, והמלך שמח בו ומתענג מן הדיבורים שמעלה לפניו על שולחנו, ומבקש לשמוע את תפילתו עוד ועוד.

אמנם, כאשר עומד האדם בתפילה וליבו רחוק מה', וחסר הוא את הרגש הפנימי האמיתי, ואינו מבקש להשיח בעצמו את ליבו לפני ה', אלא מתדמה הוא אל הצדיקים כמעשה קוף בעלמא - בזה, לא אז בלבד שאינו גורם שמחה ותענוג למעלה, אלא שגורם הוא צער לפני ה' יתברך, וכביכול יאמר לו הקדוש ברוך הוא, 'די לי במה שישמע אני את קריאת שמע בכל יום מפיך, כי על זאת ציוויתך, אך מאחר ולבך בל עמך - אל נא תוסיף

תפילות שבהן לא נצטווית, כי טובה שתיקתך מדיבורך".

ובלילה שירה עמי

כאן מוסיף הערבי נחל לפרש על פי היסוד האמור כמה וכמה ענינים, ועל יסודותיו נתמך לפרש את ענין שירה ותפילה אשר בו את עוסקים כאן במאמרנו זה. האם התורה היא מכלל השירה או מכלל התפילה, ומחלוקת התנאים הקדושים בדבר זה. על כך מביא רבינו את דברי הגמרא **במסכת חגיגה** (דף יב:), שם דרשו חז"ל את הפסוק (**תהלים** מב ט) **"יוֹמָם יְצַוֶּה ה' חֲסִדוֹ וּבְלַיְלָה שִׁירָה עִמִּי תִפְּלָה לֵא-ל חַיִּי"**. ואמרו שם שני פירושים על זה; האחד, כי הפסוק נדרש על העוסק בלימוד התורה - הנקראת 'שירה' - בלילה, וכשכר על כך מושך עליו הקדוש ברוך הוא חוט של חסד ביום. ופירוש אחר, כי הפסוק נדרש על כיתות של מלאכי השרת האומרות שירה בלילה ומחשות משירתן ביום, מפני כבודן של ישראל לעוסקים בעבודת התפילה ביום, וצריכים המלאכים לעסוק בהעלאת תפילותיהם למעלה במשך כל היום כולו, כי תפילת השחר זמנה עד חצות היום, ומיד לאחריה מתחיל זמן תפילת המנחה אשר זמנה עד הערב.

שירת המלאכים - רק בזמן הבית

על כך מקשה **המהרש"א** (חינוכי אגדות שם), כי אם כן גם בלילה לא יוכלו המלאכים לומר שירה, כי תפילת ערבית זמנה כל הלילה, והיאך יתיקם 'ובלילה שירה עמי'.

ותירץ שם, כי אכן נחלקו התנאים (ברכות כז:) בדבר תקנת תפילת ערבית האם היא רשות או חובה, ואם רשות היא - לא תבטל שירת המלאכים מפני תפילת הרשות.

ובשם ספר 'זרע ברוך' הנ"ל מוסיף רבינו, כי לסוברים שתפילת ערבית חובה היא - אכן לא אמרו המלאכים שירה אלא בזמן שבית המקדש קיים, שאז היתה עבודת הקרבנות עיקר והתפילה טפלה לה, אולם לאחר החורבן שתפילות ישראל הן העיקר תחת העבודה - נתמעטו כנפי החיות, אלו הן הכנפיים שבהן אומרים הם שירה (ראה חגיגה יג:).

נצעים שיח סוד שרפי קודש

והנה, בכל העולמות כולם עומדים משרתי ה' ואומרים שירה לפניו יתברך. ושירה זו תמידית היא, ויש בה תענוג נפלא בעליונים בכל רגע ורגע. אולם התענוג העולה לפני ה' מתפילת בני ישראל, גדול הוא לאין שיעור מן התענוג שבשירת השרפים והאופנים וחיות הקודש, כי גדול כוחם לתקן תיקונים נשגבים אשר לא יוכלו להיעשות על ידי המלאכים.

וכאן בא אברהם אבינו - אברהם אוהבי - ותיקן תפילת שחרית, תענוג אשר אין מלאכי השרת יכולים להעמיד כדוגמתו, כי גדול היה כוחו של אברהם אבינו בתפילתו.

הן אמנם, כי על ידי זה התמעט כח שירת המלאכים, כי מהנץ החמה ועד חצות היום היו עוסקים בהעלאת תפילת השחר, ולא היו פנויים לומר שירה, אך מכל מקום לא היה בזה נזק כל כך, יען כי את שירתם היו יכולים להשלים בשאר שעות היום והלילה, ומאידך הביא אברהם לפני ה' את התפילה הגדולה משירת המלאכים.

לאחר מכן בא יצחק אבינו והתקין תפילת מנחה, אשר בה יש תיקונים נפלאים אחרים, אשר גם הם אינם יכולים להיעשות על ידי המלאכים, ומכל מקום עדיין היו המלאכים לומר שירה בלילה ולהעלות מיני תענוגים על השולחן אשר לפני ה'.

אלה - וקוץ בה

אמנם, כאשר בא יעקב אבינו לתקן תפילת ערבית, כבר היתה בזה סכנה גדולה. כי מכאן ואילך שוב לא יוכלו המלאכים לומר שירה כלל, כי יהיו עוסקים בכל שעות היום והלילה בהעלאת תפילותיהם של ישראל לעולמות העליונים.

אך הנה, כל זמן שהיו האבות הקדושים עצמם מתפללים, וכן בדורות שלאחריהם כאשר קמו צדיקים כדוגמתם להתפלל לפני ה' - לא היה שום חיסרון בזה, כי התענוג העולה מן התפילות חשוב היה ונעלה לאין

ערוך ממעלת שירת המלאכים.

אולם כאשר עמדו בניהם אחריהם - בני ישראל שבכל הדורות, אזי אם היו מתפללים כהוגן, ככוונה ומעומק הלב - אזי גם מהם הייתה התועלת רבה, כי התענוג המתחדש טוב הוא מן התענוג התמידי, וכנ"ל. אולם אם חלילה היו משליכים את כוונת התפילה אחרי גוון, בפניהם ובשפתיהם כיבדו וליבם רחוק מעם ה' - אז כבר לא היה הצד שווה בנזק המלך, כי תפילות לא עלו לפניו יתברך, ושירת המלאכים גם היא בטלה מחמת תקנת התפילות, ונמצא ההפסד מכאן ומכאן.

וילך שם

בזה מפרש הערבי נחל את לשון הפסוק האמור ביעקב אבינו (בראשית כ"א) "וַיִּפְגַּע בְּמָקוֹם וַיִּלְךְ שָׁם כִּי בָא הַשְּׁמֵשׁ", ודרשו חז"ל (בוזרה חדש ח"א דף מ"ו) "וילך מלשון תלונה, כביכול התעוררה תלונה עליו, וכן אמרו (חולין צ"א) שראוהו מלאכי השרת שוכב שם וביקשו לסכנו, ותמוה מפני מה ירצו לעשות כן ליעקב אבינו נזר הבראה.

אך לפי האמור מתוקים הדברים כדבש ונופת צופים, כי נאמר ובי יעקב ויתקן תפילת ערבית, מלבד תפילות שחרית ומנחה שתיקנו אבותינו אברהם ויצחק - הרי מחמת כן כבר לא יכלו המלאכים לומר שירה כלל, ומעתה יקבל ה' רק את תפילותיהם של ישראל. ואמנם טוב הדבר ויפה כאשר מתפללים בני ישראל כראוי, אולם אם מתפללים שלא ככוונה, נמצאים העליונים מפסידים את הפירות יחד עם הקרן, כי תפילה אין כאן, ושירת המלאכים אין כאן.

אכן, על כך בא הקדוש ברוך הוא וניצב על יעקב אבינו, להורות למלאכים כי תפילתם של יעקב ובניו חשובה לפניו כל כך, יותר משירת המלאכים.

ועוד אמר להם, כי אין להם לחוש לכך שיצטרכו לעסוק בהעלאת התפילות, ובזה יבטלו מלומר שירה; שכן כאשר ישראל מתפללים כראוי, הקדוש ברוך הוא בעצמו מקבל את תפילותיהם, וממילא יכולים המלאכים להמשיך בשירתם כמקודם, כי אינם עוסקים כלל בתפילות ישראל.

אמנם, כל זה בהיות התפילה יוצאת מפי יעקב אבינו, ושאר צדיקים כדוגמתו, המתפללים ככוונה ותפילותיהם עולות לשמי השמים העליונים, בלא צורך בהתערבות המלאכים. אולם כאשר אין ישראל מתפללים ככוונה, גורמים בזה לביטול שירת המלאכים, ותפילה כגון זו - אין לה' יתברך חפץ בה.

שכחת התורה מבטלת שירת המלאכים

ועתה בא רבינו ומפרש את לשון הכתוב (משלי כ"ח) "מסיר אָזְנוֹ מִשְׁמֵעַ תּוֹרָה גַם תִּפְלְתוּ תוֹעֵבָה", ובהקדם המאמר שבו פתחנו, כי תבע הקדוש ברוך הוא את דוד המלך על שקרא לדברי התורה 'זמירות', והענישו בכך שנשכל בדבר שתינוקות של בית רבן יודעים אותו, 'כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו'. ובזה עומד ומבאר את דברי הזרע ברך' על מחלוקת רשב"י ורבנן האם נקראה התורה 'שירה'.

כאמור, ביאר הזרע ברך שלדעת רבי שמעון בן יוחאי נקראה התורה שירה, ועליה אמר הכתוב 'כי לא תשתכח מפי זרעו', אך לפי חכמים השירה היא שירת האזינו, ועתידיה תורה שתשתכח מישראל. ועל כן כאשר קרא דוד המלך לדברי התורה זמירות, מוכח שסבר כי התורה נקראת 'שירה', לכן הענישו הקדוש ברוך הוא בשכחת פסוק מן התורה, ובזה ראה שעתידיה להשתכח מישראל.

זהו שאמר הכתוב, 'מסיר אָזְנוֹ מִשְׁמֵעַ תּוֹרָה', כי אינו חושש שתשתכח מישראל, אם כן אין התורה קרויה אצלו 'שירה', אשר שם זה מורה על כך שלא תשתכח. ואם כן לדבריו, דרשת הפסוק 'ובלילה שירה עמי' אינה אמירה על העוסק בתורה בלילה, כי אין התורה קרויה שירה, ובעל כרחו לדבריו מדבר הכתוב על שירת המלאכים בלילה, כפי הדרשה השניה במסכת חגיגה. ואם כן, אם תפילת ערבית חובה היא - מתבטלת שירת המלאכים גם בלילה מחמתה, ו'גם תפילות תועבה' כי גורמת היא לביטול שירת המלאכים לגמרי. אמנם אם תפילת ערבית רשות, תעלה שירת המלאכים בלילה, ואין תפילתו תועבה.

שירת התורה והתפילה

והנה כאמור, אם תפילת ערבית חובה, אי אפשר לפרש את הפסוק 'ובלילה שירה עמי' על שירת המלאכים, כי אז גם בלילה אין השירה עולה, כי אם תפילת ערבית של ישראל. ובהכרח מדבר הפסוק על העוסק בתורה בלילה, והתורה היא הנקראת שירה, ומוכח כדברי רשב"י שלא תשתכח התורה מפי זרעו, וענתה השירה הזאת לעד עד סוף כל הדורות. ורק אם תפילת ערבית רשות, יוכל להיות שתשתכח התורה.

אלו הם דבריו הנפלאים של הספה"ק ערבי נחל.

תפילת ערבית - רשות או חובה

על דברים אלו, מבקשים אנו להוסיף תבלין. הנה כבר הבאנו הרבה פעמים את המעשה המפורסם מן הגמרא **בברכות** (דף כ"ז): השייך לנידון זה, האם תפילת ערבית רשות או חובה. ונזכירנו עתה בקיצור נמרץ, כי תלמיד אחד הסתפק בשאלה זו, תחילה שאל את רבי יהושע, ולאחר מכן את רבן גמליאל, ובעטיו של דבר נגרמה מחלוקת גדולה, עד שלבסוף עבר רבן גמליאל מנשיאותו, ולא שב אליה אלא לאחר שפייס את רבי יהושע.

ואחר שמספרת הגמרא את כל סיפור המעשה, מסיימת ואומרת כי אותו תלמיד ששאל את השאלה, ומחמתו התעורר כל הענין - היה רבי שמעון בר יוחאי.

מה התועלת בידיעת שם התלמיד

והנה כל המעשה הזה פלאי ממש. הרי מאורע זה המתואר כאן היה מן המעשים הקשים ביותר שנעשו בישראל, הן הנהגת רבן גמליאל עם רבי יהושע בתחילה, והן העברת הנשיא מבית דוד מנשיאותו. ולכאורה מה שטורחת הגמרא לספר כי אותו תלמיד היה רבי שמעון בר יוחאי, נראה כענין צדדי אשר אין בו תועלת בידיעתו. וביותר, כי אם אכן חשובה ידיעה זו ויש להביאה

אם כל כך גדול הוא הרצון העליון בקריאת שמע העולה מפיפיותיהם של ישראל, הבה ונוסיף עוד אמירות נשגבות מדעתנו, לעשות נחת רוח לכבוד יתברך שמו

בגמרא, מפני מה לא פתחה הגמרא תחילה בענין זה, ולמה לא אמרה 'מעשה ברשב"י שבא ושאל את רבן גמליאל, תפילת ערבית רשות או חובה', וכדומה, ומדוע בתחילה נקרא 'תלמיד אחד', ורק לבסוף נזכר מיהו.

דרך עלייתו של רשב"י

אלא, נראה כאן כי סוגיא זו אינה עוסקת בשאלה הלכתית גרידא, אלא מורה היא על כל דרכי המיוחסות של רבי שמעון בר יוחאי. הן באותו הזמן עדיין לא היה רשב"י התנא האלקי, אלא תלמיד צעיר היה, כלשון הגמרא 'מעשה בתלמיד אחד'. ומבקשת הגמרא ללמדנו, מהי הדרך אשר על ידה נעשה רבי שמעון מ'תלמיד אחד' בתחילת הסוגיא לרבי שמעון בר יוחאי' בסופה.

ועוד יש לדקדק כן, ממה שלא הסתפק רבי שמעון בתשובת רבי יהושע, שכבר ענה לו ואמר כי תפילת ערבית רשות, והלך לפני רבן גמליאל. ומשמע כי תשובת רבי יהושע לא הוטבה לפניו, והיה מבקש מי מן החכמים חולק בדבר ויאמר לו שתפילת ערבית חובה היא.

אם תפילת ערבית חובה - אין התורה משתכחת

אכן לדברי הערבי נחל הביאור פשוט וברור, כי אם תפילת ערבית רשות, אם כן הפסוק 'ובלילה שירה עמי' מדבר על שירת המלאכים, שאינה נשמעת ביום מחמת העלאת התפילות, אולם בלילה היא בוקעת ועולה, כי אינם עוסקים בלילה בתפילות ישראל. ואילו רבי שמעון ביקש לשמוע כי הפסוק מדבר על שירת התורה על העוסקים בה בלילה, כי אין המלאכים שרים גם בלילה, ולא עליהם הדברים אמורים. וזהו רק אם תפילת ערבית חובה כדברי רבן גמליאל, וממילא קרויה התורה 'שירה', והיא שלא תשתכח מפי זרעו, כדרשת

רבי שמעון בר יוחאי.

משום כך, תחילה הלך רבי שמעון ושאל את רבי יהושע בדין תפילת ערבית, ומאחר ואמר כי היא רשות, לא נחה דעתו ובא לפני רבן גמליאל, שאמר שהתפילה חובה.

הלומד אף ששוכח - מרבה כבוד שמים

אמנם, חכמי בית המדרש לא קיבלו את דברי רבן גמליאל, כי סברו כדעת החכמים, שאמרו כי עתידיה תורה להשתכח מישראל.

ודאי, חלילה וחס מלומר כי רצו החכמים בשכחת התורה. אלא שראו בזה לימוד זכות על ישראל, כי אם אדם לומד אף על פי ששוכח, יזכר מעלה גדולה.

וזהו גם שורש היחוס השני הנזכר שם, שהיה בין רבן גמליאל לחכמים; שרבן גמליאל ביקש להכניס לבית המדרש רק את מי שתוכו כבדו, ואילו החכמים פתחו את השערים בפני כל המבקשים, והעמידו תלמידים הרבה עד שנוספו מאות ספסלים בבית המדרש. כי החכמים הסכימו להכניס גם את אלו הלומדים ומשכחים, כי גם באלו מתרבה כבוד שמים, שעוסקים בתורה גם באופן כזה שאינם זוכרים.

חובת מניעת שכחת התורה

אולם רבן גמליאל הסובר שתפילת ערבית חובה, רצה שיכנס רק הלומד היטב ואינו שוכח את תלמודו כלל, כי שקוע ומונח הוא בלימודו בכל שעה, ותלמודו בידו. ואילו הלומד ושוכח, אין מקומו בבית מדרשו של רבן גמליאל.

אם כן, רצה רבי שמעון בר יוחאי שלא תהיה שכחה בישראל, ולא תישכח התורה מפי זרעו. ומשום כך חשוב היה בעיניו פסק ההלכה שפסק רבן גמליאל. אכן בסופו של דבר, הבין רבי שמעון בר יוחאי כי הדרך למניעת שכחת התורה תהא בזכות לימוד הזוהר הקדוש. שחיבר אחר שמסר נפשו בלימוד התורה שלוש עשרה שנה רצופות במערה. ובכח הזוהר הקדוש המאיר את חשכת הגלות, שוב אין הדבר נוגע לנידון האם תפילת ערבית רשות או חובה, אלא הזוהר הקדוש הוא העושה את התורה לשירה, וענתה השירה הזאת לפניו לעד.

אם כן, עלה בידינו להוסיף נדבך מפואר על בניינו הגדול של בעל הערבי נחל, ולבאר על פי דבריו את פשר שאלת רבי שמעון בר יוחאי.

זמירות ושירה

אמנם, עדיין צריכים אנו למודעי, להבין את עומק הענין בטענה שהיתה על דוד המלך, במה שקרא לדברי התורה זמירות. הן אמת, כבר נתבאר ענין הנהגת המידה כנגד מידה בעונש זה, כי אם התורה נקראת זמירות ושירה - אינה משתכחת, לכן נענש דווקא בשכחה. אך עצם הדבר אינו מובן, כי אם באמת הוכרע הדבר שאין התורה נקראת שירה, ודוד שקראה 'זמירות' נענש, היאך יתכן שבא רבי שמעון בר יוחאי שנים הרבה לאחר דוד המלך ואמר שלא תשתכח תורה מישראל, כי נקראת היא שירה.

על כרחנו נאמר, כי חלוקה היא שירתו של רבי שמעון בר יוחאי, מזמירותיו של דוד המלך. ודבר זה שייך למה שפתחנו בו, כי השירה עולה דווקא מתוך קבלת העול, וכפי שנלמד מן הפסוק 'בכתף ישאו' - שיר הנישא ועולה מן המשא בכתף.

אימתי נשאו את הארון בכתף

הנה כבר הזכרנו את דברי הגמרא **ביומא** (דף נ"ב) על כך שגנו יאשיהו את הארון, והזכיר שם לשון הפסוק שאמר יאשיהו ללויים 'אין לכם משא בכתף, עתה עבדו את ה' אלקיכם'. ועתה נביא בזה שני ביאורים; תחילה נביא את מה שפירש הגאון הנצי"ב **מואלוהין זצ"ל**, כי מעשה זה נעשה בהתאם לרוח התקופה בזמנו של יאשיהו. ולאחר מכן נביא ביאור אחר על דרך החסידות מכבשונו של **רבינו הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זיע"א**, אשר מסקנתו אחרת מעט מן הביאור הראשון.

מן ההר - אל העם

הנצי"ב מפרש, כי עד אשר נגזר הארון, היו הכהנים - ובפרט הכהנים הגדולים - פרושים מכל ענייני העולם הזה, ומתבודדים בדביקות בה' ובאהבתה, כדי שיזכו

להיכנס טהורים וקדושים לפני ולפנים.

ובדומה לזה, גם הלויים העוסקים במלאכת הקודש היו קדושי עליון, ועמדו במעלה גבוהה ונישאו.

משום כך, עד אותה שעה לא היו הכהנים והלויים יכולים להרביץ תורה לעם וללמדם את המעשה אשר יעשו, כי ריבוי התלמידים מפריע את הדביקות.

וענין עבודה זו הוא הקרוי בלשון חז"ל 'מרכבה לשכינה', ובלשון המקרא הוא נקרא 'משא בכתף', כי הכתף הוא המקום בגוף האדם הנושא על גביו את הראש, שהוא משכן הדעת.

ומעתה בא יאשיהו המלך החסיד להורות לכהנים והלויים כי עתה לא כך היא המידה, 'אין לכם משא בכתף', ולא כאן הזמן והמקום להתבודד בדביקות בה, כי עת לעשות לה' עתה, לרומם קרן התורה ולהפיצה בישראל, בלב כל אדם. וכפי ש'בו ביום' הורו החכמים שלא כרבן גמליאל האומר שרק מי שתוכו כברו יכנס לבית המדרש, אלא פתחו את השערים והרבו את הספסלים כדי להעמיד תלמידים הרבה - כך היה דורות הרבה קודם לכן, בימי יאשיהו, שהבין כי קודם שהולכים ישראל בגלות יש להחדיר את קדושת התורה בלב כל איש ואיש מישראל, ואפילו אינו מן הקדושים השקועים בתורה בכל עת ומתבודדים בדביקות, וזו תהיה הצלת העם לדורות.

נציות הארץ - שורש שירת התורה

על דברי הנצי"ב המאייים נוכל להוסיף את פנימיות הדברים המתבארת לפי דברי הערבי נחל, כי אכן לקרוא את התורה 'שירה' זו היא דרגה עליונה מאוד, אשר זכו לה התנאים הקדושים רבן גמליאל ורבי שמעון בר יוחאי, ואשר מחמת כן ססירא להו דתפילת ערבית חובה, ורבן גמליאל חפץ להכניס כן מי שתוכו כברו לבית המדרש, כי אם אין תוכניות הולמד כפנימיותו אין תורתו קרויה שירה ואין הוא בכלל הבטחת 'כי לא תישכח'.

הן אמנם, רבי שמעון בא והרחיב את הדברים, ואמר כי לא תישכח התורה מפי כל ישראל, וצריכה היא להיות בלב כל אחד ואחד מישראל, ואילו רבן גמליאל דרש היפך הדבר. אך על כל פנים, בימי יאשיהו נשנית משנה זו שאין לעשות כן, אלא עתה ילכו החרש והמסגר בראש העם להרביץ תורה ברבים, ואין לכם עתה משא בכתף - היא נשיאות ראש בלימוד התורה לעשותה שירה, ולהיות כמרכבה לשכינה בלימוד סודות התורה וביחוד יחודים - אלא יש לירד אל העם ללמדם הלכות פסוקות. וזהו עומק ענין גניזת הארון בעת ההיא.

אין תנינה בלא מקבל

אך הנה פלאי פלאות נעשו כאן, כי בעוד שמכל דברי הנצי"ב עולה כי עבודת 'בכתף ישאו' ענינה היות הנושא מרכבה לשכינה, בדברי 'הרה"ק רבינו ר' אלימלך מליז'ענסק זיע"א (נועם אלימלך בפרשתנו) נראה חילוף הדברים, כי דווקא עבודת הכתף היא המורה על ההשתתפות עם הציבור.

ושם כתב, כי כדי שיוכל הצדיק להשפיע לבני דורו, צריך שיהא לו איזה שייכות עימהם, כי אם למשל חפץ אדם להשקות שדהו, ויש בידו צינור המביא מים אלא שאינו מגיע אל השדה, יהיו כל מעשיו לריק ולתוהו, כי גם ברבות ההשפעה לא תגיע אלא עד גבולה המיועד לה.

אמנם, מה יעשה הצדיק בבעלי עבירה, אשר אין לו שום שיג ושיח עימם, כי הוא כל ימיו בקדושה וטהרה, והם כל ימיהם ברדיפה אחר תאוות העולם, ואינם נפגשים לעולם. ומכל מקום הרי גם הם צריכים לחיות ולשפע מן הצדיק, וכיצד יוכל לקרובם אליו.

על כך אמרו חז"ל 'גדולה עבירה לשמה'. היינו שפעמים מוכרח הצדיק לעבור עבירה, אשר אינה עבירה לפי מושגינו, ואין בה עבירה על רצון ה', אלא שעושה הצדיק מעשים שאינם שייכים אליו, ובהו יוכל להיות קשור גם בבעל עבירה להיטיב עמו באחריתו.

ומעתה מפרש רבינו, כי זו כוונת הכתוב באומרו כי בני קהת עבודת הקודש עליהם, ובכתף ישאו. כי בני קהת שהיו צדיקים, עליהם היתה מוטלת עבודת הקודש להוריד את החסדים הרמוזים בכתף - אל העם, לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל.

זוהי דרך החסידות כפי שמבארה רבינו הנועם אלימלך, וזו היא עבודת הקודש, אשר עליה נאמר 'בכתף ישאו'.

וזהו מה שמצינו בכמה מקומות בש"ס (ראה סנהדרין מב.) שהיו רבותינו האמוראים 'מכתפי אהדיד', היינו שהיו מניחים ידיהם זה על כתפי חבירו, לרמוז על ירידת השפע מן הכתפיים.

אמירת שירה - רק מתוך העמל

ולאחר שעמדנו על עומדו של יסוד נפלא זה, נוכל לבאר את פשר החילוק בין מה שקרא דוד המלך לדברי התורה 'זמירות' ונתבע על זה, ובין מה שקרא רבי שמעון בר יוחאי את התורה 'שירה', ומכח זה לא תישכח מפי זרעו.

כי הנה תיבת 'זמירות' יש לפרשה מלבד לשון 'מזמור' גם מלשון 'זמור', שהיא עבודה קשה ומלאכה בקרקע. אך האמת היא שחילוק גדול טמון כאן; כי הנה, על עבודת השירה הבאנו את דברי השפת אמת, כי קבלת העול ממלאת את האדם בשמחה עצומה, עד שמתעורר מעצמו לומר שירה. וכן הוא כשנושאים את הארון על הכתף, אשר זה עצמו מביא לידי שירה, כשירת הפרות ששילחו פלישתים.

אולם אצל דוד המלך ע"ה לא מצינו כן, אלא שהיה שרוי 'בבית מגור', במצור ובמצוק, והשתמש בזמרת התורה כדי להוציא עצמו מתוך מצוקותיו ולהסיר פחדו מעליו. וכפירוש תיבת 'מזמור' מלשון 'לזמר את הקוצים', ולהכרית את הרשעים.

זהו היפך המהלך הרצוי: תחילה יש לקבל את העול, ומתוך זה לומר שירה, ולא לומר שירה כדי להוריד את העול מעליו.

ועל דבר זה נענש דוד בשכחת התורה. כי מאחר וראה

רצה רבי שמעון בר יוחאי שלא תהיה שכחה בישראל, ולא תישכח התורה מפי זרעו. ומשום כך חשוב היה בעיניו פסק ההלכה שפסק רבן גמליאל. אכן בסופו של דבר, הבין רבי שמעון בר יוחאי כי הדרך למניעת שכחת התורה תהא בזכות לימוד הוזר הקדוש

את דברי התורה כזמירות, אשר על ידיה ינצל מן הפחד, הראו לו מן השמים את היחס הנכון לדברי התורה; כי מוטל על נושאי הארון לשאתו בכתף, ולקחת על עצמם את נשיאת עולו, ומתוך כך לבוא לידי שירה. אך אין זה ראוי להניח את הארון בעגלה ולומר שירה.

אם כן, עשה דוד את דברי התורה זמירות כפי מידתו לשיר בכל המצבים, אולם הפך את הסדר במה שפעל כי מתוך השירה יבוא לכלל עבודה, וכפי שביארנו שהוא מלשון 'לזמור', כי על ידי הזמירות יוכל לזמור את הקוצים מן הכרם ולהכרית את הרשעים. אך בזה הראה לו הקדוש ברוך הוא כי סדר הדברים הפוך הוא; ראשית כל יש לשאת את הארון בכתף כמשא הקהתים, ועל ידי זה תבוא השירה והשמחה.

זהו הטעם לכך שנענש דוד בהשבת השמחה בפרץ עוזא, ובענין שכחת התורה, ותחת השירה היתה צרה.

ברם, רבי שמעון בר יוחאי שקרא את התורה שירה, אכן למד ממעשה זה את דרך ההנהגה הישירה, ולא היפך את הסדר, אלא מתוך עמל התורה יבוא לומדיה לידי שירה ולא ישכחוה, וזה דבר נכון שאין עליו שום טענה ותביעה.

מקרא אחד דרשו

ויבאר היטב לפי המובא לעיל מהרבי ר' אלימלך, שדווקא בכח קבלת העול היו יכולים להמשיך את אור התורה לכל אחד מישראל, ועל אף שמחמת כן הוצרכו לירד מעט מדרגתם, ולהפסיק מעט מדביקותם, מכל מקום צריכים הם לקבל עליהם עול זה.

ובזה השוו דברי הנצי"ב לדברי הנועם אלימלך, כי

כולי עלמא לא פליגי בזה שעיקר עבודת הצדיקים בימינו היא לקרב עצמם אל הכלל, ולא נחלקו אלא בביאור ענין 'בכתף ישאו', שלדברי הנצי"ב היו תחילה מרכבה לשכינה ורק בימי יאשיהו נשנית משנה זו, ולדברי הנועם אלימלך כך היתה כוונת הציווי מלכתחילה, שישאו את משא העבודה בכתף - מקום השפע.

עבודה נסדרה

ונראה להוסיף עוד ולהאיר באור חדש את הדברים, לפי מה שנודע שהיתה בו בודד מעלת כתר שם טוב, שהיא הגדולה מכל המעלות ועולה על גביהן. ומעתה יש לבאר כי היא הנותנת. כי כתר שם טוב ענינו הוא ביטול העצמיות לגמרי, כמידתו של דוד המלך שאינו רואה עצמו לכלום, ומשום כך גם את משא הארון ביקש לשאת בעגלות, ולא להותיר מקום לעבודה עצמית.

דווקא משום כך, רבה היתה התביעה עליו בשעה שקרא לדברי התורה 'זמירות', כי שם ביקש לזכות לכתר תורה, ולא זו הדרך לזכות לכתרה של תורה כאשר מניחים את הארון בעגלה ומפזיזים לפניו בשמחה, אלא ראשית כל יש לשאת בעול בכתף, ורק על ידי זה זוכים לשירה. אין להפך את הסדר, ואין לקפוץ מדרגות. רק לאחר הזכיה בכרתה של תורה בעבודה עצמית, ניתן לזכות לכתר שם טוב בביטול עצמי גמור.

לעומת זאת בא רבי שמעון בר יוחאי והעמיד את סדר העבודה על מתכונתו הראויה, ואמר כי תורה ושירה אחת הן, אלא שעשה כן רק אחר שעמל ויגע בתורה במסירות נפש שנים הרבה, ומתוך עבודה זו בא לידי שירה.

קול זימר עריצים

בתחילה, זימר קולו של רבי שמעון בר יוחאי עריצים, כפי המסופר בגמרא (שבת לג:) שבשעה שייצאו רבי שמעון ובנו מן המערה בראשונה, היו רואים בני אדם עסוקים בחרישה וזריעה, ותמחו על כך שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, וכל מקום שנתנו בו עיניהם - מיד נשרף. יצאה בת קול ואמרה: "להחריב עולמי יצאתם, חזרו למערתכם".

והענין בזה, כי כל העולם כולו כזמירות היה בעיניהם, שראו בו רק קדושה ועבודה, ומשום כך בראיית עיניהם היה הכל שב להיות רוחני ומיד נשרף. זהו 'קולו זימר עריצים', שבתחילה היה עובד בדרך 'לזמר את הקוצים מן הכרם'.

הנהגת הכתפיים

אכן, לאחר ששהו במערה עוד י"ב חודש, היה ר' אלעזר שורף בעיניו ורבי שמעון מרפא, באומרו לו 'בני, די לעולם אני ואתה'. כי כאן עמד רבי שמעון על הנהגת הכתפיים, המשפיעה לקטנים עם הגדולים, ומניחה להם לעשות מעשיהם כפי דרגתם, ודווקא מתוך כך להעלותם.

כיצד בדבר מצינו בגמרא (שבת ק"ט.) המספרת על מעשי התנאים והאמוראים לכבוד שבת קודש, כי רב נחמן בר יצחק היה נושא סלים על כתפיו ובהם צרכי שבת, כאדם שמקבל את רבו בביתו, באומרו כי אם היו באים רבי אמי ורבי אסי גדולי הדור לכאן, ודאי היה עושה כן לכבודם.

זוהי מעלת החכמים הפועלים בכתפיים, מסייעים זה לזה ומכבדים זה את זה בכתפיהם, לשאת בעול ולבוא מתוך כך לידי שירה.

ויש לומר בדרך רמז, כי זהו שאמר רבי שמעון בר יוחאי על עצמו (סוכה מה:) "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין", היינו שיכול לשאת על גבו את משא הדור כולו, ובהו יפטרם מדין שמים.

הנה כי כן, דווקא על ידי נשיאת המשא - יוכל האדם לבוא לידי שירה, כמו שנאמר (תהלים קכו ו): "בא יבוא בך נה - נשא אֶלְמוּתוֹ". כי אמנם, אדם הנושא את משאו של עצמו, קשה הדבר עליו והוא נאנח, אולם הנושא את אלומותיהם של כלל ישראל, יזכה להביא את השירה הגדולה אשר תהא בשבו ה' את שיבת ציון.

ובכן יהי רצון, שזנכה במהרה לכתף לכבוד משיח צדקנו, וכל אלומותיו ינשאו לכבוד בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן.

ספירת ההילים

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
עשיעוריו ושיחותיו של
רבי ענחם מעדל פערנץ שליט"א
חג השבועות

על המועד נצוצי אורה עשג יעי המועדים העקודשים

שבת קודש אכסוף נעם שבת בקדושת השבת וסגולתה

אם תעידו זאם תעודדו

בספרו 'קדושת לוי' (דרוש לשבועות) סיפר הרב הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב ז"ע שבהיותו במדינת ליטא נשאל מפני מה נקרא חג שבועות בשם 'עצרת', והשיב על כך בשלושה אופנים:
קדושתם של מועדי ישראל, שני חלקים יש בה; חלק אחד הוא בעשיית מצוה הנוהגת בו וחלק שני באיסור עשיית מלאכה.
והנה בשונה מחג הפסח בו חייבים אנו לאכול מצה וכן חג הסוכות בו עלינו לשבת בסוכה, יוצא דופן הוא חג השבועות אשר אין אף מצוה מיוחדת הנוהגת בו ורק במצות ההמנעות מעשיית מלאכה שזה הוא לשאר המועדים.
מסיבה זו נקרא החג 'עצרת' על שם שבו עצורים אנו מעשיית מלאכה אשר על ידי כך מקדשים אנו יום זה מכל שאר ימי החל.
טעם נוסף יש לדבר, שבשונה מכל המועדים ששם נקרא על שם המאורע, כלומר על שם המצות הנוהגות בהן וכדוגמת חג הפסח וחג הסוכות, חג השבועות אינו כן אלא נקרא הוא על שם מצות ספירת העמר הנאמרת על ידיו במשך שבועות.

לדברי הקדושת לוי' השמחה בחג השבועות היא כעין שמחת סיום מסכת, שכיון שביום זה מסיימים אנו לספור את העמר על כן חוגגים אנו לגמרה של מצוה ובעין שהשתבח האמורא אביי במסכת שבת (ק"ה) על כך שנוהג היה לעשות יום טוב לחכמים כאשר הבחין בתלמידי חכם המשלים את לימוד המסכת. ואמרו חכמינו ז"ל במדרש (שהש"א א ט, קה"א א א) שהשמחה גדולה מאד בעת סיום מסכת ויש לערוך סעודה לשמחת התורה.

והנה לגבי חג שמיני עצרת פרש רש"י הקדוש (ויקרא כג לו) שחג זה נקבע משום שבמשך כל ימי החג מקריבים אנו שבועים פרים כנגד שבועים אומות וביום השמיני חפץ הבורא לשמוח רק עם בניו אוהוביו ולסעוד עמהם כשהוא אומר להם 'קשה עלי פרדתכם'. בדומה לכך גם בעת שמחת סיום מסכת אנו עורכים סעודה כדי להראות ששם עלינו להפרד מן המסכת שנלמדה בעמל רב.
על פי זה ניתן להסביר שגם בחג השבועות חוגגים ושמחים אנו בסיום מצות ספירת העומר, וכיון שלצד השמחה מתקשים אנו להפרד מן המצוה שלותה אותנו במשך שבועה שבועות על כן קראו חכמינו לחג 'עצרת' לציון הדבר.

וכפי שהתבטא האמורא רב יוסף בחביבות על עצמו ואמר (פסחים סח): 'אי לא הווא יומא כמה יוסף איכא בשוקא' - לולא יום שנתנה בו תורה הרי שנחשב הייתי כאחד מן ה'יוסף' המורבים אשר בשוק ולא הייתה לי מעלה מהם במאומה.
ובאמת יש לדקדק על דברי רב יוסף, וכפי

שמענו מ"ק אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א שחמה כיצד שייך לומר שלולא מתן תורה הרי שהיו 'יוסף' מרבים בשוק, שהרי בלעדי מתן תורה לא היה לעולם שום קיום והיה הכל חוזר לתהו ובהו (שבת פח)?
אלא שבדאי לא התכוון רב יוסף אלא לחביבותו האישית בלבד לקבלת התורה, ובדבריו התכוון בלטה את גודל הזכות שזכינו לה ביום זה, שהרי כל כך הרבה יוסף מצויים בשוק ורק בזכות התורה זכה הוא למעלה יתרה על פני כולם, והגם כי בודאי יש בתורה שלמות גדולה ומעלות עד בלי די, למעלה מהשגת בן אנוש ונעלמה היא מעיני כל חי, בכל זאת ביקש לעורר עצמו למעמה והחביבות האישית שלו, כי איזו מעלה הייתה לו בלעדי היום הזה, ורק בזכות התורה שיתנה היום זכה לכל מעלותיו. באופן נוסף יש ליישב, כתב הקדושת לוי', על פי דברי רבנו הרמב"ן בספרו 'האמונה והבטחון' (פר' ט) שפרש את הפסוק בשיר השירים (ה ז) 'מה תעירו ומה תעירו את האהבה עד שתחפץ', שכאשר באה לאדם התעוררות של ריאה ואהבה לבורא עולם אזי תכף ומיד יראה לעשות לה כלי, על ידי קיום מצוה תכף ומיד כגון נתינת צדקה או לימוד תורה וכדומה ובכך יעשה את עצמו כלי לקבל את האור הנשפע עליו מלמעלה. זה הפירוש 'עד שתחפץ' - נדע שיעשה מן ההתעוררות חפץ, כי 'חפץ' הוא מלשון כלי, ועל האדם להכין כלי כדי לקבל אף נפשו את ההתעוררות הבאה לו מן השמים. וכשנתבונן באשר ארע במעמד הר סיני בו זכו בני ישראל להתעוררות גדולה שלא דומה לה חפצו ישראל לקבל אל נפשם את האורות הגדולים וכשחפשו אחר מצוה להאחז בה לא מצאו אלא את מצות הגבלת שנאמרה להם על ידי משה רבנו אשר בה הוזהרו שלא לגעת בהר וכנאמר (שמות י"ב) 'והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצרו'. מלבד מצוה זו לא מצאו כל מצוה אחרת כיון שהיה זה קודם נתינת התורה ועל כן נאחו במצוה זו ובכך עשו את עצמם ככלי קיבול לאותה התעוררות.

לזכר מצוה זו קראו חכמים לחג 'עצרת' על שם מצות הגבלה שצערה את בני ישראל מלגשת ולגעת בהר ואשר על ידה נעשו כלי וחפץ להפנים ולקבל אל נפשם את ההתעוררות שבאה להם במתן תורה.
הרי לנו שלשה ביאורים נפלאים לסיבת שמו של חג השבועות 'עצרת', הן מפני אסור עשיית מלאכה שעל ידו קדושת החג והן כדי לסמל את סיום מצות ספירת העמר והקושי להפרד מן המצוה והן לזכר מצות הגבלה שעל ידה זכו בני ישראל שתמשו את התעוררות מעמד הר סיני בקרבם.

מדלג על ההרים

על הטעם השלישי שהביא הקדושת לוי' לביאור שם 'עצרת' לפיו לא הייתה לבני ישראל המשיך בעמוד ב'.

יפה ל' ה'

ידועים דברי חכמינו ז"ל במסכת ברכות (כו:) שהאבות הקדושים תקנו את התפלות; אברהם תקן את תפילת שחרית, יצחק תקן את תפילת המנחה, ויעקב את תפילת ערבית.
ותפלת מוסף מי תקנה?
מסיבה זו אמרו חכמינו שלמרות שהאבות תקנו התפילות, סמכו אנשי כנסת הגדולה לאמרום כנגד הקרבנות; תפילות שחרית ומנחה כנגד שני התמידין שבבקר ובין הערבים, ותפילת ערבית כנגד איברים ופדרים הקרבים כל הלילה, ולפי זה תפילת מוסף כנגד קרבן מוסף.
אמנם, כתבו המקבלים שתפילת מוסף נתקנה על ידי יוסף הצדיק, ומקור הדבר בתקוני הזהר (תיקון י"ח) שם נאמר שסודה של תפילה זו כנגד מדתו של יוסף.

ורמז יש לכך בשמו, שהוא מלשון תוספת, כתפילת מוסף הנוספת בעתים מיוחדים על שלוש התפילות הקבועות.
על כך כתב הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור ז"ע בספרו 'שפת אמת' (וישב תרי"ג), שכשם שלא הכירו השבטים במעלתו של יוסף למרות שהיתה מדרגתו גדולה משלהם וכל הנהגת העולם הייתה בזכותו, כך היא בחינת השבת, שלמרות שלא ירד בה מן ואין נכרת מעלתה, מכל מקום היא המשפיעה ברכה על כל הימים.

זהו כולם קדושה לך יישיבו

דבר נפלא במעלת קדושת 'כתר', כתב המגיד הקדוש רבי מנחם נחום מטשרנוביל ז"ע בספרו 'מאור עינים' (פר' אמור):
בקדושת 'כתר' של מוסף ישנה עת רצון מיוחדת במרום, וכל נשמות ישראל זוכות לעליה, ואפלו אותן נשמות שהן במדרגה תחתונה.
זאת על ידי שיתקשרו ויתכללו אותן נשמות עם הצדיקים, ובכך יתעלו בזכותם למעלה עליונה.

כמו כן כתב הרב הקדוש רבי מאיר מאפסא ז"ע בספרו 'אור לשמים' (פר' נשא), ששמע אומרים בשם החוזה הקדוש רבי יעקב יצחק מלובלין ז"ע, שבכל עת בה אומרים קדושת 'כתר' יש עליה לנשמות הצדיקים, ולכן יש להקביל את פני הרב בשבתות ובמועדים בהם אומרים קדושת 'כתר'. כי בהארת הרב יזכה גם התלמיד לרומם את נפשו.

דבר זה רמז בכתוב (במדבר ו ח) 'כל ימי נורו קדש הוא לה', נור הלא הוא שם נרדף לכתר, ובא הכתוב לומר שכל מעלתה, בהם אומרים 'כתר' קדושים הם לה, והצדיק מקבל בהם תוספת קדושה לנפשו ועל ידו מתקדשים תלמידיו הבאים לפתחו.

וכבר הבאנו את האמור בספרים הקדושים שתפילות השבת מסוגלות להעלות את תפילות ישראל שבכל ימות השבוע למקומם בעולם העליון.
וכתב הרב הקדוש רבי יעקב יוסף הכהן מפולנאה ז"ע בספרו 'תנות פסים' (פר' שלח) את ששמע ממורו ורבו הבעל שם טוב הקדוש ז"ע, שיעקר עליית התפילות היא בשעה שאומרים ישראל קדושת 'כתר'.

פעם ראה הרב הקדוש רבי אשר מסטולין ז"ע שבני אדם מספרים בשבת בשמונה-עשרה בעת חזרת השי"ץ שבשחרית, גער בהם:
"איך יכולים אתם למלאות פיהם לדבר עכשיו?! הלא מן 'הכל יודוך' עומדים מלאכים ושרפים ומצפים וממתנים עד שיאמרו ישראל קדושת 'כתר'..."

קדושת 'כתר' נאמרת היתה בפי הצדיקים ברשפי אש והתלהבות מיוחדת, עד שהיה ניכר על פניהם כי מתעלים הם בשעה זו ממדרגה למדרגה.

כפי שהעיד הרב הקדוש רבי משה אליקים בריעה מקוזניץ ז"ע בספרו 'קהלת משה' (פר' ויחי) על אביו המגיד הקדוש רבי ישראל מקוזניץ ז"ע בעל 'עבודת ישראל':
"עניי ראו באבי הקדוש, שיצאה נפשו בדבריו קדושת 'כתר', לולי שעוררוהו וחזרו רוחו בקרבו..."

ואלו הרב הקדוש רבי יצחק מנשכזי ז"ע סיפר, ששמע מאחד הצדיקים שהתבטא ואמר שבדורות האחרונים אין רוח הקודש מצויה עוד, וזאת אצל הרב הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב בשעת כלות נפשו בקדושת 'כתר', המשיג הוא מרוח הקודש.

עבודת בקודש של הרב הקדוש רבי אלימלך מליזנסק ז"ע נעשית היתה במסירות נפש של ממש. כל רצונו ותשוקתו של קדוש נורא זה הייתה להפרד מעולם הזה החמיר ולעמוד במקור הקדושה מבלי לבוש החומר העב.

עדות זו נשמעה מפי הרב הקדוש רבי יחזקאל מקומיר ז"ע, שמדתו של הרבי רבי אלימלך הייתה תמיד למסור נפשו בעבודת הבורא, כמעט כרבי עקיבא ותכרו.
כיון שכך, כשהרגיש מתיקות גדולה בעת שאמר קדושת 'כתר' בשבת קודש היה ירא שלא תהיה לו כלות הנפש מגודל מתיקות אור הנערב, ולקח שעון ביזו הבטי עליו כדי שעל ידי זה יוכל להחזיק את הנפש בתוך הגוף.

באחד הימים, תוך כדי עבודתו הקדושה בדבקות בחי העולמים, התעלף רבי

כל מצוה לאחוז בה בעת מתן תורה אלא מצות הגבלה, העיר הרב הקדוש רבי צבי אלימלך מדינוב ז"ע בספרו 'בני יששכר' (מאמרי חודש סיון ג) שאין הטעם נכון אלא לשעתו, בשנה שבה קיבלו ישראל את התורה, אך בימינו לאחר שכבר קיבלנו את התורה יש בידינו מצוות רבות לאחוז בהן ולהעשות על ידיהן כלי לקבל אל נפשנו את קדושת התורה.

בנוסף ציין ה'בני יששכר' את העובדה שהחכמים שחיו שנים רבות לאחר מתן תורה כינו את החג בשם זה, ולדברי ה'קדושת לוי' ששם זה נוגע למעמד הר סיני מדוע לא קראה התורה לחג בשם זה?

ביאר ה'בני יששכר' באופן אחר, שכידוע זכו בני ישראל בצאת ממצרים להארה גדולה מן השמים שלא על פי מעשיהם, בחסד ולא בזיון, לפי שהיו משוקעים בטומאת מצרים ומכל מקום חפץ הבורא לגאלם. מסיבה זו נסתלקה מהם הארה זו תפק לאחר חג הפסח וכשם שבאה אליהם כך המשיכה ולא נעצרה בדרכה אלא נעלמה מהם ומסיבה זו צוה אותנו הבורא לספור מחדש יום אחר יום עד לחג השבועות כדי להכין ולטהר את נשמתנו שתהיה ראויה לזכות להשפעתו של הבורא מחדש בזיון ולא בחסד.

בשונה מחג הפסח, הארה זו הבאה עלינו בחג השבועות אינה נעלמת כלעומת שבאה אלא נצרכת ושוכנת על נשמות ישראל אשר זכו לה בזכות מעשיהם. לכן קראו חכמינו לחג 'צרת' לציון שההשפעה הבאה אלינו בחג השבועות עצורה אצלנו ואינה נעלמת ובניגוד להשפעה לה זכינו תחילה במתנת שמים.

ודוקא חכמים קראו לחג בשם זה ולא הוזכר כן בתורה, משום שלחג זה ולהשפעתו זוכים אנו על ידי כח מעשינו, בדומה לחכמי ישראל המוסיפים על מצות התורה מכוחם הפרטי שלהם.

ביאור נוסף לשם 'צרת' הניתן לחג השבועות קיבלנו מאת כ"ק אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א, על פי דבריו המחודשים של רבנו הרמב"ן שכתב (ויקרא כו לו) שמי הספירה הם כמו ימי חול המועד, וכמו בפסח וסוכות שיש בהם יום טוב בתחלה ויום טוב בסוף ובוהו המועדים הימים שבאמצע על ידי הקדושה שיש לפניהם ואחריהם, כן גם ימי הספירה התקישו ביום ראשון של פסח לפנייהם ושבועות לאחריהם.

נמוצא לפי זה כי חג השבועות הוא כעין חג האחרון ליום טוב ראשון של פסח, ובוהו מובן היטב הטעם שנקרא 'צרת' כיון שהוא החג האחרון של ימי הפסח, והוא העוצר את קדושת הימים כולם.

באהבה ותשנה תמיד

כיון שהזכרנו את העבדה שחג השבועות שונה משאר המועדים בכך שאין בו כל מצוה מיוחדת הנוהגת בו, צריכים אנו להבין מדוע אכן כך הם פני הדברים?

הרי מוצאים אנו בתורה מצוות רבות שתקנתן היא 'זכר ליציאת מצרים' ומדוע אם כן למעמד מתן תורה לא עושים אנו כל זכר? הרי כל סיבת יציאת בני ישראל ממצרים היתה כדי שיקבלו את תורת ה' בהר סיני וכפי שנאמר (שמות ג יב) 'הוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה', זאת ועוד הרי יודעים אנו שהתורה היא קיום קבעה תורה 'זכר ליציאת מצרים' ולא קבעה כלל 'זכר למתן תורה'?

תירוץ נפלא לתמיהה זו מצאנו מאת הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל: 'זכר עושים אנו רק לארוע שהתרחש באופן חד פעמי אשר כדי להזכירו עלינו לבצע פעולה כל שהיא כדי שנוכר את שהיה ואיננו

קעת וכדוגמת יציאת מצרים, אך מעמד הר סיני הנו ארוע נצחי אשר החל ביום מתן תורה ומתמשך עד היום ולכן לא זקוקים אנו לכל תזכורת!

הלא כך הם דברי חכמינו ז"ל (רש"י דברים כו ה) על הפסוק 'יום הזה ה' אלקים מצוין' שבכל יום יהיו דברי התורה כחדשים ואלו האדם כאלו נצטוה עליהם בו ביום. ממילא האדם העמל בתורה הרי הוא כניצב ברגליו על הר סיני וכדברי חכמינו בוהור הקדוש (ח"ג קעט): שהיגע בתורה הרי הוא כביכול עומד כל יום ליד הר סיני ומקבל את התורה מחדש.

ובמסכת ברכות (פג:) דרש התנא רבי יהודה את הפסוק (דברים כו ט) 'הסכת ושמע ישראל היום הזה נתיית לעם', כיצד ניתן לומר 'היום הזה' וכי אותו היום ניתנה תורה לישראל? והלא אותו יום בו נאמרו הדברים על ידי משה רבנו היה בסוף ארבעים שנה להילוכם במדבר ואלו התורה ניתנה בשנה השנית לצאתם ממצרים? אלא יש בכך ללמדנו שהתורה הקדושה חביבה על לומדיה בכל יום ויום כיום שנתנה בהר סיני.

ואם זוכים אנו למעמד הר סיני בכל יום מחדש מדוע צריכים אנו לעשות לו זכר?! להחבת הדברים נוסף ונבאר, שלא רק שהמאורע הנשגב לו זכינו בהר סיני מתחדש בכל יום אלא גם כל מהות נתינת התורה היא כדי שנעסוק בה בכל עת ובכל רגע וכדברי חכמינו ז"ל במסכת אבות (פ"ב מ"ט) שאין אדם 'בן חורין' כדי להתבטל מלימוד התורה אף לרגע.

אין ספק שמיום נתינת התורה מלוה אותנו התורה בכל רגע ובכל נשימה. בכל עת עוסקים אנו בעיונה ומחדשים בה תלי תלים של הלכות וכיון שקבועה היא כל כך בנימי נפשנו מדוע שנצטרך לעשות לה כל זכר? ובשונה מיציאת מצרים שאין אנו חשים בה בכל רגע, מעמד הר סיני קבוע בלבנו לעד.

בכך נראה אף ליישב את תמיהתו של רבי יהודה בוהור הקדוש (ח"ג לו). מדוע חג השבועות שונה הוא משאר הרגלים שנמשכים הם שבעה ימים ואלו חג זה הנו יום אחד בלבד, והלא ראוי היה שלא תפחת השמחה ביום אשר נתנה בו תורה לבני ישראל? תשובות רבות נאמרו בדבר: במדרש מבאר שלפי שהחג חל בתחלת עונת קצירת התבואה והעומם החקלאי רב, לכן חסה תורתנו על בני ישראל ונמנעה מלבטלם ממלאכה יותר מיום אחד.

אך על פי האמור שמעמד הר סיני אינו אירוע חד פעמי אלא נצחי וקיים לעולם, נראה לומר שלכן חג השבועות נחג יום אחד בלבד, כיון שאין צורך ביותר מזה בשעה שאנו בלב לבו של אותו אירוע נשגב המתמשך עד ימינו, בכך רגע ורגע הוגים אנו בתורה ועמלים בהלכות ועל כן לא צריכים אנו להתאמץ כל כך כדי להעלות אל לבנו את זכרוננו של אותו יום בו נתנה תורה לבני ישראל.

שונים הם המועדים האחרים, חג הפסח וחג הסוכות שהן זכר ליציאת מצרים וענני הכבוד שהיו לבני ישראל במדבר, דבר שאותו אין אנו חשים ומרגישים בעליל בכל רגע ורגע והשנים הרבות שעברו משעה שיצאנו ממצרים עלולות להשכיח את חשיבות המאורע מלבנו חלילה. כדי שלא יקרה הדבר זקוקים אנו בכל שנה לשבעה ימים בהם נעלה על לבנו זכר יציאת מצרים ונודה בהם לאלקינו שהוציאנו מאפלה לאורה והולייכנו במדבר כשאנו מקפים בענני כבוד לשמירה.

ביום חתונתו

בדרך אחרת נראה לפרש טיב שמתום של המועדים ויחודיותו של חג השבועות עליהם, בהקדם הדברים הבאים: הביטוי כי יציאת מצרים הוא עולם קטן, ידוע ומכר, אך לא כלם יודעים שבדומה לכך הוא גם

להפך; העולם בכללותו לכל אורך שנותיו עובר תהליך דומה לזה שעובר האדם באופן פרטי וכפי שחיי האדם מורכבים מאירועים וזמנים שונים המשפיעים על אישיותו כמו שכן העולם כלו מעת בריאתו חווה אירועים שונים המשפיעים יותר או פחות על חיי האנשים המתהלכים בו.

לא זו בלבד אלא שבכל שנה ושנה חווים אנו באופן כללי תהליך מקוצר שכוה וכל אחד משלשת הרגלים מסמל עבורנו כעם הנבחר של הבורא נקודת מפנה נוספת המשפיעה על חיינו באופן יחודי.

כידוע, חיינו של אדם מורכבים משלשה זמנים יחודיים: הלידה, הנישואין והפרידות הנשמה מן הגוף הוא יום הפטירה. כנגד זה חווים אנו וחוגגים יחד בכל שנה ושנה את שלושת הרגלים המכוונים כנגד אותם שלושה זמנים, אלא שבמועדי ישראל נוגעים הדברים לכללות ישראל ולא לכל אחד ואחד בפרטות. זאת ועוד, כשם שהאדם מתרומם בכל שלב ומחזק את שלמותו הרוחנית מזמן לזמן, כך מחג לחג מתרוממים בני ישראל וזוכים להשיג את שלמותם. שהרי בראשית חיי האדם אין האדם שלם עד שזוכה למצא את זיווגו, ויחד יכולים הם שתשרה השכינה בתוכם באם יתנהגו כראוי (פסח ז), וכך ממועד למועד הולכים בני ישראל מחיל אל חיל ומבחינים בחינות נעלות ונשגבות.

וכשנתבונן בפנימיות החגים ומהותם, נשכיל ונאמר שחג הפסח הוא כביכול יום הלידה של כלל ישראל. במשך מאתיים ועשר שנים היו בני ישראל משועבדים תחת יד פרעה שרדה בהם בפרך וכך ישות עצמית לא יחסה אליהם, כעבד שגופו ונפש שייכים לאדונו ורק ביום שמתחרר מקבל הוא את חיי מחדש.

גם מבחינה רוחנית, כשיצאו בני ישראל ממצרים לא היתה בידם כל מצוה כל עוד לא ציום הבורא על קרבן פסח, ורק כשזכו לכך נהיו ראוים לצאת ממצרים ולקנוס תחת כנפיו של הבורא. אך כל עוד היו בני ישראל ריקנים מכל זכות ומצוה דומים היו לתינוק ברעיו הראשונים אחר שגודל, שמחוסר הוא כל תיקון ואינו לבוש בגדים שיעטפוהו.

כך מתארים הדברים בנביא יחזקאל (טו ז-ו), שבבוא הבורא להוכיח את ישראל שלחו לומר להם 'ומולדותיך ביום הולדת אותך' - על בני ישראל לזכר את הטובות שעשה להם הבורא כשבחר בהם לעם והוציאם ממצרים, כי היו אז כעומדים ביום לדתם כיון שחסרים היו מצוות שבזכותן יצאו לאורה, עד שזכו לקרבן פסח ולברית מילה שמלו עצמם באותה עת.

וכפי שמשיך הבורא ואמר 'ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואמר לך בדמיך חיי ואמר לך בדמיך חיי' והיינו דם פסח ודם מילה כמו שפירשו חכמינו ז"ל במדרש (שמו"ר ז).

חג הסוכות, בו יוצאים אנו מן הבית לחוץ לקיים את מצות הסוכה, מכוון הוא כנגד יום המיתה בו נפרדת הנשמה מן הגוף ויוצאת ממנו אל מקור מחצבתה בעולם העליון, ונראה שלכן נקרא חג הסוכות בתורה (שמות לד כב) 'חג האסיף' על שם אסיפת התבואה אל הבית, רמז ליום שהאדם נאסף מן העולם אל משכנו העליון, רמז נוסף יש ביישיבה בסוכה ללמוד את האדם שעולם הזה הנו עראי וזמני בלבד ואלו הדירה הקבועה של האדם אינה אלא במקום אחר, בעולם העליון.

ואלו חג השבועות, יום קבלת התורה הקדושה, הוא יום הנישואין של כנסת ישראל עם הבורא ותורתו וכפי שדרשו חכמינו ז"ל במשנה במסכת תענית (פ"ד מ"ה) על הפסוק (ש"י ש"ט ג א) 'צאנה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו', 'ביום חתנתו' - זה

מתן תורה. ובמעמד הר סיני הרי כפה הקדוש ברוך הוא את ההר על בני ישראל והרי זה כחופה הנפרשת על ראשם של החתן והכלה בעת הקידושין. כך הביא הגאון רבי פינחס הורוויץ בעל ה'הפלאה' זצ"ל בספרו 'פנים יפות' (שמות לב ז).

וכעין זה פירש רבנו המהרש"א (כתובות ז:) את חתימת ברכת האירוסין שמברכים בחופה 'מקדש ישראל על ידי חופה וקדושין' שמתפרשת היא על נתינת התורה לישראל שהיא כעין קדושי אשה לבני ישראל, וכפי שדרשו חכמינו במסכת פסחים (מט:) על הפסוק (דברים ג ד) 'תורה צוה לנו משה מורשה הלת יעקב', 'אל תקרי מורשה אלא מארשה'.

לשבת יצירה

ובאמת, הנישואין הם תכלית האדם, כי מלבד שמתוה הנישואין כוללת בתוכה מצוות חשובות לאין ערך, בנוסף לכך בעת שנושא אדם אשה מתעלה הוא בדרגה לבחינת אדם השלם ולא זכאים הוא ואשתו עליהם אדם 'איש ואשה שזכו שכינה שרויה ביניהם', כמו שדרש התנא רבי עקיבא במסכת סוטה (זו.), שאיש ואשה שזכו - שכינה ביניהן ואם לא זכו - אש אוכלתן. ופרש רש"י הקדוש ששמו של הבורא שוכן ביניהם שהרי באיש יש אות ומן האשה את אותיות 'ה-ה' נשאר עם המלה אש בלבד בשניהם, ועל כן אש אוכלתן באים אינם זכאים שתשרה שכינה בתוכם.

הרי שבנישואין מעמיד האדם את משכנו להשראת השכינה ובכך זוכה הוא למלאות את תאוות של הבורא החפץ לשכון בתוכו וכפי שאמרו חכמינו ז"ל במדרש (נתיבות נשא טז) שנתאוה הקדוש ברוך הוא לעשות לו דירה בתחתונים.

לא זו בלבד, אלא שקודם הנישואין, כל עבודתו של האדם היא להכין עצמו ליום זה, בו יזכה להיות בבחינת משפיע וראוי להעמדת תולדות, וכל עוד אין האדם נושא אשה אינו שלם בקומתו הרוחנית ואינו רבי לידי תכליתו הרצויה, וכמו שאמר התנא רבי אלעזר במסכת יבמות (פג.) שכל אדם שאין לו אשה אינו אדם וכפי שנאמר (בראשית ג) 'זכר ונקבה בראם... ויקרא את שמם אדם'. הרי לנו שרק כאשר יתקשר אדם עם אשתו ותשלם בו בחינת אדם.

וכידוע, המצוה הראשונה בתורה היא לפרות ולרבות, ובטעם מצוה זו כתב רבנו השל"ה הקדוש (פ"ר בראשית) שהוא משום שחפץ הבורא שישבו של עולם וכפי שנאמר (ישעיה מה יח) 'אל תהו בראה לשבת יצרה'. מצוה זו גדולה היא מאד משום שבסיבתה מתקיימות כל המצוות בעולם, שהרי התורה לא יעמיד האדם זרות אחרי מי קיים את התורה לאחר פטירתו מן העולם?! לכן חיוב מוטל על כל אחד לדאוג שיהיה מי שיקים אחרייו את התורה והמצוות ויכיר שיש בורא לעולם שהוא משגיח ויכול הכל ולא ימחה לעולם דבר זה מבני ישראל.

וזו היא כוונת חכמינו ז"ל במה שכתבו (ב"ד טו ו) 'עקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים'. כי עיקר כוונתם של צדיקים בהעמדת תולדות היא בכדי להמציא בראים שיקיימו את המצוות ויתעסקו במעשים טובים.

בדבריו הקדושים מבאר היטב כי תכלית האדם היא להביא פירות ורק באופן זה משגיח את יעדו.

על פי זה יתבאר גם ענין חג השבועות המסמל את יום הנישואין של כנסת ישראל וכפי שהבאנו את תאמא חכמינו 'ביום חתנתו' - זה מתן תורה. שמו שהנישואין אצורים בתוכם את מהותו ושרשו של האדם, כך

תפילה

פנינים וזרעוליות בעניני עבודה שבלב זו תפילה

המתפלל בעד חברו

תפילה על ידי אחר

כח מיוחד יש לתפילה, כאשר היא נאמרת בעבור אחרים. וכן להפך, אם רוצה האדם לזכות לרחמי שמים ולהושע בכל ענין על ידי תפילה, מוטב שיבקש מחברו שיתפלל עבורו, והוא זה שימליץ עליו טוב בדברי סגוריה (ב"ק צב.).

מקור לכך מצאנו במסכת ברכות (ה.), שם מסופר כי כאשר חלה רבי חייא בר אבא, נכנס רבי יוחנן לבקרו.

שאל אותו רבי יוחנן: חביבים עליך היסורים? השיב לו רבי חייא כי היה מעדיף לותר עליהם ועל השכר שיקבל עליהם בעולם הבא.

נתן לו רבי יוחנן את ידו והקים אותו ממתת חליו, וכך הבריא רבי חייא.

ומדוע לא הבריא רבי חייא את עצמו? משום שכשם שהחבוש, הוא האסיר, אינו יכול להתיר ולשחרר עצמו מבית האסורים - כך גם החולה אינו יכול לעזור לחמי שמים על עצמו, אלא זקוק הוא לאחר שיעשה זאת עבורו.

נעיין בסידת הדבר, מדוע באמת אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים? והתמיהה גדלה לגבי אחד האמוראים כרבי חייא בר אבא, מדוע לא יכול היה לרפא את עצמו בשעת מחלתו?

הרי 'צדיק מושל יראת אלקים' (שמואל ב' כג.), ודרשו על כך חכמינו ז"ל (מ"ק טו): כי הצדיק כביכול מושל ומתגבר על ה' יתברך, ואף שהקדוש ברוך הוא גזור גזרה - הצדיק יכול לבטלה בכחו הרוחני הגדול. חזרת אפוא השאלה למקומה: מדוע הצדיק אינו יכול לסייע לעצמו בשעת צרתו?

הסבה היא עמוקה ומפלאה ביותר, כפי שמבאר הרב הקדוש רבי מנחם נחום מטרשנוביץ ז"ע, בספרו 'מאור עינים' (פרי נשא), בשם הבעל שם טוב הקדוש: כאשר הצדיק נמצא בצרה, לוקחים ממנו מן השמים את כחו ואת דעתו העליונה, וממילא הוא אינו יכול לעזור לעצמו. לכן יש מצוה גדולה לאחרים להתפלל עליו בעת מצוקתו, והם אלה שיתקנו את היסורים במובן הרוחני שלהם.

שער הנין

נעיין עוד בעומק הדבר, כיצד הצדיק יכול לבטל את הגזרה הקשה.

על פי הזהר הקדוש ידוע כי ישנם חמשים שערי בינה. ארבעים ותשעה מן השערים הללו - בגימטריא מ"ט - הם המקור לדינים הקשים ולגזרות הלא טובות, והם רמוזים בפסוק (משלי כה כו) 'צדיק מט לפני רשע', שכן שם הצדיק אינו יכול לגבור על הגזרות ולבטלן.

לצורך כך, הצדיק מעלה את הדינים והגזרות אל שער החמשים, שער הנין,

המכונה על פי הקבלה 'אין', ובשער זה לא מתקיימים דינים קשים, אלא רק רחמים גמורים, ועל כן שם מתבטלות הגזרות הקשות.

ממשיך המאור עינים' ומבאר משמו של הבעל שם טוב, כי לכן אמרו חכמינו ז"ל (ב"ק צב.) שהמתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר - הוא נענה תחלה, משום שהמתפלל על חברו צריך תחלה שתפילתו תגיע אל שער החמשים, שהוא המקום העליון לביטול הדינים ותיקון הגזרות, כאמור. וכאשר הוא נמצא שם על ידי תפילתו, הרי הוא זוכה להוושע בעצמו תחלה, ואחר כך הוא ממשיך ומתפלל על החולה ומשפיע גם עליו ישועה ורפואה.

נמצאנו למדים כי ביטול הגזרות נעשה כאשר נוטלים את ארבעים ותשעת השערים משם נובעות הגזרות, ומעלים אותם אל שער החמשים של הבינה, שם יש רחמים גמורים.

ומשום כך אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, כי כדי לבוא אל הבינה צריכים דעת, וכאמור החבוש בבית האסורים והשרוי בצרה - נוטלים ממנו משמים את הדעת העליונה שלו. לכן העצה היא שאחרים יבקשו עבורו רחמים, והם אלה שיעשו את התיקון הרוחני עבורו.

אך למרות הדברים האמורים, כי אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, צריך לדעת שיש אופן בו החבוש אכן יכול להביא לעצמו את הישועה, וזאת על ידי עצה זו של 'כל המתפלל על חברו הוא נענה תחלה'.

וכפי שהובא בשם הבעל שם טוב, שכאשר המתפלל נמצא בשער החמשים, הוא זוכה להענות תחלה בדבר ישועה ורחמים. אם כן, גם החולה, כאשר הוא מתפלל על האחר, יכול לזכות לישועה, שהרי הוא כבר נמצא באותו שער החמשים המסוגל לביטול הגזרות.

להרגיש את נער האחר

מסופר כי פעם נשאל הרב הקדוש רבי חיים מאיר מוויז'ניץ ז"ע בעל 'אמרי חיים' כיצד הוא מרגיש, והשיב: "יכול להיות יותר טוב, אני צריך עדיין רפואה שלמה". נענה השואל, כי המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר - הוא נענה תחלה, ובזאת רמז לו שיש דרך לאדם להביא על עצמו את הישועה הנצרכת לו.

השיב לו האמרי חיים: "ישנו ביאור בשם תלמידי הבעל שם טוב, מה הכוונה 'המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר' - המתפלל על חברו צריך להתפלל מכל הלב ועם כל הרגש, כשם שהוא מתפלל על עצמו כשהוא צריך לאותו דבר. רק אז הוא נענה תחלה", וסיים

הרבי: "זו כבר מדרגה שאינה פשוטה! ובאמת, מציאנו מעין הפירוש הזה בספר 'אך פרי תבואה' (פרי' כי תשא) מהרב הקדוש רבי צבי הירש מליסקא ז"ע, שבאר את מאמר חכמינו ז"ל שכל המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר - הכוונה היא שהוא בעצמו קשור גם כן לתפלה זו, ומצטער על ידי הצער של חברו, לכן הוא נענה תחלה.

נמצאנו למדים תנאי נוסף בסגולה האמורה, להתפלל על השני, שיהיה המתפלל מצטער על הדבר כאלו הוא נוגע לו עצמו, ובדרך זו הוא יכול להביא מן השמים ישועה נפלאה הן לחברו והן לעצמו.

הרמז שהציל מנזו הגיוס

כדי לקבל הבנה נוספת במהות התפילה עבור אחר, נביא מעשה פלא שהתרחש בשנות הזעם - ימים בהם התחוללה המלחמה האימה במלא עזה, כאשר להבות האש ליחכו את אירופה והותירו אחריהן שובל של הרג ושכול.

באותם ימים, אחרי שחסד ה' עמד לו, הצליח מרן הרב הקדוש רבי יואל מסאטמר ז"ע לפרץ את טבעת החנק של המרצחים ובנסי נסים הגיע לחוף מבטחים בשוויץ. שם, אחרי תקופת הנדודים, קיבל מעט מרגוע ויכול היה לנשום לרווחה.

קודם לכן, בעת שהרבי עדין שהה בהונגריה העשנה והמדממת, ביקש לעלות על מסילות הברזל ולנסוע באמצעות רכבת בכדי לבקר את הגאון הצדיק רבי שלמה צבי שטראסר זצ"ל, רבה של דברצין ההונגרי, שבאותה עת שכב בבית החולים, גופו דואב ונשמתו מצויה בשערי העולם הבא.

הנסיעה נקבעה ליום ט"ו בשבט - יום המסוגל לישועות גדולות, ואל הרבי נלוה אחד מתלמידיו הנאמנים ר' אלעזר שענדארף ז"ל, שהיה לרבי הקדוש לעזר ולאחיסמך.

באמצע הדרך, שעה שגלגלי הקרון נקשו בקצב קבוע, נשא ר' אלעזר את עיניו אל הרבי ובקש לשמע דבר מה לכבוד יום ט"ו בשבט ראש השנה לאילנות.

הטה הרבי אוזנו, חייך חיוך קל, ובקול נעים החל להרצות לפניו דברי תורה מתוקים מדבש ונפת צופים - פלפולים ורמזים על אודות היום וסודו הנשגב, נוטע תקוה בלב היהודי הנודד בגלותו הפרטית.

בתוך דבריו שזר הרבי חידוש מתוק: "דבר פלא הוא: בט"ו בשבט, שאנו קוראים לו ראש השנה לאילנות, אוכלים אנו פירות האילנות, ואלו בעצרת, יום בו נדונים פירות האילן, נוהגים לקשט את בתי הכנסת והבתים בענפי אילנות.

האם לא היה מן הראוי לעשות להפך: בראש השנה לאילנות יעמידו אילנות, ובחג השבועות יאכלו מפירותיהם?" המשיך הרבי והסביר: "דע לך, מדרך העולם שכאשר נגזר על אדם לעמוד לדין, לא טוב שילך הוא בעצמו להשמיע טענותיו, אלא טוב יותר שימנה שליח, סגנור שילמד עליו זכות. כי מפי אחר נשמעים הדברים טוב יותר.

כך גם אנו, בט"ו בשבט, כסגנור דינם של האילנות, אנו אוכלים מן הפירות עצמם, שיהיו הם סגוריהם של העצים, שיעמדו עליהם לזכותם ולבקש רחמים שיצליחו להניב עוד פרי טוב ומתוק, ולעומת זאת, בעצרת, כשנדין את הפירות, נוהגים להכניס לבית הכנסת ענפי אילנות, שיהיו הם מליצי ישראל לפירות, שיצליחו ויתברכו".

דממה עמקה שררה בקרון בין דבר תורה למשנהו, ור' אלעזר גמע כל מלה בשקיקה ונצר את הדברים בלבו. כששב לביתו אחר כמה שעות, עוד הדהדו באזניו ההסברים משמחי הנפש ורישומם נטבע עמק בלבו.

תקופה קצרה לאחר מכן שב ר' אלעזר לביתו והנה מצא מכתב בתבת הדואר הסמוכה ובתוכו - צו גיוס! עקב המלחמה השוררת בעולם, הוא נדרש להתייצב מיידית בלשכת הגיוס המקומית, כדי להצטרף לצבא הערלים, ירחם ה'.

כל גופו רעד. הרי נשאר לבדו מכל משפחתו, כל אחיו ובני משפחתו עלו בעשן כבשנים - והוא, פליט אחד ויחיד, חייב כעת ללבוש מדי צבא זר?!

ואז הבריק במוחו אותו לימוד קדוש שאילף אותו הרבי מסאטמר - "לא טוב שילך הוא בעצמו להשמיע טענותיו, אלא טוב יותר שימנה שליח, סגנור שילמד עליו זכות"... הוא הרגיש כי רמז נסתר שיגר אליו הרבי, ברוח קדוש.

מיד נטל קולמוס וכתב לידיד נאמן שילך וימליץ טוב בעדו. סיפר לו את כל צרת לבבו: "אמור לפקיד היושב בלשכה - נשארתי גלמוד מכל משפחתי, אנא תן לי חיים! רחם עלי ופטור אותי מהגיוס!" הלך אותו ידיד נאמן ודיבר טוב על לב הפקיד. ולבו של הלה התרכך.

"לו היה בא אלי בעצמו, בודאי לא הייתי פוטר אותו", אמר, "אך כיון ששיגר שליח וממילא הוא עצמו אינו נמצא כאן - אז כבר אינו צריך לבוא ולהתגייס". תכף ומיד אישר את שחרורו מן הצבא.

כך ניצל ר' אלעזר והבין כי מלה היוצאת מפי צדיק - לעולם אינה שבה ריקם. כמו אותם פירות שטעמם הטוב ממתק דינם של אילנות, כך מילות הצדיקים ממתיקות דינו של אדם, ומותירות בו טעם של אמונת חכמים עד קץ כל הדורות.

הוא יום מתן תורה אשר בו נהיו בני ישראל לעם ובאו כלם כבבית הנישואין עם הבורא יתברך ותורתו הקדושה.

ונסיף עוד לחדש ולומר שכל שלשת שמות החג: חג הקציר, חג השבועות ויום הביכורים, רמז יש בהם ללמדנו מעלתו של החג שהוא כיום הנישואין:

חג הקציר - מורה על העת בה זוכה האדם לצורך ברנה את פרי עמלו שיגיע בו רבות. כעין זה בעת שזוכים איש ואשה להנשא זה לזה קוצרים הם בשמחה את העמל שהשקיעו בו שנים להיות מוכנים ומקודשים לשעת חתונתם, וכמו כן באופן כללי בחג השבועות זוכים אנו להשלים את מצות ספירת העומר שמטרתה לעדן את הנפש ולתקן את מדותיה במשך שבועה שבועות לקראת הכניסה לחופה ביום מתן תורה.

חג השבועות - מלשון שבועה הוא אשר זוהי מהות הנישואין שהאיש והאשה כביכול כורתים ברית ושבועה ביניהם, וכמו באופן ואשה כי הוא בני הבורא לעמו לישראל שבחר בהם מכל העמים לתן להם את התורה ונשבע שלא יחליפם באומה אחרת (ראה בפרט ז').

יום הביכורים - על פי פשוטו נקרא החג בשם זה כיון שבו החל זמן הבאת הבכורים מן התבואה החדשה לבית המקדש, ולעניינו נאמר שרמז יש בכך על פירות האדם - אלו בניו ובנותיו העתידים לבוא אליו מכה הנישואין ביום זה, וכיון שחג השבועות הוא יום הנישואין של כנסת ישראל עם התורה הקדושה הרי ששמחים אנו ביום זה בכל הפעולות הטובות העתידות לבא לקראת מקבלת התורה, אלו המצוות והמעשים טובים שעתידיים בני ישראל לעשות בכל הדורות מכא יום זה של קבלת התורה.

אחר שנזכרנו הלבין את מהות החג ומעלתו הגדולה שהוא בבחינת נישואי כנסת ישראל עם הבורא ותורתו הקדושה, נבין ביתר שאת את דברי בעל 'קדושת לוי' האמורים לעיל מדוע אין שום מצוה מיוחדת נוהגת בחג השבועות לפי שמעלת החג הוא מצד עצמו ולא מפני פעולה או מצוה כל שהיא. השמחה והקדושה ביום זה היא מפני עצם ההתקשרות של בני ישראל עם הבורא והתורה הקדושה אשר הוא היסוד והפחם לכל התורה והמצוות שייקיימו ישראל לאחר מכן.

כתיבתו בן זמנו

כשם שהחג - מוחלף לו כל עונותיו, כך גם בשנת מתן תורה נמחלו לישראל כל עונותיהם ונתנו כתינוק בן יומא, כמו שדרשו חכמינו (שיה"ש ג' ד): "אל בית אמי" זה סיני. אמר רבי ברכיה: למה קוראין לסיני 'בית אמי'? שמשם נעשו ישראל כתינוק בן יומא.

וכן דרשו בירושלמי (ר"ה פ"ד ה"ח), שבכל הקרבנות כתוב 'חטא' מלבד קרבנות חג השבועות, כי מכיון שקבלו ישראל עליהם על תורה, העלה הקדוש ברוך הוא עליהם כאלו לא חטאו מימיהם.

על דברי חכמינו אלו האריך הגאון רבי שלמה הכהן מוילנא זצ"ל בספרו שאלות ותשובות 'בנין שלמה' (ה"ב או"ח סי' לו), והסיק, כי כונתם שבכל שנה ושנה בחג השבועות צריכים ישראל לקבל את התורה מחדש ולהראות שבחיבה היא בעיניהם, וכל אחד מישראל נחשב בכל שנה כגור שנתגייר, שהרי הוא קטן שנולד בקי מעונות וחסאיא. ומסופר על הרב הקדוש רבי אברהם יהושע השיל מפאסטא זי"ע"א בעל 'אוהב ישראל', שנכנס באפוקו של חג השבועות לבית המדרש, ונגש אל התורה לומר ברכות. פנה לאחר שסיים את אמירת הברכות, פנה הצדיק אל הנוכחים ושאלם האם שמעוהו

אומר את ברכת 'שעשה לי כל צרכי', מכיון שלא היה בטוח שבירך אותו. את אף אחד לא יכול היה להזכר האם שמע את הברכה, עד שבא נער אחד שהעיד שאמר הצדיק את הברכה, ונחה דעתו. בשעת הסעודה קרא הרבי לנער וקירבו אליו כאות תודה, והסביר לו שבחג השבועות ניתן לזכות למחילת עונות, שהלא ביום זה ישראל הם ככלתו של הבורא, והכלה זוכה למחילת עונות ביום חופתה. ומכיון שיום זה גדול כיום הכיפורים, התעמק מאד בכונות היום הקדוש, על ששכח האם בך את ברכת 'שעשה לי כל צרכי' - אותה אין נוהגים לברך ביום הכפורים, מפני שאין נועלים בו נעלים.

גוי קדוש

הקבלה נוספת בין מתן תורה לנישואין יש לראות בדברי הרב הקדוש רבי שמואל מסוכטשוב זי"ע"א בעל 'שם משואל' (קרח תרע"ג ד"ה לחתונה), שפירש את שלש הפעולות שעושה האדם בעת שנושא הוא אשה - קידושין חופה וביאה, כדוגמת עבודת ישראל את הבורא יתברך והתקרבותם אליו בעת מתן תורה:

א. מהותם של הקידושין היא שמקדש האדם את האשה ומזמנה שתהיה מיוחדת לו, ובזאת אוסר הוא אותה על כל העולם כולו כהקדש, כהגדרתם של חכמינו ז"ל במסכת קידושין (ב:). והוה התנאי הראשון והיסודי בעבודת ה', שפנמה האדם את מחו ולבו מכל העולם הזה, ומייחד את עצמו לעבודת הבורא.

א. לעומתו, מקדשו ומיחדו הקדוש ברוך הוא גם כן, ומגן עליו מכל רעה. וכך מפרש הפסוק (ירמיה ב ג) 'קדש ישראל לה' ראשית תבואתה כל אכליו יאשמו, כאשר האדם הוא קדש לה', כל אכליו יאשמו.

ב. הפעולה השנייה בעת הנישואין היא החופה, בה האדם קונה את אשתו ומביאה תחת קורת גגו. זוהי ההארה האלקית החופפת על עובד ה'; כאשר שמתאמץ הוא לעבוד את הבורא, וזכה לחסות בצל כנפיו. הפעולה השלישית והאחרונה היא הביאה, בה מביא האדם את אשתו אל ביתו והיא הופכת להיות זוגתו בפועל ממש, וזהו החיבור הגדול ביותר.

אדם שזכה להגיע למדרגה זו בעבודת ה', הרי הוא זוכה להיות כלי לאור ה' השופע עליו תמיד בלי הפסק.

שלושה שלבים אלו בנישואין, עברו גם על אבותינו בעת שיצאו ממצרים והפכו להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש:

א. יציאת מצרים הייתה מעמד הקידושין, בו יצאו מעל זרים וזים ויחד אותם הקדוש ברוך הוא אליו בלבד, להיות לעמו.

ב. ענני הכבוד שנפרשו עליהם הם מעין החופה, בה קונה האדם את אשתו.

ג. במתן תורה קבלו ישראל את התורה ובכך הפכו להיות ממש ככלתו של הקדוש ברוך הוא, בדרגת החיבור הגבוהה ביותר.

כמו דברי תורה מתקיימן

והנה, כאשר נתבונן בשלשת השלבים הללו, נראה שתואמנים הם לדבריו של רבנו הקדוש רבי חיים בן-עטר זי"ע"א בעל 'אור החיים', שדקדק בלשון הפסוק בתחלת פרשת מתן תורה (שמות יט ב): 'ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד הרה', והעלה שלושה תנאים מקדמים הנצרכים בעת קבלת התורה, והם: ההתאמצות והזריזות, השפלות והענוה, דיבוק חברים.

א. ההתאמצות והזריזות רמזות בדברי חכמינו ז"ל שדרשו (סנהדרין ק). נתחומא בשלה (כ) על פסוק זה: 'אין רפידים' אלא שרפו ידיהם מן התורה. ואותה נסיעה מרפידים

משמעותה שהתרחקו ישראל מהעצלות ומרפיון הידים שאחזו בהם ברפידים, והתגברו במדת הזריזות. ב. התנאי השני הוא השפלות והענוה, רמז בהמשכו של הפסוק - 'ויבאו מדבר סיני'. 'מדבר' הוא לשון ענוה והכנעה, וזו הכוונה הרמוזה בדברי הכתוב שהגיעו בני ישראל אל המדבר, וכך אמרו חז"ל (עירובין נד:): "מאי דכתיב 'ומדבר מתנה?' אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו, תלמודו מתקים בידו, ואם לאו אין תלמודו מתקים בידו".

ג. ואלו התנאי השלישי של דבוק חברים רמזו בסופו של הכתוב - 'ויחן שם ישראל נגד הרה', וכך דרשו במכילתא (מסכתא בחדש א): "כאן השוו כלם לב אחד". ללמדנו, כי האחדות והשלום תנאי הכרחי הם בקבלת התורה.

וכך הזהירו חכמינו (תענית ז.) על הפסוק (ירמיה ג לו) 'חרב אל הבדים ונאול' - אלו תלמידי החכמים שעוסקין בתורה לבדם בלא דיבוק חברים.

שלושה התנאים הללו מכוונים לשלושת שלבי הנישואין:

א. הקידושין הנעשים באמצעות כסף, מרומזים להשתוקקות ולהתאמצות. כסף הוא מלשון 'כסופין'; כאשר האדם נכסף למשהו, הוא מודרו ומתאמץ להשיגו.

ב. החופה שהיא הבאת הכלה לביתו, היא כנגד השפלות והענוה, מפני שאין בעל גאווה יכול לדור עם הקדוש ברוך הוא בכפיפה אחת, ואין השכינה שורה אלא על מי שמשפיל עצמו, כמו שאמרו חז"ל (סוטה ה:).

ג. הביאה שהיא החיבור הקרוב והיחוד השלם בין האיש לאשתו, היא כנגד התנאי השלישי - דיבוק חברים.

הדגהתבר

נעמיק עוד בענין זה ונביא עוד מדבריו של הרב הקדוש רבי משה אליקים בריעה מקוונ'ניץ, שכתב בספרו 'באר משה' (פר בשלה) ביאור נפלא על הישועה שהיתה בקריעת ים סוף, על פי האמור בשירת הים 'נחית בחסדך עם זו גאלת' (שמות טו ג): המלה 'נחית' תתפרש מלשון ירידה למקום נחות, רמז לכך שהקדוש ברוך הוא כביכול הוריד את עצמו ממדרגתו העליונה כדי להתקרב אל עם ישראל.

התוספת לדברים הביא בשם מחותנו הרב הקדוש רבי אברהם המלאך זי"ע"א, על האמור במתן תורה 'ירד ה' על הר סיני' (שמות ט) כי המלים 'ירד ה' מנגנות בטעמים המכונים 'דרגא אביר', מלים בשפה הארמית שמשמעותן 'מדרגה שבורה'. רמז למאמר חכמינו ז"ל (בבמות טג) כי לעתים על האדם לרדת ממעמדו ולשאת אשה ממדרגה פחותה לו.

כך, להבדיל, כביכול ירד הקדוש ברוך הוא מדרגתו הנשגבה כדי להתחבר לעם ישראל, שכן מעמד הר סיני היה מעין נישואין של הבורא יתברך עם עמו ישראל, כפי שדרשו חכמינו ז"ל בגמרא (תענית כו:): על הפסוק (שיה"ש ג יא) 'ביום חתונתו' ואמרו כי זהו מתן תורה.

היתה זו ירידה כביכול מן המדרגה העליונה של האין סוף אל עולם של גבול וצמצום, ונתגלה ה' יתברך פנים בפנים לעמו ישראל, מתוך צמצום עצום של ההארה האלקית הבלתי נתפסת.

כך גם כאמור פרש הרב הקדוש מקוונ'ניץ את הפסוק 'נחית בחסדך עם זו גאלת', בלשון ירידה, כביכול ירד הקדוש ברוך הוא ירד מדרגתו העליונה לעולם הזה, מתוך רחמינו על ישראל בשפל מצבם, כדי להוציאם מגלות מצרים ולהוליך אותם אל הר סיני, שם נתן להם את התורה הקדושה.

עבת קודש

אלימך וכל הפעולות שעשו להעירו לא הועילו מאומה.

נבוכים ואובדי עצות קמו החסידים ונסעו להרב הקדוש רבי אברהם משה מפשעוואריסק זי"ע לשאול את פיו כדת מה לעשות, ויעץ להם שיביאו בן אדם מנגש חוטא ומחלל שבת ויבקשו ממנו לגעת בידו הקדושה של הרבי. כששבו מנסיעתם עשו כעצתו, והי, אך נגע המחלל שבת בידו של הרבי ומיד נתעורר מדבקותו העילאית.

מסופר שפעם שהה המגיד הקדוש רבי מרדכי מטשרנוביל זי"ע אצל נכד אחותו הרב הקדוש רבי ישראל מרוזין זי"ע.

בתפילת מוסף כיבד הצדיק מרוזין את דודו המגיד מטשרנוביל להתפלל מוסף לפני התבה. כידוע, דרכו של הרבי מרוזין היתה להתפלל בחדר הצמוד לבית מדרשו, ורק תענות מיוחדות היה יוצא מחדרו להתפלל עם הצבור.

כשעמדו להתחיל באמירת קדושת 'כתר' יצא הרבי מחדרו, העמיד עצמו נגד פני המגיד מטשרנוביל, והביט על פני קדשו בשעת אמירת 'כתר'.

לאחר התפילה נגש אל המגיד מטשרנוביל ואמר: "מלאכים אומרים 'כתר', שרפים אומרים 'כתר', אבל אנחנו אמרנו היום 'כתר' באופן אחר לגמרי..."

משרתיו שואלים: איה? אודות חשיבותה של תפילת 'כתר' ספר הרב הקדוש רבי פינחס מנחם מגור זי"ע בעל 'פני מנחם' לקח מופלא ממה שארע עמו בילדותו: "ילד הייתי, והבל פי ללא חטא, והגני עומד בחפלה בבית המדרש בבור, בסמיכות לאבי הקדוש בעל האמרי אמת' מגור זי"ע.

היה זה באחד החגים, התפילה היתה ארוכה, וגם הדיקה היה גדול.

מכיון שכך, בשעה שעמדו הצבור בקדושת 'כתר' רמזתי לאחד מחברי שעמד לצד וחייתי באמצע התפלה.

אבי היה עסוק בתפילתו ולא ראה זאת, וכנראה שנודע לו זאת מאחד האנשים שהתמנו להשגיח על הילדים בבית המדרש.

לאחר התפילה שאלני אבי: הידעת מדוע בשחרית אומרים 'קדושה' ובמוסף אומרים 'כתר'?

לאחר מכן קרא לחברי הבחור בונם לוקווער "ה"ך שהיה ידידי ומדריכי על פי הוראתו, והראה לו קטע במדרש.

כעבור כמה ימים הראה לי בונם לפני לימודנו את דברי המדרש, בו נאמר שהמלאך הממנה על התפילות נוטל כל התפילות שהתפללו בכל הכנסיות כלן ועושה אותן עטרות ונותן לראשו של הקדוש ברוך הוא.

ומכל תפילה שישאר מתפללים נהיה כתר לבוא, מתפילה זכה נוצרים אבנים מאירות ויפות מאד כיהלומים, ומתפלה פשוטה האבן פחות מאירה, אבל כולן משבצות בכתל.

והוסיף ואמר לי: 'לפני כמה ימים, כשהמלאך הביא את הכתר היה בו חלל ריק, ושאל הקדוש ברוך הוא מדוע חסרה כאן אבן?'

אמר המלאך: הילד פינחס מנחם לא אמר 'כתר'...

"בשמעי כך התביישתי מאד ובכיתי, ומני אז לא חסרתני מעולם אמירת כתר כראוי".

סיפור זה נשמע מפיו הקדוש בדברו ליילי חמד ממעלת התפלה, ולאחר שסיים לספר פנה אליהם ועודדם בחיבה:

"מהבל פה של ילד שאין בו חטא נבראות האבנים היקרות ביותר!

תפילתכם מאירה בשמים, ועליכם ועל חייכם היא בודאי משפיעה לטוב, ויתכן שהיא מסייעת להעלות גם את שאר התפילות, שהרי כל ישראל ערבים זה בזה (שבועות לו), ומועילה שיאירו גם האבנים שנבראו מתפילתם של הגדולים, והיו כל אבני הכתר מאירים במדה שוה".

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחלה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות
מרבני בית המדרש להוראה היינות "באר ישראל"
בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

אם סעודת החלב בשבועות טעונה פת

ונשמע'. ולפי המבואר בספר מנהגים של מהר"ם מרוטנבורג, אין צריכים דווקא לאכול חלב ודבש, רק כל המאכלים המתוקים יש בהם רמז לערבותם של ישראל בשעת מעמד הר סיני.

בספר הכל בו (סימן נב) כתב טעם נוסף שהוא מצד התורה שהיא ערבה על לומדיה כחלב ודבש, וזה לשונו: 'גם נהגו לאכול דבש וחלב בחג שבועות מפני התורה שנמשלה לדבש וחלב כמו שכתוב דבש וחלב תחת לשונך'. וכן כתב באורחות חיים (ח"א תפלות הפסח ושאר המועדות אות יב): 'נהגו לאכול דבש וחלב ביום ראשון מפני שנמשלה תורה לדבש וחלב כמו שנאמר דבש וחלב תחת לשונך'. ולמבואר בדברי הכל בו והארחות חיים המנהג אינו רק על חלב אלא גם על דבש.

ועיקר המנהג הוזכר גם בספר מנהגי מהרי"ל אבי מנהגי אשכנז (הלכות חלה אות ז) שכתב דרך העולם שעושין פלאדין גדול וקורין לו סיני, ופלאדין הוא פשטידא ממולאת בגניבה. וכן העיד בספר לקט ישר (ח"א עמ' 103) על רבו בעל תרומת הדשן שהקפיד לאכול בחג השבועות פלאדין ודג בחמאה.

בספר פירושים ופסקים לרבינו אביגדור (מן הראשונים, עמ' תעה) נתן רמז למנהג במה שנאמר (במדבר כח כו) 'וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם' שסיום הפסוק הוא ראשי תיבות 'חלב' לאכול בשבועותיכם. וכן כתב בספר המנהגים (חודש סיון, הגהות הנהגים סי"ק מט) וסיים שם להזכיר שצריכים גם לאכול בשר, שהרי אין שמחה בלא בשר. ולמבואר בדבריהם נהגו באכילת חלב ולא הוזכר שאלו גם דבש.

בספר דגל יהודה (הגר"י קמינר לשיבוט) ימיא בשם רבינו החידושי הרי"ם הנה בזה"ק (פ' וישלח קע ב) איתא דכל יום ויום משם"ה ימיא שיש בשנה מכון כנגד לאו מיוחד משם"ה לאוין שבתורה ותשעה באב הוא כנגד גיד הנשה ע"ש, אם כן נראה לומר מדסמך בפר' משפטים (שמות כג ט) 'ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך לא

המשך בעמ' ג'

נוהגים ישראל בחג השבועות לאכול מאכלי חלב, וכפי שכתב מהר"א (סימן תצד ג') שנהגו לאכול גם מאכלי חלב, וכתב הטעם שהם כמו השני תבשילים זרוע וביצה שמניחים בקערת ליל הסדר, זרוע וזכר לפסח וביצה זכר לחגיגה, כן יש נוהגים לאכול משני לחמים זכר לשני הלחם שהיו מקרבים בשבועות, ולכן אוכלים מאכל חלב ואח"כ מאכל בשר, כי מאחר שאין לאכול מלחם שנאכלו עימו מאכלי חלב בשעה שאוכלים מאכלי בשר, צריכים להביא עמהם שני לחמים, על השלחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זיכרון לשני הלחם שהיו מקריבין ביום הבכורים.

ולפי זה יש לשאול על מנהגנו לאכול מאכלי חלב בלא נטילת ידיים ובלא פת, מאחר שהעניין הוא לעשות זכר לשני הלחם שהיו מקריבים, מדוע אין נוהגים להקפיד לאכול פת גם בסעודת החלב, כדי שיהיו בפועל שני לחמים - אחד לחלב ואחד לבשר?
תשובה:

מנהג אכילת מאכלי חלב בחג השבועות

מנהג זה של אכילת מאכלי חלב בחג שבועות הוא מנהג קדום בישראל, והמנהג כבר הוזכר בראשונים והם כתבו לו טעמים נוספים.

בספר מנהגים דבי מהר"ם מרוטנבורג (עמ' ל, שבועות) כתב: 'נהגו לאכול בו כל מיני מאכלים מתוקים, כגון דבש וחלב משום 'דבש וחלב תחת לשונך' (שיר השירים ד יא), ונדרש על מתן תורה'.

ונראה כוונתו למדרש תנחומא (כ"י תשא ס"ו ט): 'נפת תטופנה שפתותיך כלה, דבש וחלב תחת לשונך'. 'אימת', בשעה שאת עסוקה בתורה, דבר אחר, דבש וחלב תחת לשונך, בשעה שעמדת לפני הר סיני, ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, באותה שעה אמר להם הקדוש ברוך הוא דבש וחלב תחת לשונך'. והיינו שהיו בני ישראל ערבים ומתוקים כדבש בחלב המעורבים זה בזה בשעה שעמדו לפני הר סיני ואמרו 'נעשה

לנשיאת כפיים ועבר ולא נשא כפיו, ביטל מצוות עשה. אך אם קראו לו כשהיה בחוץ, אינו חייב'.

שיר המעלות אחר ברכו

הגעתי באיחור לתפילת מעריב, וכשנכנסתי לבית הכנסת כבר עמד החזן באמירת 'ברכו', ועניתי עמו יחד עם הציבור. האם לאחר שעניתי 'ברכו' רשאי אני עדיין לומר את 'שיר המעלות', או 'לשם יחוד' או נוסח 'הי רצון כשם שזיכיתני?'

ת. לאחר אמירת 'ברכו' נחשב שכבר התחיל ברכות קריאת שמע ודינו כאמצע הפרק⁵. אם לא הספיק לומר שיר המעלות או והוא רחום קודם ברכו, ישלים אמירתם לאחר התפילה⁶.

המשך בעמ' ב'

1 'ברכו'. ובמשנ"ב (שם סק"ה) כתב עוד שבין קדיש לברכו' דינו כבין הפרקים, ולאחר 'ברכו' אפילו שלא התחיל עדיין ברכת 'יצור אור' דינו כאמצע הפרק. אולם כתב (סק"ה) שכל זה דוקא באופן שכבר גמר ברכת 'ישתבח' ועומד להתחיל ברכת יוצר אור, אבל אם הוא עוסק עדיין בפסוקי דמורה, ורוצה להתפלל כסדר ולא לדלג הפסוקי דמורה ולפתוח בברכת יוצר, ושמע קדיש וברכו', אין דינו בזה כאמצע הפרק, ויכול להניח טלית ותפילין ולברך עליהם. וכתב במשנה ברורה (סימן רלו סק"א) דאין לחלק בין שחרית לערבית, ולפי"ז צריך לזיזר מאד שלא לספר אחר ברכו דעריבת אפילו קודם שהתחיל לברך הברכה ראשונה אם דעתו להתפלל או מעריב עם הצבור ובעו"ה הרבה אנשים נכשלין בזה.

2 כ"כ בספר לקח הקמח החדש (סי' נד סק"ה)

נשיאת כפיים אחר שכבר נשא כפיו

זכיתי להיות חלק משבט הכהונה ולברך את עם ישראל בברכת כהנים באהבה. כמה פעמים קרה שכאשר יצאתי מתפילת שחרית במניין שבו התפללתי, קראו לי להיכנס למניין אחר כדי לישא שם את כפי. רציתי לברר האם יש לי חוב לעשות כן? והאם ביום שלא נשאתי את כפי במניין שבו התפללתי [היות שהייתי באמצע תפילת שמונה עשרה] יש לי יותר חוב?

ת. כהן שנשא כפיו באותו יום, מעיקר הדין אינו חייב שוב לישא את כפיו. ומכל מקום ראוי להשתדל ולברך שנית, כיון שיש הסוברים שיש עליו חוב מדרבנן³. ביום שבו לא נשא כפיו בשחרית, אם היה בתוך בית הכנסת וקראו לו

4 בשו"ע (או"ח סי' קכח ס"א): 'כל כהן שאין בו אחד מהדברים המעכבים אם אינו עולה לדוכן אף על פי שביטל מצות עשה אחת, הרי זה כעובר בג' עשה אם היה בבית הכנסת כשקורא כהנים, או אם אמרו לו לעלות, או ליטול ידיו'. וכתב במשנה ברורה (סק"ה) שאף מה שכתב השו"ע 'או אם אמרו לו לעלות' הוא המשך של מה שכתב לפני כן 'אם היה בבית הכנסת'. והיינו, שרק כאשר הכהן נמצא בבית הכנסת הוא מחויב לעלות לדוכן אם אמרו לו לעלות, אבל אם עמד בחוץ וקראו לו לעלות אין עליו חוב ליכנס ולישא את כפיו, ומקורו מדברי הר"ן (מגילה סו: מ"ד).

5 כתב מהר"א (סי' נד ס"ד) שמי שהביאו לו טלית או תפילין בין ישתבח לקדיש יכול להפסיק ולברך עליהם, אבל בין קדיש לברכו' לא יפסיק, וכל שכן שלא יפסיק לאחר שאמר השליח ציבור

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

תפילה כנגד חלון

המקום בו אני עומד בבית הכנסת הוא מול חלון ומהזכוכית נשקפת דמות האדם העומד מולו כעין מראה, האם יש איסור להתפלל כנגדו?

ת. אסור להתפלל כנגד מראה, מפני שנראה כמשתחוה לבבואה שלו¹. וכנגד חלון אטום שבליה נראה כעין מראה, אף שבבואתו משתקפת דרך זכוכית החלון, יכול להתפלל, אך אם יש וילון, עדיף להסיט את הוילון, כדי שלא יתפלל מול הזכוכית המשתקפת².

שאין זה חוב מהדין.

3 בשו"ע (שם ס"א) 'אם עלה פעם אחת ביום, שוב אינו עובר אפילו אמרו לו עלה'. ולכן מעיקר הדין אינו חייב לישא שוב את כפיו, ובפרט אם הוא ממנה לדרכו. אמנם כאשר הוא יכול, ראוי שישא כפיו שוב, לפי שהפני מגדים (שם ס"א סק"א) כתב שמדרבנן חייב לישא את כפיו אף שכבר נשא באותו יום. וראה בברכי יוסף (שיורי בריה סק"ה) שהביא את דעת המאירי (רי"ה ח"ג) שכהן שחזור ונושא כפיו מקיים בזה מצות עשה מהתורה, אלא שאינו חייב בזה. והרי זה כמצוות ציצית שאינו חייב מהתורה להתעטף בבגד בעל ד' כנפות, אך אם לובש בגד כזה יש עליו מצוה מהתורה להטיל בו ציצית, והוא הדין הכא שאינו חייב לברך יותר מפעם אחת ביום, אך אם מוסיף ומברך מקיים מצות עשה מהתורה.

1 כ"כ הרדב"ז (סי' קק) שירי כנה"ג (הב"י אות ט') חס"ל (אות ח) וכף החיים (פלא"י סי' יא אות כט), שאסור להתפלל כנגד המראה אפילו אם עיניו עצומות, שלא יאמרו שמשתחוה לבבואה שלו.

2 בספר ארחות רבינו (ח"א עמ' נ) כתב בשם הגר"י קנייבסקי לאסור בזה, אולם בשו"ת שבת הלוי (ח"ט סי' כא) לימד זכות על התפילה שמתפללים כנגד ה'שויית' שלפני הש"ץ שנעשה כמו מראה, שמכיון שלא נעשה לשם מראה לראות צורתו, אלא לשם קדושת 'שויית', אין חשש שמתפלל לבבואה שלו. וכן בספר ילקוט יוסף (קריאת התורה עמוד רכח) כתב כי האיסור דוקא כנגד מראה, אבל בזכוכית אין הוא נראה כל כך כמשתחוה לבבואה שלו. והביא שאבני הגרע"ל היה נוהג לכתחילה להסיט את הוילון כנגד החלון, כדי שלא להתפלל כנגד הבבואה שלו, ואולם אמר

ברית ספלים וקערות בשבת לנטילת ידיים

רובי ושימי שימשו כמדריכים בשיבה קטנה. לקראת שבת פרשת אמור החליטה הנהלת המוסדות להוציא את כל בחורי החמד לשבת התאחדות, אי שם בכפר נוער בצפון הארץ. 'קבלת שבת' חגיגית, בשדה המשקיף אל הים, תוכננה לשעה לפני כניסת השבת. אולם כסמוך לזמן זה, הגיע למתחם מנהל הפנימייה שמתגורר במושב אחר באזור. "שכחתי לומר לכם שיש לנו קערות ונטלות עבור 'נעגעל וואסער' בחדר הציוד שלי בית המדרש. שימו לב שחלק מהקערות ומהספלים סדוקים. יש להם שימושים אחרים ולכן איננו זורקים אותם, אבל תגידו לבחורים שלנטילת ידיים יקחו לעצמם רק ספלים וקערות שאינם סדוקים, כדי שהחדרים לא יוצפו במים". רובי ושימי הודו לו, אך הבינו שאם יודיעו לבחורים שעליהם לברור כעת ספלים וקערות לעצמם, תתאחר השעה ולא יספיקו לקיים את קבלת השבת במועדה המתוכנן. לכן מיהרו להתקשר ולשאול האם יהיה מותר להכין את הספלים והקערות בליל שבת אחרי הסעודה? כך יוכלו להשאיר אור בחדר הציוד, ולסדר את העניין במהלך ההתארגנות לשינה.

ת. הקערות והספלים הסדוקים אינם נחשבים

שברי כלים ואינם מוקצה⁷, אולם כיון שאין להם כעת שימוש הם מוגדרים כ'פסולת'. לכן מותר לברור מתוך התערובת רק את הקערות והספלים השלמים וכבורר אוכל מתוך פסולת⁸.

שימוש בכספי צדקה שברשותו שנשתקע בדרך

יצחק ואברהם, שני בחורי ישיבה, נסעו למירון בל"ג בעומר. הם נסעו בדרכים שונות, ובחזור מצאו את עצמם בנהריה. הם היו רעבים מאוד אך לא היה להם כסף כלל, רק שטר של עשרים שקלים שמישהו נתן להם כדי שיעבירו לצדקה. האם מותר להם לקחת את הכסף בהלוואה ולקנות בו אוכל, או שאין להם רשות לגעת בו ויש לחשוש שישכחו להחזיר וכדומה?

ת. מותר להם להשתמש בכסף לכתחילה ולא להחזירו. אמנם יש אומרים שמידת חסידות להחזיר גם באופן זה¹⁰.

לשנות נדר צדקה לעני אחר

גבאי צדקה בא להתרים אותי לבני הקהילה, אמרתי לו שאני עומד לפני עסקה גדולה, אם היא תצליח ותצא לפועל בעזרת ה', אתן לו עשרה אחוזים מהעיסקה לצדקה. כעת ב"ה סגרתי את העסקה ואני אכן מעוניין לתת

מעשר לצדקה, אבל קרוב משפחה שלי נקלע למצוקה כלכלית וברצוני לעזור לו. האם אני חייב לתת את המעשר דווקא לאותו גבאי צדקה או שאפשר לשנות ולתת לעני השני?

ת. נחלקו הראשונים אם הנודר לעני יכול לשנות לעני אחר¹¹, באופן זה שאמר כן לגבאי הצדקה ולא לעני מבורר יכול לשנות ולתת לעני הקרוב¹².

קבע את המזוזה בטעות בצד שמאל

קבעתי את המזוזה בצד שמאל ולא בצד ימין, האם אני צריך לחזור ולברך שוב על קביעת מזוזה כאשר אני מעביר את המזוזה לצד ימין או שאין לחזור ולברך?

ת. יש לברך שוב כאשר קובע את המזוזה במקום הנכון¹³.

שם הוי"ה בקובץ ממוחשב

אני עובד בתמלול שיעורי תורה. במהלך עבודתי טעיתי בהקלדה, ובלי להתכוון הופיע לי על המסך שם הוי"ה ככתבו. האם מותר למחוק אותו? או שעדיף לצאת מהקובץ בלי לשמור את השינויים שביצעתי בו?

ת. דעת הפוסקים להקל בכתיבה אלקטרונית על גבי מסך מחשב¹⁴.

שאינם מבוררים כל"ע אין צד זכיה ומדין קיום הנדר יוצא כל"ע. וכ"כ במזנה אפרים (הלכות צדקה סי' י).
13 בשלחן ערוך (יוה"ד דעה סי' רפ"ט סי' ב) פסק שצריך לקבוע את המזוזה בימין הכניסה לבית, ואם קבעה משמאל פסולה. ומאחר וקביעת המזוזה בצד שמאל של הכניסה לבית פסולה גם בדיעבד, עתה כשחזרו לקובעה בצד הנכון יש לחזור ולברך. כן כתבו הדעת קדושים (סי' רפ"ט סי' ב) והקצור שלחן ערוך (סי' י"א סי' א) והערוך השלחן (סי' רפ"ט סי' ב). וכן הוא בשו"ת פרי השדה (ח"ג סי' קלא) ובשו"ת נטעיה של שמחה (סו"ס סח). וכ"כ בשו"ת משיב הלכה ח"א (הגה"מ לוריא סי' טו) שצריך לחזור ולברך כשלא נזכר מיד. וכ"כ הגר"ש וואנר (ש"ס הל"ג ח"ב סי' כח), והביא דברי החיי אדם (כלל טו אות יז) שכתב, שלא יברך בשנית, וכתב שבריו צע"ג, ושוב הביא שמע שדברי החיי אדם הם טעות הדפוס.

14 אסור למחוק אפילו אות אחת משבעה שמות שאינם נמחקים, וכל המחוק אפילו אות אחת משבעה שמות ולא לוקה וכמבואר ברמב"ם (הלכות יסודי התורה פ"ו ה"ב) ובשו"ע (י"ד סי' רע"ו סי' ט). אמנם לגבי שם שנכתב בטעות בהקלפת מחשב, כתבו הפוסקים שאפשר להקל משני טעמים: א. כיון שאין תשם כתוב בכתיבה ממש אלא בצורה אלקטרונית. וראה בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' שכ"ו) שכן שאם יסתלק דין החשמל יסתלק הכתב, אין לכתב אלקטרוני כן כתיבה ואין בו איסור מחיקת השם. ב. כיון שנכתב בטעות, וכמבואר בשו"ע (סי' פ"ט) לענין המתכוון לכתוב יהודה ולא כתב את האות דל"ת, שיתלה את הדל"ת מלמעלה. וראה בספר קול יעקב (סי' פ"ט סי' ע"ב) שכתב שהוא הדין שיכול למחוק לגמרי כיון שלא כתבו לשם קדושת השם. וראה בשו"ת חוות יאיר (סי' ע"ח) שכתב לענין מטבעות המלכות שהיה חקוק עליהם שם הוי"ה, שיכול ששמות אלו נכתבו שלא לשם קדושת השם ומותר להתיכם. וכן הביא הברכי יוסף (י"ד סי' רע"ו סי' כח) בשם מלכ"י מולכו (שו"ת כתי, סי' קל"ט). והוא הדין באופן זה שכתב את השם בטעות ולא התכוון ללל לשם קדושת השם שמוותר למחוק. וראה בתשובות והנהגות (סי' פ"ט) מה שהאר"ק עוד להתיר בזה.
15 החזון איש (כלאים סי' ט"ז סי' ט"ז סי' ט"ז) כתב וז"ל: 'והורחק ירק בעציצין כל שהן גבוהין טפח בשם מוחקין את מזה טפח מותר, הדהו ליה כפועה ב' ערוגות וביניהן תלם עמוק טפח ורחב טפח דמותר. ומיהו אי גבוהין יותר מטפח צריך שיהא

10 כן כתב הרמב"ם בפירושו המשניות (פאה פ"ה מ"ד) והתוס' (ב"ק ד"ה ישלם, חולין קל" ד"ה תנא). וכן הביאו להלכה הדרושה (סי' רנ"ג סי' א) והראשון לציון (סי' פ"ט) והערוך השולחן (סי' פ"א). אמנם דעת הגר"א בשנות אליהו (פאה סי' פ) שאין צריך להשיב אפילו מידת חסידות, כיון שהוא דומה לעני שקיבל צדקה ואחר כך העשיר שאינו צריך להחזיר. וכן כתבו במעשה רקח (סי' פ) ובחזון נחום (סי' פ) שממה שהרמב"ם לא כתב במשנה תורה שצריך להשיב מידת חסידות מוכח שחזרו בו ממנה שכתב בפירושו המשניות. וכן הביא להלכה בדרך אמונה (מתנות עניים פ"ט סי' ק"ח) שאין צריך להשיב אפילו מידת חסידות.
11 המחנה אפרים (צדקה סי' י) הביא שנחלקו מהר"ש יפה (תשובה במ"ה) והרדב"ז (ח"ד סי' קל"ו) אם לאחר שהבטיח לעני מסוים יכול לשנות וליתן לעני אחר או לא. דעת מהר"ש יפה שיכול לשנות וליתנו לעני אחר, והרדב"ז נקט שאינו יכול לשנות וליתנו לעני אחר. ושו"ת המחלוקת היא האם גם בצדקה לעניים אמרין 'אמרתו לגבוה כמסירתו להדיוט' או לא, ומצדד המחנה אפרים שיכול לשנות. גם הקצות החושן (סי' ר"ב סי' ד) הביא שהראשונים נחלקו בדין זה, דעת התוספות (ערי"ב ד"ה ע"ד) בשם רבינו ברוך שצדקה ע"ד שלא באה לידיו של הגבאי אפשר לשנותה למצוה אחרת, ואם כן הוא הדין שיכול לשנות וליתנו לעני אחר, ובהנהגות מיימוניות (זכיה ומתנה פ"א אות ד) כתב שאינו יכול לשנות לעני לפי שאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. וכתב שצדקה רוב הפוסקים דלא כהנהגות מיימוניות ויכול לשנות מעני לעני. ובשו"ת פרי יצחק (סי' נ"ג) כתב שאפילו לדעת הסבורים שמדין נדר יצא נדר יד נדרו כשנתן לעני אחר, מכל מקום יש בו משום מחוסר אמנה.
12 בשו"ת חשב האפוד (ח"ב סי' ט"ז סי' ט"ז) כתב הנ"ס שנדר ש"ך צדקה לקופת רבי מאיר בעל הנס והיה בדעתו לחלק בין הכוללים השונים, ועתה טוענת אשתו שיש להם קרובים עניים בא"י ויש ליתן להם, אמנם סתם צדקות רמב"ם"ן הוא לכוללים ולא ליחידים, אך מ"מ כיון שלא פירש לאיזה כולל הר"י כעניים שאינם ידועים שמוותר לשנות ופרט לדבר מצוה שהוא לקרובים עניים. וראה בספר צדקה ומשפט (הגה"י בליא פ"ט הערה ד) שהביא לדברי המהרי"ט (סי' כ"ב) במי שנדר צדקה ליתומות אם יכול לשנות וליתן ליתומים ותלמידי חכמים, שמשמע מדבריו שבעניים

שאינו להם כסף כעת מותר להם ליטול מהצדקה ואינם צריכים להחזיר. אולם בערוך השולחן (י"ד סי' רנ"ג סי' א) הביא משו"ת חוט המשולש (ח"א סי' פ"א סי' י) שכתב שהגר"א אמר לו בפשיטות שבעל הבית העובר ממקום למקום וכלו לו מעותיו בדרך מחויב ללוות מעות, ולפי שאם מוצא מי שילוח לו אינו נקרא עני באותה שעה, ורק במי שאין לו ממי ללוות אמרו שיכול ליטול מהצדקה ואינו צריך להשיב. וכן יש לציון שכל זה הוא רק כשיש ברשותם כסף לצדקה סתם, אולם אם נתן הצדקה הגר"א את הצדקה עבור קופה מסוימת או עבור עני עיר מסוימת נראה שאסור להם ליטול מעות אלו. והנה לפי הגר"א שסובר שבע"ה"ה העובר ממקום למקום חייב ללוות ולאכול, ורק באופן שאינו מוצא ממי ללוות התירו לו ליטול מהצדקה ואינו צריך להשיב, לכאורה לפי זה יש להבין מדוע כשאין לו ממי ללוות התירו לו ליטול מהצדקה, ולא חייבוהו ללוות מהצדקה ולהחזיר כשיבא לביתו. ובאמת בחבל יוסף כתב שכל מי שאינו חייב לשלם כשיגיע לביתו, הוא רק באופן שמדובר בממון שאין לו תובעים וכלקט שכחה ופאה, שאז אומרים שכל שנטל בהיתר אינו חייב לשלם, אבל בממון של צדקה שמופקד אצל הגבאי והוא ממון שיש לו תובעים מחויב ליטול בדרך הלוואה. ומכל מקום כתב בדרך אמונה (מתנות עניים פ"ט ציון ההלכה אות קע"ג), שגבאי שאם אין הגבאי רשאי להלוות לו ממון מהכסף שבידו, רשאי ליטול בתורת צדקה. וראה בצדקה ומשפט (פ"י הערה כ"ב) שלדעת הסמ"ע (ח"מ סי' רצ"ב סי' כ"ו) אפשר שגם אם יש לו אפשרות ללוות אינו חייב בכך, ויכול ליטול מן הצדקה כיון שיש לו דין עני באותה שעה, שבשלחן ערוך (סי' פ"ט) כתב, שמי שהופקד אצלו מעות עבור פדיון שבויים ובאו עליו אנשים לשובות, אם לא היה מצוי אצלו ממון אחר לפדות את עצמו, ופדה עצמו באותם מעות פטור. וכתב הסמ"ע שהשו"ע דקדק וכתב שלא היה מצוי אצלו שם ממון אחר, כי גם אם היה לו מעות בביתו ובמקומות אחרים, היות ואינם אצלו במקום שבאו עליו האנשים, מותר לו לפדות עצמו ולא יצטרך להחזיר כשיבאו לביתו, ודימה דין זה לבעל הבית ההולך ממקום למקום ואין לו מה לאכול, שמוותר לו ליטול מהצדקה ואינו צריך לשלם כשיחזור. ומבואר שאף באופן זה שיכול ליטול את המעות שהופקדו אצלו לפדיון שבויים בתורת הלוואה, מכל מקום כיון שאין מעותיו מצויים אצלו, יש לו דין עני באותה שעה.

8 אף שעיקר השימוש בקערה והספל הוא בשביל נטילת ידיים למחרת בבוקר, אין זה בכרייה שלא כסמוך לאכילה, כיון שנוהגים להניח את הקערה והספל כבר לפני השניה כדי שלא להניח גלגלים על הארץ ללא נטילת ידיים, וכן מפני שבעצם הכנת המים יש סגולה לשימירה וריאת שמים, וממילא נמצא שהשימוש בקערה ובספל מתחיל כבר כעשוי. וכי אם יש בחורים שאינם מקפידים בביתם להניח את המים לנטילה ליד המיטה קודם השינה, באופן זה מותר להם להכין לעצמם קערה וספל מים, כי כעת אינם רוצים לחוש אי ניעימות מחבריהם ולכן מכינים את המים לנטילה מראש, ונמצא שעיקר השימוש שלהם הוא מיד.
9 שו"ע (י"ד סי' ע"ד) 'בעל הבית ההולך ממקום למקום וכלו מעותיו בדרך ואין לו מה יאכל, יטול צדקה, וכשיחזיר לביתו אינו חייב לשלם, הדהו לי כעני והעשיר דאינו חייב לשלם'. ולפיכך גם אם יש להעשיר כסף בישיבה ובתים נחשבים עניים בדרך כלל (בשנה מבחור ישיבה רגל שידו כעני כיון שאין לו שום מקור הכנסה), כיון

על פי שלא יהיה בשר ויין, כי אין הענין אלא לענג עצמו אבל לענג שיצטרע. מבואר בדבריו שאין צריך להקפיד שיאכל בשר ויין אלא יאכל כל מיני מאכלים מתוקים וערבים.

אמנם בדרכי תשובה (סימן פט ס"ק יט) הביא גם שיש שנהגו שלא להקפיד על אכילת בשר כלל בחג השבועות, אך כתב להשיג על מנהג זה שמצד מצוות שומרת יום טוב יש להקפיד על אכילת בשר בחג, וזה לשונו: 'והנה שמעתי רבים נוהגין שאוכלין בחג השבועות סעודה אחת מאכלי חלב ואין אוכלין בשר כלל ביום הזה, וגם למנהג הזה אין מקום בדברי הפוסקים, ולפענ"ד דמלבד המשמעות מדברי הש"ס (חולין סוף פרק אותו ואת בנו) שהביא התורת חיים דמשמע מדברי הש"ס דיום עצרת הוא יום טבוח ואכילת בשר אצל כל אדם, הנה לא גרע משאר יום טוב המחויב לאכול בשר וכמ"ש ביד אפרים (לעיל ריש ס"א) והביא ראה' מדברי הש"ס (ביצה ב) דאם לא ישחוט אתי לממנע משמחת יום טוב, והביא מדברי התוס' (כתובות ה) שכתבו דבד' פרקים בשנה היו רגילין להרבות בהמות עיין שם.

הן אמת כי בשאגת אריה (סי' טו) העלה דאף דשמחת יום טוב בזמן הזה הוא מהתורה מ"מ לא הוי החיוב לאכול בשר דוקא, רק לעשות השמחה כראוי לו ובמה נהנה ממנו, עיין שם באריכות, וא"כ יש לומר דאם נהנה יותר ממאכלי חלב יכול לאכול מאכלי חלב, ועיין במגן אברהם (סי' תרצו ס"ק טו) שכתב להדיא דביו"ט אף על גב דכתיב ביה שמחה מ"מ אין חיוב לאכול בשר רק בזמן שבהמ"ק קיים עיין שם, אמנם הנה מבואר ביש"ש (פי"ב דביצה) שכתב ז"ל כי פשיטא דאין שמחה אלא בבשר, היא שמחת יום טוב הוא הסעודה ולא נקרא סעודה להיות בו לב טוב ושמוח בלי אכילת בשר, אלא שבזמן שבהמ"ק קיים הוי אוכלין בשר שלמים וכו', ועיין במגן אברהם (סי' תקט"ז ס"ק ג) שכתב בעצמו בשם הרמב"ם דהוי מצוה לאכול בשר ביום טוב עיין שם, ודברי המגן אברהם אין סותרין זה את זה, דלא הוי מצוה חיובית רק מצוה לכתחילה, וזכרתי קודם שכתבתי כי הוינא טלילא ששמעתי מפי אדמו"ר הגאון הקדוש שרמב"ג מצאנו זצלה"ה בעל תשובות דברי חיים שאמר שאין דברי השאגת מוכרחין אלא שצריך לאכול ביום טוב בשר בהמה דוקא.

רבי משה שטרנבוך במועדים וזמנים (ח"ו סי' קיד) גם כן הקשה, שהרי יש חיוב ביום טוב בב' סעודות בפת ובשר, דמשום הכי אם שחח יעלה ויבוא חוזר, ויאתר בראש"ש (ברכות פ"ג סי' כג ובמעניני יום טוב שם), ששמחת יום טוב בפת הוא באופן שאוכל בשר ושותה יין בהדי דפת, אבל בפת בלא בשר ליכא שמחה, ומשמע בהדיא מדבריהם שם שגם עם הפת של הלילה אוכלים בשר לקיים מצוות שמחה.

פת חלבית בליל החג לפי טעם הרמ"א

והנה עוד יש להעיר כי ע"פ דברי הרמ"א שהסעודות כנגד שני הלחם, הרי את שני הלחם הקריבו ביום ולא בלילה, ואם כן מן האוכל לאכול את שני הלחם ביום, ואין להוכיח ממה שמניחים בקערת ליל הסדר זכר לקרבן פסח וחגיגה והרי אין מקריבים קרבן פסח וחגיגה בלילה, כי הגם שאין מקריבים בלילה הרי הם נאכלים בכל עת.

רק שיש להעיר כי לכאורה עיקר טעם הרמ"א שייך באופן שהדבר מודגש שזמן קצר אוכלים שני לחמים, אך כאשר אוכלים לחם אחד בלילה ולחם אחד ביום, אין בזה כל כך זכר וסימן לשני הלחם, שהרי לעולם אוכלים שני לחמים אחד בלילה ואחד ביום.

ואין לדחוק שיעקר הזכר לשני הלחם אינו מצד מה שאוכלים משני לחמים שהרי בסעודות רבות אוכלים יותר מכיר אחד, ואין בזה זכר לשני הלחם, ודווקא מה שאוכלים שני סוגי לחמים אחד חלבי ואחד בשרי אז הדבר ניכר ויש בזה זכר לשני הלחם, ואם כן הוא יכול להתקיים גם במה שבליילה אוכלים סוג חלבי ובבוקר סוג בשרי. אך זהו דוחק גדול לומר כן כי כיון שהם ב' סעודות נפרדות לגמרי לא ניכר שיש בזה רמז לכפילות של שני הלחם.

ועוד שהרי הרמ"א כלל לא הזכיר ששני הלחמים אחד חלבי ואחד בשרי והם שונים זה מזה, אלא מצד עצם מה שאחרי שאכלו עם הלחם הראשון דברי חלב שוב צריכים להביא לחם אחר, אבל עצם הלחם הראשון הוא ממש כמו הלחם השני, ואם כן כל הרמז הוא רק מצד שאוכלים שני לחמים בסעודה אחת, אבל אם הם שני לחמים בנתיב סעודות אין כל סימן בדבר.

תבשל גדי בחלב אמו'. מוכח דהלאו של איסור בשר בחלב הוא כנגד יום חג השבועות שנקרא בתורה חג הביכורים, לכן צריך לעשות פעולה ניכרת שאנחנו מקיימים הלאו של בשר בחלב, וע"ד שכתב האר"י ז"ל (ראה שער המצוות בהקדמה) שנכון לגלח את הראש בתער ולא במספריים, משום שכאשר מגלח בתער ומניח הפאות בכך הוא מקיים בפועל שמירת לא תעשה דלא תקיפו, משא"כ כשמגלח במספריים שמוחר לקוף גם הפאות במספריים לא ניכר בזה שמשייר הפאות ואינו מקיים הלא תעשה הנ"ל. לכן נוהגים לאכול מאכלי חלב, ונוהרים להפריד ביניהם בקינוח והדחה הכל כדין וכדת, מה שאין כן באם לא היינו אוכלים רק בשר בלבד כמו בשאר ימים טובים לא היה ניכר בפועל קיום מצות לא תעשה של בשר בחלב.

כמו שהובא בשאלה, הרמ"א נתן טעם אחר לאכילת מאכלי חלב ביום הראשון של שבועות, כזכר לשני הלחם, ולפי טעם זה כלל אין עניין לאכול מאכלי חלב, ואכילה זו היא רק הכי תמצה שהסודעים יביאו לשולחן החג שני לחמים. ועל זה יש להעיר שלפי המנהג שרק עושים קידוש חלבי, הרי אין אוכלים פת ונמצא שלא קיימו את המנהג לטעם הרמ"א.

יש נהגו לאכול מאכלי חלב בליל שבועות

הנה באמת יש שנהגו לאכול סעודה עם פת של מאכלי חלב בליל שבועות, ובסעודת היום אוכלים מאכלי בשר.

כך נהג הגר"י קנייבסקי (אורחות רבינו ח"ב עמוד צח), וכן מובא במנהגי מהר"צ הלוי (מועדים פרק טו ס"ד), ובהערות דינר'י ז"ל (שם אות ז) הביא שכן נהגו בכל הקהילות אשכנז בדור האחרון כפי שהעידו זקני הקהילות, ואמנם קודם לכן היו עושים קהילות אשכנז את הסעודה החלבית ביום שבועות, כמבואר בספר יוסף אומץ (סי' תתנד) ובספר המנהגים של קהילת וורמיישא (סי' קה). עוד הביא ששמע מהגר"ח קנייבסקי שכן נהג החזו"א כפי שקיבל בבית אביו הגאב"ד דקוסובא הג"ר שמרייהו יוסף קרליץ. ושכן נהגו אביו של הגאון דשטענביץ בעל שו"ת כוכב משיקן, הגר"י אברמסקי בעל החזון יחזקאל, והגרמ"מ אפשטיין אב"ד ור"ר סלבודקא, הגר"א קוטלר ועוד גאונים.

מצות שמחה בליל החג לאכול בשר

אמנם בדרכי תשובה (י"ד סימן פט ס"ק יט) הביא מנהג זה, וכתב להשיג שהרי הם מבטלים את מצוות שמחת החג לאכול בשר גם בליל החג, וזה לשונו:

'שמעתי שיש שאינם רוצים למנוע מלאכול ביום בשר לכבוד יום טוב, ויחכמו שבליילה אוכלין בסעודתם רק מאכלי חלב ובסעודת שחרית אוכלין רק מאכלי בשר באמרם שבזה יוצאין ידי חובה לכולי עלמא. אמנם גם מנהג זה לא יתכן לפענ"ד, דאם כי בשאגת אריה (סי' טו) מבואר שם דאין חיוב מהתורה בשמחה רק בסעודת שחרית של יום טוב, אבל בליל ראשון של יום טוב לא הוי השמחה מהתורה הן מדרבנן יש מקום להקל דעל כל פנים אין חיוב לאכול בשר דוקא ויכול לקיים סעודות הלילה לענגו ולשמח את עצמו בשאר מאכלים שנהנה מהם. אמנם הנה בשערי תשובה (סי' תקט"ז ס"ק ב) הביא מדברי המגן אברהם (סי' תקמו ס"ק ד) דגם בלילה הראשונה של יום טוב הוי החיוב בשמחה מדאורייתא עיין שם, ולפי האמורגם בלילה הוי מצוה לאכול בשר דוקא. על כן נכון לפני יותר המנהג שקבלתי מרבותי ומאבותי הקדושים נ"ע לאכול המאכלי חלב בעצרת תיכף אחר התפלה בשעת הקדושה רבא בלא פת רק בדרך סעודת ארעי, ומברכין ברכה אחרונה וממתינין בערך שעה ויותר ואוכלין סעודת שחרית בבשר ויין, ויוצאין בזה לכ"ע. רק שצריך לחצוץ את שינוי קודם הסעודה מהגבנה שבין השינים כנ"ל, וזהו המנהג המוכרח לפענ"ד ובוזה יוצא ידי חובה לכולי עלמא.' [ויש לציין שבשפת אמת (סוכה מה). כתב דאין מצוות שמחה ביום טוב היום, רק שחייב לקיים בזה היום מצות שמחה, וגם הלילות בכלל הימים אבל שמחה חזא סגי, ואין חיוב לאכול בשר גם ביום וגם בלילה, אלא סגי אם אוכל ביום עיי"ש].

אם מצות שמחה יו"ט מתקיימת בכל מאכל ערב

רבינו משה אבן מכיר בספרו 'סדר היום' בסדר חג השבועות כתב שיש לאכול מאכלי חלב ואין צריך כלל לאכול בשר וז"ל: 'ורואי להכין מטעמים מתוקין ומטעמים לחכו ביום זה, ויש נוהגין בתבשיל של חלב ונותנין דבש עליו, לקיים דבש וחלב תחת לשונך, והכל לפי מה שהוא אדם ולפי המוטעם לחכו והערב לו, ואף

איסור כלאיים באדניות

בבית יש מרפסת גדולה. קניתי לילדיי אדניות כדי שיטעו בהם פלפלים, עגבניות, שעועית וכדומה. האם כשזורעים את המינים השונים באדניות נפרדות צריך להרחיקן אחת מהשנייה, או שכיין שהם מונוחים בכלים נפרדים אין בזה איסור כלאיים?

ת. כאשר זורע כל מיני באדנית נפרדת, יש מקלים שאין צריך הרחקה בין האדניות, ויש שכתבו שגם באופן זה חייב להרחיק¹⁵. ולגבי שיעור ההרחקה ראה הערה¹⁶.

להזכיר ללווה שחייב כסף

לפני זמן רב הלוויתי סכום כסף לחברי, ועד כעת לא השיב את ההלוואה. במשך הזמן נראה הדבר כאילו נשמת החוב מלבו והוא אינו זוכר עוד את התחייבותו. האם מותר לי לפנות אליו ולהזכיר לו בעדינות על דבר החוב כדי שיפרע את אשר לויתי לו, או שמא יש בכך חשש איסור של 'לא תהיה לו כנושה', שלא לתבוע את הלווה בשעה שאין בידו לפרוע?

ת. אם יודע שיש לו כסף, מותר אף ללחוץ עליו¹⁷. ואם יודע שכעת אין ללווה, וכאשר יזכיר לו, הוא יטרח להשיג כסף ולהשיב את החוב, מותר לתבוע. אך אם יודע שאין לו ושללא יביא תועלת במה שיזכיר לו, אסור¹⁸.

ביניהן לא פחות ממדת גובהן, ודוקא באר"י ו' טפחים אבל בפחות מ' טפחים אין ערוגה ניתרת בתלם. ואם ביניהן טפח ומחצה שרי בכל ענין. וראה שם שהאר"י בכל פרטי ההרחקות בין העצמים. וכתב שם שבכל זה אין נפקא מינה בין עציץ נקוב לשאינו נקוב, אלא שבעציץ נקוב אסור מהתורה, ובאינו נקוב אסור מדרבנן. אמנם בשבט הלוי (ח"ו סי' קסו, ח"ט סי' רמג) כתב שלולא דברי החזון איש אין צריך להרחיק בין שני עצמים אפילו שהם נקובים, ולפי שאין לך היכר ללאים גדול מזה שהרי עומדים כל אחד בפני עצמו. והגר"צ פראנק כתב (הר צני זרעיה ח"א סי' כד אות ג) שבעציץ שאינו נקוב אין צריך את שיעור ההרחקה, אך בעציץ נקוב חייב להרחיק, ואם לא הרחיק עובר באיסור מהתורה. וראה בדרך אמונה (כלאים פ"ד ה"ט) שנקט לדינא כדעת החזון איש. 16 שיעור ההרחקה בין זרע קטניות יחיד לזרע ירק יחיד הוא ו' טפחים (כ-60 ס"מ לשיעור החזון איש). ובין ב' זרעי ירק שונים שיעור ההרחקה הוא טפח ומחצה (כ-15 ס"מ לשיעור החזון איש). כמבואר בחזון איש (כלאים סי' טו ס"ק ז' וס"א ס"ק ז' וס"ב) ובדרך אמונה (כלאים פ"ד ס"ק צב).

17 האיסור לתבוע ולהלחץ את הלווה שיפרע לו מפורש בתורה (שמות כב כד) 'אם כסף הלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה'. ופירש רש"י: 'לא תתבענו בחזקה, אם אתה יודע שאין לו, אל תהי דומה עליו כאלו הלויתו, אלא כאילו לא הלויתו, כלומר לא תחלימוהו. וכך נפסק להלכה בשולחן ערוך (חושן משפט סימן צ"א): אסור לנגוש את הלוה לפרוע, כשיודע שאין לו, ואפילו להראות לו, אסור, מפני שאוכל ככלם בראותו ואין ידו משנת לפרוע. ומבואר מדברי הש"ע שכתב בלשונו שיועד שאין לחברו הלווה מה לשלם, שהאיסור נאמר דוקא כאשר יודע בוודאות שללוה אין כיצד לשלם לו.

18 במקום שהוא מסתפק אם יש ללווה מצאנו מחלוקת אם יש בו איסור: בספר מנחת חינוך (מצוה טו) ובספך הקדשים (ש"ע טו) נקטו לקולא שאין בו משום איסור לא יגוש, אולם בספר פלא יועץ (ש"ע ח"א) כתב שגם אם הלווה טוען שאין לו והוא מסופק שמא אין לו, יש בזה איסור 'לא יגוש'. וראה מה שכתבנו במכתלי בית הדין (ח"א סי' ד-ה), ושמ נתבאר מה הוא שיעור המזון כדי שיהיה נחשב הדבר שאין ללווה מה לשלם, שבוודאי אין הכוונה לזרע שבעקבות החוב יאלץ לשובר תכנית חסכון, למשל, אלא דוקא למי שאין לו כסף בגד. ויותר מזה נתבאר שם, שבזמן הזה כמעט שאין מי שיהיה כולל 'אין לו לשלם', וזאת ע"פ המבואר בדיני סידור בעל חוב שמשאירים לו כדי צרכיו המינימליים, ובשולחן ערוך הרב (הכלת הלווה סי' ק"ג) כתב שכאשר יש ללווה לפרוע אין מדין סידור משאירים בידו, ואין המלוה עובר על 'לא תהיה לו כנושה'. ומשמע שהטעם הוא מאחר ודין הסידור הוא משל המלוה, וממילא אין איסור במצב כזה. ולכן בחובות ודגלים' של כמה אלפי שקלים, לכולי עלמא אין כל מניעה לבוא ולגבות ולדחוק את הלווה לשלם. רק כשהחוב מגיע למאות אלפי שקלים שאז סביר להניח שאם הלווה חי בדירה שכורה, ומחירם של הריטיו הנדל הכסף שלו מבוטא יד' שניה' ודאי לא עומד כנגד הסכום הגדול שאותו הוא חייב, אז יש לחשש לאיסור של 'לא תהיה לו כנושה' לדעת הפלא יועץ' שגם בחשש אם יש לו אסור לדחוק.

לכן נראה שגם אלו שנהגו לאכול את הארוחה החלבית לבילי החג, לא הייתה כוונתם כדי לקיים בכך את טעם הרמ"א. אלא רק כדי להבדיל כהוגן בין הסעודות של החלבי והבשרי וכמו שהזכירו הפוסקים מחשש התקלות שיכול לצאת מהדבר.

לטעם הרמ"א אכן יש לאכול מאכלי חלב ופת

בספר אור לציון (תשובות ח"ג פ"ח הערה יא) אכן כתב שעדיף שגם סעודת החלב תהיה עם פת גמורה דוגמת שני הלחם שהיו לחם ולא עוגות ולקיים בכך את טעם הרמ"א. עוד הוסיף, שהרי כשאוכל מיני מזונות ואחר זמן מה רוצה לאכול סעודת פת, כבר אינו תאב לסעודה, ולכן כדי שתהא הסעודה לפני חצות כדאי שיאכל פת גמורה בבוקר. אך כתב זאת רק במדקדקים במעשיהם לקיים טעם הרמ"א, ולשאר הצבור כתב בהמשך בדבריו שיש להיזהר כשאוכל פת בבוקר עם מאכלי החלב שיפרוס כדי צורך הסעודה לפני האכילה, שאם לא כן לא יוכל לאכול בסעודת הבשר את שיירי הפת שנגע בהם לאחר שהתחיל בסעודת הבוקר. וכתב עוד, שמעיקר הדין יוצא ידי חובת המנהג באכילת גלידה חלבית.

פת הבאה בכיסנין לטעם הרמ"א

בספר מקדש ישראל (הלכות חג השבועות סי' ע) צא לדרך אם אכילת פת הבאה בכיסנין מהווה רמז וזכר לשני הלחם, וזה לשונו: 'גם פת הבאה בכיסנין שמהיה לחם ומחויבת בחלה כלחם גמור, והרי אם יקבע סעודתו עליהם אז בודאי יהא קרוי לחם שאז מברך עליה המוציא לחם מן הארץ, ועל ידי כן יוצאין גם דעת הרמ"א שעיקר הענין לקבוע סעודתו על שני מיני לחמים זכר לשני הלחם, וממילא שעל כל פנים פת הבאה בכיסנין חלביים מיהא בעינן. אלא שלסברא הנ"ל לא מהני אכילת קרעפלי"ך שריא, שהרי אפילו אם יקבע סעודתו עליהם אינו מברך עליהם המוציא לחם מן הארץ. ולמעשה נראה להחמיר ולקיים המנהג לפי כל הטעמים וכלשון הרמ"א לאכול מאכלי חלב עם לחם מיוחד, שאז הוא נמי זכר לשני הלחם וכאמור.'

ויש להוכיח מדברי המחצית השקל (סי' תצד סק"ח) שגם בפת הבאה בכיסנין מתקיים המנהג לעשות זכר לשני הלחם, כי המגן אברהם (שם) כתב שבעל הכרית שיביאו לחם חדש לסעודה הבשרית היו אופים את הלחם ממש בחמאה, וכמו שמבואר ברמ"א (י"ד סי' פו סעיף א) שהמנהג היה לאפות את הלחם בחלב ממש, וכתב המחצית השקל דמאחר שהיו לשים את הפת הנאכלת בסעודת החלב עם חמאה, ברכתה מזונות וכמבואר בשו"ע (או"ח סי' קסח סי"ו) שפת הנאפית בחלב ברכתה מזונות, ומשמע בהדיא שאין צריך לחם ממש, ודי בכל דבר שיש שם לחם עליו.

גם הגרי"מ שטרן בקובץ מבית לוי (ח"ו עמ' פז) כתב לחזק שיוצאים את טעם הרמ"א שיש רמז לשני הלחם גם בפת הבאה בכיסנין, דאטו האם נאמר דחלות שנילושו עם מעט סוכר ודבש שהם פסולים לשני הלחם, (דאף ששני הלחם היו צריכים להיות חמץ כדכתיב (ויקרא כג יז) חמץ תאפינה ונשתנו משאר לחמים, אם הושם בהם מעט דבש פסולים) לא יוצאים בהם יד המנהג הואיל ואינם ראויים לבית המקדש והרי לא יסתבר לומר כן, וא"כ י"ל דה"ה בפת הבאה בכיסנים דאף בהם יוצאים המנהג הואיל ואיך יפת.

אולם מ"מ יש לדחות ולחלק דהואיל ולא מיקרי לחם סתם, ואין מברכים עליהם המוציא, א"כ אינם דומים לשני הלחם של המקדש, וצ"ע.

טעמו של הרמ"א לפי עיקר הדין שאוכלים בשר מיד אחרי חלב

ונראה עיקר שטעם הרמ"א מתאים למנהג זמנו על פי עיקר הדין שמוותר לאכול בשר אחרי חלב בסעודה אחת לאחר קינוח מדוקדק של הפה גם בלי שהיו זמן של שעה, וע"י שאכלו מקודם סעודה פת עם חלב ובאמצע הסעודה הפסיקו מלאכול חלב והסירו את כל מאכלי החלב וגם הפת מעל השלחן ושוב התחילו לאכול בשר עם לחם חדש, שפיר מינכר זכר לשני הלחם. משא"כ עכשיו שנתפשט חומרת הזוהר הלכה שלא לאכול בסעודה אחת גם בשר אחר חלב, לא שייך לעשות זכר לשני הלחם על ידי אכילת חלב על ידי בציעת לחם שני, ובסעודה

אחרת כבר אין בכך היכר וזכר, דהרי ביום טוב ממילא צריך לבצוע על ככר שלם ואף צריך לחם משנה והוי כמו סעודה שלישית שבכל שבת שבועיים על לחם ב' ואין בזה שום היכר, ומטעם זה שאנו מחמירים כחומרת זוהרה אי אפשר לנו לקיים מנהג אכילת חלב כפי טעם הרמ"א. [וכ"כ הר"י רבינוביץ בקובץ בית אהרן וישראל (גליון עט עמ' קא)].

ואנו מקיימים מנהג אכילת חלב רק לפי טעמי הראשונים כרמז למה שנאמר על ישראל במעמד הר סיני שהיו ערבים על הקדוש ברוך הוא כערביבות של דבש בחלב (מהר"ם מרוטנבורג), או כרמז על הערבות של התורה בפי עם ישראל (כל בו, ארחות חיים).

וראוי להעיר גם למה שכתב הפרי חדש (או"ח סי' תצד סעיף א) על טעם הרמ"א 'כמה טעם חלוש הוא זה, ונראה טעמו כי לתלות את המנהג לאכול חלב רק כהכי תמצוי שיבוא עוד לחם בסעודה הוא טעם דחוק, ויותר יש למצוא טעם לעיקר מה שאוכלים מאכלי חלב, וראה בפרי חדש שכתב טעם חדש למנהג, מצד ההתורה נמשלה לשלושה משקין למים ליין ולחלב, והנה מים ויין שותים תמיד בסעודה, ונותר לנו הוסיף את החלב, ושוב הביא הפרי חדש לטעם שכתב הכל בו מצד ערביבות התורה.

למה אין מקפידים על טעם הרמ"א

בספר מנהגי מהרי"י (סוליצא הובא בספר אור ישע ירושלים תשמ"ו אות תפז) כתב שנהג לאכול בשבועות מיני מזונות. ובהגהות תפארת אבות מאת בנו רש"ש (אות תשיב*) כתב לבאר הטעם שאין מקפידים לאכול פת ולקיים בכך את טעם הרמ"א.

ותורף דבריו שלהלכה שאנו מחמירים שלא לאכול בשר אחרי חלב אין די בהמתנה בלבד של שעה ביניהם, רק צריכים לאוכלם בסעודות נפרדות, והיינו שיסתלק מסעודה של החלב ויברך ברכת המזון ושוב יתחיל בסעודה חדשה של בשרי, וכמו שנתבאר בשו"ת בית ישראל (סי' יז) ודלא כהמגן אברהם שמוותר בשו"ת שעה אפ"י באותה הסעודה. ומאחר שכתב הט"ז (י"ד סי' פט סק"ג) שסילוק סעודה הוא ענין מציאותי שבאמת נסתלקה דעתם מלהמשיך בסעודה, אבל כאשר ממשיכים בסעודה רק רוצים להאכל חלב בשרי, אפילו אם יברכו ברכת המזון אין זה נחשב סילוק סעודה אלא הכנה רבתית להמשך הסעודה, לפיכך אי אפשר לקיים את המנהג על ידי סעודה באכילת פת, שאף אם יברך אין זה סילוק והכל נחשב לסעודה אחת.

וכל זה כאשר הכל בדרך של סעודה, תחילתה בשל חלבי והמשכה בבשרי, אבל מצוי הדבר שמקדימים בקידושא רבה לסעודת החג, שתחילה אוכלים מיני מטעמים ורק לאחר זמן מתיישבים לאכול את עיקר הסעודה, ונמצא שסילוק מענין קידושא רבה לענין הסעודה של חג הוא מציאות של סעודה אחרת.

אך מצינו לפוסקים שלא חשו לזה כמו כתב בפרי מגדים (משב"צ שם) שחומרת הט"ז שייכת באכילת חלב אחרי בשר, אבל לא באכילת בשר אחרי חלב שכל האיסור רק הוא מצד המנהג, ולכן נהגו להקל לברך ברכת המזון במיוחד כדי להפסיק בין הסעודות והחשיבו את זה להפסק, (וכ"כ עוד בשפתי דעת שם סק"ו).

אם די בשתי סעודות כדי לרמוז על שני הלחם

ושמא היה מקום ליישב מנהגנו, שעיקר יסוד המנהג הוא בעצם החלוקה לשני סדרי אכילה חלב ובשר, באופן שאינם נאכלים יחד. וגוף הצורך להפריד ביניהם, שאי אפשר לאוכלם על שולחן אחד בלא הפסק, הוא דמיון לשני הלחם.

אמנם במגן אברהם (סק"ח) כתב שנהגו לאפותו עם חמאה, דאז בודאי יצטרך להביא לחם אחר לאכול עם בשר. והו"ד במשנה ברורה (סקט"ו), ומבואר שאין די במה שהם שתי סעודות אלא דווקא מצד שלמעשה מביאים שני לחמים, וראה בחק יעקב (סק"ב) שכתב וזה לשונו: שני לחם אחד למאכל חלב ואחד למאכל בשר. וכן משמע ברמ"א (י"ד סימן צו ס"א) שהיו נוהגים באכילת פת ממש בחג השבועות, וכ"כ שם ב"ד לגבי האיסור לעשות פת בשרי או חלבי, רמי עשויה לכוון לידי טעות לאוכלם עם המין האחר ולהיכשל, וכתב שכאשר לא עושה פת

מרובה רק לסעודה אחת, וגם עושה אותם בצורה שונה אין לחוש שמא יטעה.

וזה לשונו: 'ולכן נוהגין ללוש פת עם חלב בחג השבועות, גם בשומן לכבוד שבת, כי כל זה מייחשב כדבר מועט, גם כי צורתן משונה משאר פת'. וכ"כ הרמ"א בתורת החטאת (כלל ס דין ו) ז"ל: 'ומכאן אני רואה היתר גם כן לאותם לחמים שנהגו ללוש בחלב בשבועות, ואין בהם איסור כלל מאחר שנתנה צורתם משאר פת, כי עושים אותם ארוכים ולא עגולים כשאר פת. ועוד דאפשר דזה מקרי דבר מועט, דהא עוגה קטנה שכתב רש"י לאו דוקא, דהא הלחמים שעושין לכבוד שבת נקראין דבר מועט כמו שכתב מהרא"י אע"ג דגדולים קצת והם שלושה, אלא שמתן דעוגה קטנה לאו דוקא, אלא כל שהוא דבר מועט ונאכל ליומיה לא חיישין ביה לתקלה שישכח לאכלה שלא במינו.'

בתורת האשם (לכל לה דין ט) בשם העטרת שלמה (סימן לה סק"יא) פליג על היתר זה, משום 'דמ"מ איכא למיחש שמא יאכלנו עם מאכל חלב מאחר שאינו דבר מועט, וגם אינו חשוב שינוי אלא כשעושין בו דבר היכר מה שאין עושין בו בכל השנה. ולכן מסיק דהלחמים שאופין בשבועות עם פלאדין בתוך התנור שאסור לעשות כן אלא בשינוי ממש, אך אם אופין הלחם עצמו בחלב נראה דשרי, שהרי נשתנה תוארו משאר תואר לחם.'

טעמים נוספים למאכלי חלב

והנה בענין המנהג לאכול מאכלי חלב, יש טעמים נוספים, התורת חיים (ב"מ פז): כתב לבאר הטעם למנהג על פי מאי דאיתא בתהלים רבה, שבשעה שא הקדוש ברוך הוא ליתן תורה לישראל קטרו מלאכי השרת על ישראל, א"ל הקדוש ברוך הוא וכי לא אכלתם בשר וחלב אצל אברהם, ולכן אנו אוכלים בחג מתן תורה חלב ואח"כ בשר לומר שאנו נוהרים בזה עיי"ש,

ובתורת חיים (חולין פג) הוכיח מן הגמרא שהמנהג היה לאכול בשר בחג השבועות, ועוד הביא לזה רמיה מרב יוסף שהכין עגל משובח לחג השבועות (פסחים סח), וכתב שלכן אין לבטל אכילת בשר בחג השבועות, וכתב דמאחר שלפי דברי זוהר שכתב ב"י (או"ח סי' קעג) אסור לאכול אפילו בשר אחר חלב, עדיף טפי למנוע המנהג.

ובמגן אברהם (סי' תצד סק"ו) ביאר הטעם על פי דאיתא בספר זוהר שאותן שבעה שבועות היו לישראל שבעה נקיים דוגמת אשה וכו', וידוע שדם נעכר ונעשה חלב דהיינו דמין לרחמים, וכנגד זה אוכלים מאכלי חלב לרמוז על העניין. ועוד נאמרו ונשנו טעמים רבים למנהג זה.

עלה בדינו:

מנהג ישראל לאכול מאכלי חלב והראשונים נתנו טעם לאכילת מאכלי החלב מצד מה שנאמר 'דבש וחלב תחת לשונך', וזה נאמר על ישראל בשעת מעמד הר סיני או על התורה. ברמ"א נתן טעם נוסף מצד שמאחר וצריכים להמציא את הלחם מהסעודה החלבית לבשרית, נמצא מביאים לסעודה אחת שני לחמים ויש בדבר רמז להקרבת שני הלחם בחג השבועות.

אלא שאין להחליף את סעודת החג בבשר, כמבואר בגמרא שנהגו באכילת בשר משובח לכבוד חג מתן תורה, ולכן את מנהג ישראל קיימו רבים במה שעשו סעודה אחת שתחילה חלבי וסיומה בבשרי. אמנם בזמן הזה נהגו בחומרת זוהר שלא לאכול בסעודה אחת בשרי וחלבי ולהמתין שעה ביניהם, ונמצא צריכים לעשות שתי סעודות נפרדות בהפסק שעה, ויש שכתבו שברכת המזון שנאמרת רק כדי להחליף סעודה אינה נחשב כסעודה אחרת.

ולכן נהגו רבים לאכול את מאכלי החלב רק בקידושא רבה ולאחר שהיו זמן עורכים את סעודת החג הבשרית, וכדי שלא לבטל את טעם הרמ"א של רמז לשני הלחם, נראה שיש למדקדקים לאכול בסעודה רבה פת הבאה בכיסנין שגם היא בשם לחם יקרא ונמצא אוכל שני לחמים בשעה אחת. אמנם יש שנהגו לקיים את המנהג לאכול מאכל חלב בלילי החג, ובהו לא מתקיים הרמז לשני הלחם, כי אין מביאים שני לחמים על שולחן אחד, כי אחת היא סעודה של לילה ואחת היא סעודה של יום.

כבר דין ודאי, משום תמימות.

הגולה לפי זה: שהקושיא איך מברכים על ספק דרבנן, וכן קושיית האדמו"ר מזדיקוב איך אמרנו "וציונו" קושיית אלו הם רק על תחילת דברי התוספות שכתבו שהדין הוא מחמת "ספק דרבנן לקולא" אך לפי סוף דברי התוספות זהו דין ודאי, משום תמימות.

תירוץ לפי השפת אמת

הנה "בשפת אמת" מנחות (ס) הקשה על דברי התוס' איך יכול לברך בבין השמשות, ותירץ שכיון שכל ספירת העומר בזמן הזה היא רק ענין "זכר למקדש" א"כ אפילו רק קרוב לחשיכה - מ"מ זהו שפיר "זכר" וא"כ שפיר מברכים ושפיר אמרנו "וציונו".

אלא שה"שפת אמת" בעצמו העיר על תירוץ זה, שלשון התוספות ד"ספק דרבנן לקולא" - לא אתי שפיר לפי זה, כי לפי דברי השפ"א טעם ההיתר לברך בבין השמשות, לא קשור בכלל לדין "ספק דרבנן לקולא" והוא כמו ההשגה שכתבנו לעיל על תירוץ "השערי יוסר" אלא שכאן לא יועיל מה שתימצנו שם.

תירוץ השפ"א שאין לברך בבין השמשות

עוד כתב השפ"א שם, איך מברכים בבין השמשות, והלא "ספק ברכות להקל", וכותב על זה השפ"א תירוץ מרפסן איגרא דוברי התוס' כי יתכן שבאמת אין לברך כלל זה לשונו: "אפשר דיכול לברך (בבין השמשות) שכתבו התוס' לאו דוקא. וכונתם דיכול לספור (בבין השמשות) ואין הכי נמי דסופר בלא ברכה וצ"ע". עכ"ל. אם כן עולה לפי זה שאכן אין מברכים בבין השמשות וקושיא מעיקרא ליתא.

אמנם יש לציין שדעת המשנ"ב להלכה חולקת. כפי שהובא בתירוץ הראשון, שדעתו שהסופר בבין השמשות - מברך על זה.

ולכאורה גם מלשון השו"ע משמע שסובר שמברך בבין השמשות, שהלא השו"ע מציין שיש הסופרים בבין השמשות ורק מציין שה"מדקדקים" - מקפידים לחכות ללילה כדי לספור. ויש לשאול, ומי שהוא לא מ"המדקדקים" - אינו צריך לברך? כלומר: האם השו"ע אכן היה סובר שבבין השמשות סופרים בלי ברכה - והוא ככל הנראה היה יוצא נגד תופעה זו ביתר חריפות, והוא לא היה מסתפק בלציין שהמדקדקים מחכים לצאת הכוכבים.

מעניין גם לציין עוד מה שכתב השו"ע (סימן ק"ס סעיף יא) לענין נטילת ידיים: מים שיש לו ספק אם נעשה בהם מלאכה או לאו, או שיש לו ספק אם יש בהם כשיעור או לאו וכי' טהור. ובביאור הלכה (שם ד"ה מים) כתב: "ומשמע בפרי מגדים דיכול לברך עליהם גם כן, אחרי שהרשוהו חז"ל ליטול באותם המים" ודבריו אלו מכוונים ממש אם דבריו בסימן רס"א לענין עירובי חצירות, ועם דבריו במשנה ברורה ב-תפס ס"ק י' לענין ספירת העומר, שיהיה הובא לעיל, שם חזינו ששיטת "המשנה ברורה" שיכול לברך על המצוה שעושה מדין "ספק דרבנן לקולא".

אלא שדעת החזון איש בזה שונה. על דברי הביאור הלכה הנ"ל ב"ק"ס מובא מהחזון"א (פסקי חזון"א מודפס בסוף משנ"ב חלק ב' בהוצאת "עוה הורח" בעמוד ד) ואילו דבריו המצוטטים מסימן כד ס"ק כז: "ונראה דהנוטל ממים מסופקים אינו טהור ודאי, אלא טהור מספק, שלא הכשירו מים פסולים מספק אלא טיהרו את הידים מספק, ולפיכך ראוי שלא לברך מספק, אע"ג דהנטילה מועלת להתירו. ומלשון השו"ע משמע קצת כפמ"ג (שכן מברך) וצ"ע". עד כאן דברי החזון"א.

נראה כי החזון"א הולך בזה בדרכו של השפת אמת בתירוץ השני הנ"ל, שאכן על קיום מצוה מדין ספק דרבנן לקולא - אין מברכים. המעניין הוא שהוא הבין שמלשון השו"ע משמע שכן מברכים, ונראה כוונתו שהשו"ע סתם את הדין שהנוטל ממים מסופקים - טהור. ואם היה סובר שלא מברכים ע"ז היה עליו לפרט זאת ומסתימתו משמע שכן מברכים הדברים מכוונים למה שדייקנו לעיל מהשולחן ערוך בתפ"ט סעיף ט, שם דייקנו שגם משם נראה שדעתו שכן מברכים.

לסיכום בעניין ברכה על מצוה הנעשית בבין השמשות מדין ספק דרבנן לקולא: דעת המשנ"ב שמברך. השפ"א והחזון"א מצדדים שאינו לברך. אך שניהם מסייגים את דבריהם וכותבים: וצ"ע. בדעת השו"ע מלשוננו, כתב החזון"א דמשמע קצת שמברך.

שזהו רק חומרא בעלמא, אבל אין הכי נמי לפי שורת הדין "עשו הספק כודאי" ושפיר מברכים על זה, ואשר אמרנו "וציונו". יתירה מזו: אף לדעת המדקדקים - אם הוא כבר ספר בבין השמשות - אין שום ענין שהוא חזור לספור ואפילו בלי ברכה, כך מביא ה"משנה ברורה" ס"ק טו שם. ואף שהוא מביא "אליה רבה" שמפקפק ומצדד שכן יחזור לספור בלי ברכה - זהו אך ורק בגלל שהאליה רבה חושש לדעת הרמב"ם שספירת העומר בזמן הזה מדאורייתא ספיקא לחומרא, כך מובא זכר כמה היום לעומר - אין שום ענין שיאמר: "היום ארבעים יום לעומר או ארבעים ואחד יום לעומר" כי מהות ענין ספירה היא דבר ברור, וספירת ספק אינה ספירה.

תירוץ אחר - לפי השערי יוסר

מורי חמי הגאון ר' דב פלדמן שליט"א הראני בספר שערי יוסר (חלק א' שער הספיקות פרק ה), שם טוען הגאון רבי שמעון שקאפ, שספירה מספק - אינה חשובה כלל ספירה, למשל, אדם שלא זכר כמה היום לעומר - אין שום ענין שיאמר: "היום ארבעים יום לעומר או ארבעים ואחד יום לעומר" כי מהות ענין ספירה היא דבר ברור, וספירת ספק אינה ספירה.

והעיר על דברי עצמו מדברי התוס' מנחות הנ"ל, שבבין השמשות שהוא זמן ספק - ניתן לברך. ולכאורה זו ספירת ספק שאינה ספירה מתוך "השערי יוסר" שאין הכי נמי יש לומר שרבנן לכתחילה קבעו פה דין ודאי לספור ספירת העומר כבר מזמן בין השמשות, והטעם: משום תמימות. עד כאן דבריו.

חזינו מכאן דבר מעניין מאוד, שאף שלעיל הארכנו (בתירוץ הקודם) שבעצם כל ספק דרבנן לקולא הוא נהפך לדין ודאי אבל כאן בספירת העומר זה אפילו עוד יותר, כי כאן לכתחילה התקנה דרבנן היא כדלהלן: "החל מבין השמשות, כולל זמן בין השמשות (משום תמימות), תספרו את העומר" וא"כ בודאי ובודאי שניתן לברך בבין השמשות ובודאי ובודאי שניתן לומר "וציונו".

השגה על התירוץ

והנה, ב"שערי יוסר" כסיד את יסודו, שספירת ספק אינה ספירה כתב: "וכמדומה שראיתי כן באיזה ספר" וכנראה כוונתו לספר דבר אברהם (שו"ת חלק א סימן לד אות א) אך יש לציין שהדבר אברהם עצמו חזר בו לבסוף מחידושו זה (כ' לדבריו, מדברי האסונוס לא משמע כך).

אבל עדיין יש לומר שלדברי "השערי יוסר" עצמו - הדברים שצארים יציבים וקיימים. מה גם שה"אבני נור" (בשו"ת י"ד סימן רמח אות ג) כתב אף הוא סברא זו, שספירת ספק אינה ספירה, ודבריו שם יציבים ומסקנתיים, וא"כ י"ל שרק דעת השערי יוסר ג"כ, ואינו חזר בו מדבריו כפי שחזר בו הדבר אברהם.

עוד השגה על התירוץ

הנה דבר נוסף נראה להשיג על תירוץ של "השערי יוסר" הנ"ל, שלכאורה איך יפרנס את דבריו בתוך לשונו של התוספות, שהלא התוספות כותבים במפורש שכל דין זה של ספירה וברכה בבין השמשות הוא מדין ספק דרבנן לקולא ואיך תאמר שהוא דין ודאי משום תמימות (על התירוץ הקודם, לפי דברי הביאור הלכה, לא קשה קושיא זו, ד"ל שיש כאן ספק דרבנן לקולא דברי התוס', ובדין "ספק דרבנן לקולא" "עשו ספק כודאי" אך על תירוץ זה - קשה).

אך ניתן לדחות השגה זו, שהלא דברי התוס' במנחות - מחולקים לשתיים (ראה את לשון התוספות שהובא בתחילת המאמר) מתחילה כותבים התוס' להתיר לברך מדין ספק דרבנן לקולא - ועל זה באמת קשה ההשגה הנ"ל, אבל התוספות ממשכים "ועוד אומר דאפילו ביום סמוך לחשיכה עדיף משום תמימות" ע"כ.

הגם שהתוספות סיימו שם "ואינו נראה" והגם שהתוספות כתבו זאת על ברכה "ביום סמוך לחשיכה" כלומר: לפני "בין השמשות" ואילו "השערי יוסר" דיבר רק על "בין השמשות" - י"ל דחזא מתרצא בחברתה. כלומר: יתכן שהשערי יוסר הבין שמה שסיימו התוס' ואינו נראה הוא רק על החידוש שניתן לברך ביום - זה לא נראה. אבל לברך בתוך זמן בין השמשות - אכן זהו

בחול המועד פסח האחרון התקיים מעמד ריתחא דאורייתא בראשות האדמו"ר מזדיקוב שליט"א, בית המדרש סקווירא בירושלים, במסגרת זו הקשה האדמו"ר קושיא מעניינת: הנה התוס' מנחות (ס) ד"ה זכר למקדש, הביאו חידוש שבבין השמשות ניתן לברך ולספור ספירת העומר כיון שהוא ספיקא דרבנן. ויש להבין, הקשה האדמו"ר, איך שייך לומר "וציונו" על דבר כזה. הן אמת שיוצא ידי חובה מדין ספיקא דרבנן לקולא. אבל איך ניתן לומר שהוא "מצווה" על כך ברגע זה.

הלומדים שם במעמד ניסו לתרץ בכה וכה, אך האדמו"ר שליט"א לא קיבל דבריהם. ונשאר הדברים תלויים באויר. ננסה במסגרת זו לגעת עד היכן שדיינו יד כמה מגעת לברר בענין זה, בחמישה מהלכים.

הנה בהקדם חובה עלינו להביא את לשון התוספות שם: ונראה שבספק חשיכה יכול לברך ואין צריך להמתין עד שיהא ודאי לילה כיון שהוא ספיקא דרבנן, ועוד אומר דאפילו ביום סמוך לחשיכה עדיף משום "תמימות" כדאמרנו לעיל ואין נראה עכ"ל.

יש שאלה יסודית יותר

הנה האדמו"ר בקושייתו הקדים להקשות מענין "וציונו" - אך קודם כל שמה עלינו לברר קושיא קודמת וחריפה בענין זה, שהלא אין בין השמשות הוא ספק - והן אמת שמותר לספור אז מדין ספק דרבנן לקולא - אך איך מתירים התוספות לברך או ברכה, הלא כלל זה נקוט בדינו: "ספק ברכות להקל" ויתכן שבי' קושיית אלו יתורצו בחדא מחתא. ראה להלן.

תירוץ לפי הביאור הלכה

נראה לתרץ קושיא זו, עפ"י משנ"ב (סימן רס"א ס"ק יא) שכתב לגבי מצוה עירובי חצירות שמותר לעשותה בבין השמשות ואף לברך עליה. ובביאור דרבנן, ועוד אומר לשונו: והטעם צריך לומר דלענין עירובי חצירות דקיל - עשו הדבר כאילו הוא יום ודאי. עכ"ל [מה שכתב "עירובי חצירות דקיל" הכוונה שהוא מדרבנן, ותפס לשון זה עפ"י תירוץ הגמרא בשבת לד. החלק בין עירובי חצירות לעירובי תחומין שיש להם אסמכתא מקרא עיי"ש בספא, ואין כוונת הביאור הלכה שיש כאן איזה תקנה מיוחדת לעירובי חצירות].

חזינו מכאן יסוד גדול מאוד, שבספק דרבנן לקולא "עשו ספק כודאי". וא"כ שפיטא שמותר לברך ואין כאן משום ספק ברכות להקל, וגם ניתן להבין לפי דין ודאי אמרנו "וציונו" - עכשיו הכל ברור אם עשו הספק כודאי אז יש כאן גם ודאי ציוני.

השגה על תירוץ זה

אכן נראה להשיג על תירוץ זה, ממשנ"ב (סימן תפס ס"ק יד, ס"ק טו) שם כתב המשנ"ב שיוצאים ידי חובה בברכה וספירה בבין השמשות אך הביא את דעת המחבר שם שצ"ע "והמדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים" וביאר המשנ"ב (שם ס"ק יד) את טעם המדקדקים: "דמכל מקום אינו נכון להכניס עצמו לספק לכתחילה" חזינו מכאן להיפך, שבין השמשות הוא ספק ודינו כדין ספק. בעצם, כאמור, יש כאן שאלה עקרונית: האם דין ספק דרבנן לקולא נהפך לדין ודאי מדרבנן או שהוא נשאר דין ספק. והנה מזה שמברכים על מצוה בבין השמשות מוכח, כאמור, "ושעשו ספק כודאי" כדברי הביאור הלכה הנ"ל. אך כעת מדעת המדקדקים - אנחנו רואים קצת אחרת.

דחיית ההשגה על התירוץ

מיהו אין ראייה כל כך מדעת המדקדקים, דיש לומר

בסימן טוב ובמזל טוב

מהיכלי תורה והוראה מוסדות "באר ישראל" נשגרו כוס של ברכה עם ברכת מזל טוב לבבית, קדם מעלת ידידנו ומכובדנו היקר והנעלים רבני בית ההוראה

הרה"ג ראובן וידיסלבסקי שליט"א להולדת הבן

הגאון הרב אברהם מרדכי ארשטר שליט"א להולדת הנכדה

בת לחתנו הרה"ג שמחה בונים יעקבסון שליט"א

יזכו לראות נחת ושמחה לאורך ימים ושנים טובות מתוך אושר וכבוד, בריות גופא ונהורא מעליא

האם מותר לקבל ריבית עבור מעות פיקדון מותרין שהשתמש בהם הנפקד

בתקופה האחרונה מחלק בנק הפועלים ללקוחות הבנק שיש להם יתרה בעו"ש של מעל 1000 ₪, מתנה ע"ס 125 ₪ או שני מניות של הבנק, והתעוררה השאלה בבית המדרש האם יש היתר לקבל מתנה זו שהיא בתמורה לפיקדון שיש ללקוח בבנק? (נלא שנסמך על היתר עיסקא שיש לבנק עם הלקוחות).

וכן שאלה זו מצויה כאשר אדם שקיבל מעות בפיקדון מחבירו שהיו מעות מותרין שעל פי מה שנספק בשו"ע בסי' רצ"ב ס"ז יש לו רשות להשתמש בהן, ואכן השתמש במעות והרויח בהן סכום נאה כשייעתא דשמיא, ומרצונו הטוב מעוניין לתת חלק מהרווחים למפקיד המעות האם הדבר מותר לכתחילה או שיש בזה ריבית מאוחרת?

תשובה: הנה איסור ריבית שנסנה בתורה בכמה מקומות כתבה התורה רק בדרך הלוואה כאשר הלווה ביקש מעות מהמלווה וכפי שכתוב בפרשת משפטים 'אם כסף תלווה את עמי.. לא תשימונ עליו נשך' וכן בכל המקומות שהתורה כתבה איסור זה מפורש בתורה רק נשך ותרבות, וחז"ל הוסיפו לאסור אף ריבית בדרך מקח, ויש לדון מה הדין בריבית שנתן במקבל מרצונו עבור פיקדון שהיה ברשותו והוא השתמש במעות האם יש בזה איסור דרבנן.

והנה בשו"ע סי' קע"ז סי"ט כתב המחבר אם הפקיד מעות אצל חבירו והנפקד הלווה לגוי הנפקד חייב באונסין ואין למפקיד ברווח כלל, ואם הנפקד רוצה לתת דבר מעצמו למפקיד אין בזה משום ריבית, ובטעם הדבר שלמחבר אין בזה כלל איסור נחלקו האחרונים

בט"ז (ס"ק כ"ה) ביאר מדוע אין בנתינת המתנה מהנפקד להמפקיד משום ריבית כיון דלא נתנו לו בתורת מלווה ולא בתורת מקח שאסור מדרבנן ולא שייך לומר בזה קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע, אלא מתי שמתנה להיות כן, נמצא דבל אופן שקבל פיקדון ללא תנאי על ריבית מותר למקבל ליתן מרצונו הטוב שכר עבור זה, ומקור דבריו הם במרדכי (בי"מ רמז רצ"ה) והביאם הבית יוסף,

אלא שהוספך (בבבך הבית) את דברי הרשב"א (בתשובה ח"א סי' תתקל"ח) שאם הפקיד אצל חבירו מעות סתם ואין לו רשות להשתמש בהם והלך הנפקד ושלח ידו והשתמש במעות והרויח דמדינא הרווח של הנפקד דנעשה גזלן במעות אלו ואם הרויח הרווח שלו ואם הפסידו הפסד שלו, אבל אם רוצה ליתן מה שהרויח כולו או מקצתו לבעל המעות אין בזה איסור ולא אגר נטר דלא נתן לו המעות בהלוואה ומפורש בדברי הרשב"א דההיתר רק כששלח יד בפיקדון אבל אם היה המעות מותרין שהיה מותר להשתמש במעות אין בזה גזל אסור ליתן ריבית לבעל המעות ודלא כדברי המרדכי המתיר.

ובביאור הגר"א (ס"ק מ"א) כתב על דברי המחבר הנ"ל בסי"ט דההיתר כיון ששלח יד בפיקדון, ונראה דסובר דהשו"ע להלכה פסק כדעת הרשב"א ולא כדעת המרדכי.

ובשו"ע ח"מ סי' רצ"ב סעיף ז' כתב הרמ"א לגבי דין פיקדון דמעות מותרין דאם הרויח במעות בין אם היה לו רשות להשתמש או לא אין צריך ליתן מדינא הרווחים למפקיד.

ופסק שם הסמ"ע (ס"ק כ"א) דאם רוצה ליתן מן הרווח מותר ואין בזה משום ריבית דלא באו לידו בתורת הלוואה וכדברי המרדכי.

ובביאור סברת המרדכי דאין בזה ריבית מאוחרת שנאסרה מדרבנן אף כשלא סיכמו על רווח ביאר בנתיבות שלום (סי' קע"ז בהערה לה) דכמו במקבל מעות בעיסקא בתנאים מסוימים ושינה מהתנאים נמותר ליתן הריבית אף שאין אחריות כבר על בעל המעות (דזה יסוד היתר בעיסקא דכיון והאחריות על בעל המעות אז זה הלוואה) דכלל מקום שהאחריות על המעות חלים על הנפקד מחמת ששינה או מחמת שהשתמש במעות (אף שהיה מותר לו אך שלא סוכם על כן מראש). לא חל דיני הלוואה, וברשב"א סובר דאמרינן סברא זו רק בגזלן ששינה שלא ברשות אבל במשתמש במעות ברשות הוי כמקבל הלוואה ואסור כמו בריבית מאוחרת.

אמנם כל הדין במעות פיקדון שייך רק באדם שהפקיד מעות אצל אחר דעד משתמש אינו חייב באונסין, אבל המפקיד כסף בעו"ש בבנק שהבנק נוטל על עצמו את כל האחריות על המעות ודאי שאין דין המעות כמעות מותרין שבפיקדון אלא כמעות הלוואה ובוה אין היתר לקבל מתנה עבור הלוואה אלא ע"י היתר עיסקא.

העולה לדינא:

ב הפקדת מעות בבנק שהיו כהלוואה קבלת מתנה מהבנק מותרת רק בהסתמך על היתר עיסקא.

ב קבלת מתנה מחבירו שהפקיד אצלו מעות נחלקו בזה הרשב"א והמרדכי, והרשב"א התיר רק כשהשתמש שלא ברשות וכן פסק בביאור הגר"א.

המרדכי פסק להתיר גם כשהשתמש ברשות וכן פסקו הסמ"ע והט"ז, ונראה להקל בספק ריבית מאוחרת.

תירוץ נוסף - לפי רבי עקיבא אייגר וסייעתו

יש תירוץ ממוקד מאוד על ענין ברכת "וציונו": הדברים מובאים בגיליון השי"ס סוכה (מד): שם ציין הגאון רבי עקיבא אייגר לגבי ברכת "וציונו" שיש חילוק ברור בין לשון "לאכול את המצה" לבין לשון "על אכילת מצה" שלשון "על אכילת מצה" שייכת ביותר אופנים, וכדבריו כתב גם חתנו ה"חתם סופר" (שו"ת א"ח סימן טו). אלא שלא ביארו סברתם יותר מדי, כדי להבין את טעם החילוק יש להקדים תחילה את דברי הט"ז (א"ח סימן ט"ז ס"ק 1) שהביא חילוק זה, ובלשון מפורשת ביותר - הביא זאת ה"פרי מגדים" (שם במשבות זהב), ותחילה נקדים את הענין שם:

עיקר מצות ציצית מתקיימת בטלית שעושים בה עיטוף, וכמו שאנו נוהגים בשעת תפילת שחרית. מנגד, ציצית שיש לה בית הצוואר מעוררת אי אלו שאלות, למשל: האם יוצאים בה ידי חובה? האם אפשר לברך עליה "להתעטף בציצית"?

ובשו"ע (א"ח סימן ט סעיף 1) כתב: "על טלית קטן (ציצית שלנו) יכול לברך 'להתעטף' אע"פ שאינו מתעטף אלא לובשו. הגה: ויש אומרים שמברכין 'על מצות ציצית' וכן נוהגין ואין לנשות".

ובט"ז (ס"ק 1) חזק ונימק את דברי הרמ"א, ואלו דבריו: "כתב בדרכי משה טעם המנהג (לברך 'על מצות') כי חישש לדברי הפוסקים שאין יוצאין בטלית קטן כזה (שיש בו בית הצוואר וככה לובשים אותו) - לפי שאין בו עיטוף (רק לבישה) ולכן לא מברכין 'להתעטף' דהוי משמע דמקיימין המצוה כתיקונה (ע"י עיטוף) - רק מברכין להשם יתברך שנתן לנו מצות ציצית ואף שאין מקיימין עכשיו כתיקונו. ע"כ."

ולפי זה נמצאת קושיית האדמו"ר מו"ז'קוב מיושבת ע"פ דברי הט"ז: מברכים "אשר קידשנו במצוותיו וציונו על ספירת העומר" - ואחרי דברי הט"ז אף אנו נאמר "שמברכין להשם יתברך שנתן לנו מצות ספירת העומר ואף שאין מקיימין עכשיו כתיקונו".

עוד תירוץ - לפי רבי מנחם זעמבא וסיעתו

הנה שוב הראני מורי חמי שליט"א - מכתב שכתב הגאון רבי מנחם זעמבא לבנו תחת הכותרת: לכבוד האהובי בני מחמד לבבי המצויין בחריפות ובקיאות טובא וכן' מר לייבול (המכתב מופיע בש"ח גור אריה יהודה סימן ט) במכתב זה מצטט הגאון את דברי התוס' מנחות הנ"ל: "נראה שבספק חשיכה יכול לברך ואינו צריך להמתין עד שיהא ודאי לילה כיון שהוא ספיקא דרבנן" ע"כ. כתב על כך הגאון: "ונראה כוונתם דכיון דבעשיה זו דומן ספק חיוב חשיכה מייסר משום ספיקא דרבנן (כלומר, שיצא ידי חובה), חשיב שפיר קיום מצוה, דקיום מצוה בדרבנן - בספק, כיון דהם אמרו להקל, חשוב כקיום מצוה, ועל כן שפיר יכול לברך" ע"כ'.

דברים אלו מיושבים על נקלה את ההיתר לברך בזמן ספק, וכפי שיבואר (להלן בקטע הבא) - ניתן לחרוז על יסוד זה, גם הסבר ממוקד יותר לענין המרכזי של המאמר שלנו: איך אמרינן "וציונו" הלא אף אם הוא יוצא ידי חובה - איך ניתן לומר שהוא מצווה על כך? יהיה מעניין תישארו איתנו.

ברכתו של רבי אברהם גניחובסקי

בשנת תשנ"ו יצא לאור קונטרס "זכרון מנחם" לזכר הרב הגאון רבי מנדל וייס ז"ל מחשובי חסידי גור ומג"ש בישיבה בחיפה, ושם (עמ' ד) נמצא הספד שנשא אחר מיטתו - המג"ש שלו, ראש ישיבת טשעבין הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל, בתום הספד סיים רבי אברהם גניחובסקי כדרכו בדברי תורה, ודומה, כי אין תאים מאשר לסיים במילותיו הנעימות:

"אני רוצה לומר חידוש קטן ממכתב שקיבלתי ממנו לפני שנתיים, כתוב בשו"ע לגבי ספירת העומר שהזמן הוא בלילה, ובין השמשות מהיות זה ספיקא, וספיקא דרבנן לקולא אפשר להקל והוא יכול לספור אפילו בברכה ועל זה מקשים: בשלמא לספור מכיון שזה ספק ורוב הראשונים נוקטים בספירת העומר זה דרבנן וספק דרבנן לקולא, אבל איך אפשר לברך מספק הא ספק ברכות להקל, על זה הוא מתרץ היות שבפעולה הזאת אני מקיים את המצוה ועל הפעולה הזאת אני יכול לומר שקיימתי את המצוה מדין ספיקא דרבנן לקולא - ממילא אין זה ספק ברכות, דמכיון שעשיתי מה שאני מחוייב וקיימתי את מה שמוטל עלי, ואחר כך נוכל לומר שקיימתי מצוה, דהרי ספיקא דרבנן לקולא, ממילא על זה אני יכול לברך. יסוד מעומק מאוד, והוא מוכיח את זה מהמון ראיות".

"חידוש זה הוא מהות המחדש (רבי מנדל וייס), כל חייו היו רק "כאשר ציוני ה' אלקי" וכפי החידוש שהוא עצמו מחדש מה שאדם עושה, אם זה מתאים לגדרים של הציווי יש על זה ברכה, ממילא כמה ברכה היתה במעשי ידיו, כמה אנשים הוא קירב, כמה אנשים הוא העלה".

ומסיים רבי אברהם גניחובסקי את הספדו המרטיט: "ה' יעזור והתלמידים ימשיכו בדברים הגבוהים האלו ויהיה לו בטח וכות מזה, והברכה תגדל ותגדל. ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". "אמן"!

העולה לדינא:

- א. הסופר ספירת העומר בבין השמשות - מברך על כך. כן כתב להדיא במשנ"ב (תרפ"ט ס"ק י"א), ונראה שכך גם דעת השו"ע.
- ב. אמנם, למעשה, יש לזכור שהשו"ע עצמו כתב שה"מדקדים" כן מחכים לצאת הכוכבים.
- ג. המברך על ספירת העומר שסופר בבין השמשות, וליבו נוקפו מדוע אין בזה משום "ספק ברכות להקל" ונתבאר במאמר זה 4 ביאורים בענין + ביאור נוסף מה"שפת אמת" בתירוץ הראשון [עיין ותבין מדוע חילקנו את תירוץ זה מ-4 הביאורים האחרים]

